RVDIMENTA
PRIMA LATINAE GRAMMATICES,

IO· PELLISSONE CONDRIENSI AVCTORE.

Modus examinandæ Conſtructionis in oratione per eundem.

Quæ omnia vulgari Italico ſermone, vbicunque neceſſe viſum eſt, explicauimus.

Stephanus de Marchis 1610

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

120

Venetijs, ex Typographia Guerræa.
M D LXXXII.

IO. PELLISSO CONDRIENSIS CLAVDIO A TVRNONE bonæ indolis puero S. P. D.

QVANDO res ita tulit, Claudi generoſiſsime, vt primis in Grammaticis exercitamentis tibi & æqualibus tuis re concinnandis, denuo nobis repueraſcendum fuerit: tua non dubie magnopere re tulerit, te in hęc ipſa omnibus neruis intendere. Præſertim quum hoc literularum genus ad ætatulam tuam ita prorſus attemperauimus, ut in eo prætermiſiſſe nihil uideamur, quod (ſi modò velis) & aſſequi, & fideliter retinere non poſſis. Adiecimus quæ ad pietatis elementa percipienda aliquantulum collatura nobis viſa ſunt. Ab eo enim exordiendum putauimus, quod Chriſtianæ inſtitutioni eſſe aptiſsimum, & bonis mentibus vtiliſsimũ: non aliò ſanè ſpectantes, quàm vt tu, cæteriq; adoleſcentuli, iam inde à rudibus annis literarum ſimul & pietatis velut ſuccos imbiberetis primos. Libellum tibi dicaui, quo tum induſtriam in te meam non per-

functoriè conferri declararem, qui meæ traditus es curæ ab ornatiſsimo Præſule, & nullo laudũ genere non adficiendo Domino Viuarienſi, abs quo ipſo mea hic ſtudia tecum aluntur: tum uero tibi uelut ſtudij faces incenderem, ad rudimenta Chriſtiano digna, qui tua potiſsimum cauſa me ad infima interim demittere grauatus non fuerim. Non dubium eſt, quin in te culpa omnis hæſura ſit, ſi cum nullius non mouerim lapidem, quo & in literis, & in ſyncera pietate proficeres, tu non pariter adnixus fueris, & huic ſtudio in te meo & præterea expectationi reſpondere, quam non concitaſti paruam, imitandæ Turnoniorum Principum inclytæ nobilitatis. Erudiris Lutetiæ, nihil non ſuppeditat tibi ad iſtud otiũ beneficentiſsimus antiſtes Dominus Viuarienſis: nec tibi deeſt præceptor, quem docti & boni, non indoctum, nec malum, nec indiligentem cenſent. Quot igitur nominibus pudendum fuerit, ſi vacuus, & inanis in patriam redieris? Non enim cauſam tu unquam dices, quo minus potueris officium facere: atque ad id inutile erit omne prætextum. Quare, mi Claudi, etiam atque etiam uide, ne cum ad optimam frugem abundè tibi ſuppetant omnia, ipſe tibi ſolus defuiſſe uidearis. Dominum Deum noſtrum Ieſum precor, vt ſpiritum ſanctum ſuum animo tuo inſtillet, qui te prouehat ſemper ad meliora proficientem, & purum ſeruet ab omnibus inquinamentis. E Coqueretio, Pridie Calend. Ianuar. Anno. M. D. XXIX.

AD CANDIDISSIMVM QVEMQVE LVDI MAGISTRVM

Ioannis Pelliſſonis Condrienſis epiſtola.

NAE *veriſſimum illud eſt, optime iuuentutis Moderator, quod Terentianus ille Demea ſignificat: Si quid eſt quod quomodo fiat, & adminiſtretur, plurimùm referat, nunquam ad id curãdum quenquam ita bene ſubducta ratione eſſe, quin res, ætas, vſus, ſemper aliquid apportet noui, aliquid moneat, vt illa quæ ſcire credas, neſcias, & quæ tu putaris prima, in experiendo repudies. Hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi. Nam quæ Progymnaſmata in Grammaticen, ante ſeptem plus minus annos nomine meo ſum paſſus edi, horum omnino me quidem pœnitet: & peccaſſe fateor, qui tam multa non in loco congeſſerim. Nam cur hoc diſſimulem? Non (ſi me Deus amet) ita ſum, vt culpam meam prætexere hac parte velim, etiam ſi maximè queam. Præſtitiſſem autem qualemcunque emendatorem, & ſuperflua illa ac redundantia, aut planè reſecuiſſem, aut utcunque cohibuiſſem: niſi fore ſperaſſem, vt breui perirent, vti digna erant. Hæc enim ſola cogitatio uſque obſtitit, quò minus in id operam darem. Sed nunc tandem cum viderim latius in dies*

euulgari, impreſſis toties exemplis Lugduni, ac demum Pictauis & Rhotomagi, iamq; Lutetiæ accingentibus ſe ad id typographis, non amplius ceſſandum ratus, opus de integro reconcinnaui; quando eò iam id euaſerat, ut in totum abolere non quirem. Bonas horas ferè perdidi, niſi quoad licuit, puerorum ſtudijs inſeruiui. Hoc.n. eo feci libentius, quòd ne apud Pariſiorum quidem Gymnaſia, quorum eſt tanta per uniuerſum orbem autoritas, inter erudiendum formandumq; adoleſcentulos ad bonas literas, ab eo uitio cauetur ubique, in quod imprudens emittendus Progymnaſmatis illis incurreram. Vt taceam interim quòd in multis ordinem & rectam docẽdi rationem deſideres, alicubi inepta pleraque deprehendas. Nam proferuntur quædam & Gallicè & Latinè & ſcripta Principia (ſic enim uocant) quibus, meâ certè ſententia inſulſius, illepidiusq; nihil excogitari poteſt. Tum Introductiones Grammaticales de conſtructione partium orationis, ſcilicet ex eadem fidelia. Vtraque indigna, quibus os tenerum pueri balbumque figuret præceptor probus, & diſcipulorum profectus cupiens. Adaggeruntur alijs alij Grammatici, & ſubinde mutantur: ut prope neſciant pueri, quid potiſſimum ſequi & tenere debeant. Imò ut clauus clauo truditur, ita memoria excidit, quod ex uno aliquo autore traditum eſt, ſimulatque diuerſum, aut etiam idem, dum diuerſo modo, ex altero inſtillatur. Proinde qui fiat obſecro, ut hac ratione ſolida pueris iaciantur fundamenta? Diceres unum hoc conſilium eſſe magiſtris quibuſdam, ut uagentur per omnes ſcriptores Grammaticos, uel in puerilibus regulis, nec citò emergere queat ætatula illa ad autorum acromata, unde certior petitur &

melior

melior dicendi facultas. magno id quidem temporis diſpendio, & ingeniorum onere ac fatigatione. Meo iudicio (ſi quod tamen eſt) nihil æquè adoleſcentulos turbat, & eorum captum impedit, quàm multiplicia, & uaria, ceu tenebras illis offundere. Ergo Progymnaſmata, ſeu potius Rudimenta in hanc nunc poſtremum formam redegi.

Primò, Quando puerilis inſtitutio ſtatim à pietate proficiſci debet, complexus ſum uerſiculis paraphraſim in Precationem Dominicam, Salutationem Angelicam ad Virginem matrem; Duodecim fidei quos uocant artciulos, paraphraſi etiam explicatos, Decalogi præcepta, Paræneſin ad ueram pietatem. hæc ceu prima ad Chriſtianiſmum exercitamenta.

Secundò, quàm ſimpliciſsimè, & breuiſsimè potui, præſcripſi, quæ pueros oportet in numerato habere, & in prõptu tanquam digitos. Et quaſi iam muniui ad inſtitutiones Grammaticas Ioannis Deſpauterij. Sunt nudæ orationis partes cum ſuis accidentijs principalibus, omiſſo quicquid in Deſpauterianis libris continetur, ijs, quos in Enchiridium contraxi: ne uſquam remoraremur diſcendi cupidos, quo minus ſtatim accederent ad primam illam partem Grammatices. Quorſum enim in nomine (ut reliqua omittam) adieciſſem ſpecies deriuatorum (nam cæteras propriorum appellatiuorum ſatis erit, ni fallor, ſi uiderint prouectiores ubilibet) quorſum, inquam, de differentijs illis deriuatorum mentionem attuliſſem, cum libro ſecundo Deſpauterius fuſè tractarit de patronymicis, quarto de comparatione: præter quæ non uideo, quid negotij ſit in alijs, ſi adſit bonus præceptor. Tum non eſt illic inſiſtendum. Adſunt Laurentij Vallæ Elegantiarum

præcepta. In quibus multum operæ ponendum, interim dum puerum aſſueſacis ad optimorum auctorum lectionem, & in primis, Terentij & Ciceronis. Eodem iudicio vſus in verbo, & cæteris orationis membris.

Tertium locum ſortitæ ſunt præceptiunculæ illæ generales ad ſtructuram Latini ſermonis, quibus Syntaxim delineauimus, quo & ſine negotio ad illam maiorem diſcendam literarum candidati adducerentur, & iam poſſent reſpondere de toto orationis corpore, quid cum quo, & cur ſic, vel ſic cohæreat: animaduerterentq; quot, & quæ voces ſententiam abſoluant; & quo pacto ſingulæ ſingulis reſpondeant in ſerie orationis. In hoc quoque feci, vt examen ſeu diatribe accederet, vbi exigo à diſcipulo, vt totam periodum diſtinguat in membra, tum ordine prouocabula enumeret, que ſententiam perficiant, pariter & rationem reddat de re quaque, vt diximus. Quod dum facimus, ſimul & viam indicamus, quam placuiſſe video Priſciano Grammaticorum facilè principi, & abs qua ne nunc quidem abhorrent exercitatiſſimi pædotribæ. De his omnibus, quiſquis es candidus puerilium ſtudiorum formator, uteris iudicio tuo: & ſi non diſplicuerint, pueros, quibus hoc operæ dedimus, ſines frui. Omnino enim in tua humanitate, & candore poſitum eſt, vt illi amplectantur, quod ipſis elaborauimus. Vale æternum, & te totum ſtudioſæ pubis vſui impende. Pariſiis, e Coqueretio, Calend. Ianua. Anno M. D. XXIX.

RVDIMENTA AD PIETATEM.

PARAPHRASIS DOMINICAE PRECATIONIS.

O Pater *omnipotens, totius conditor orbis,*
Summum quod petimus nocte, dieq; bonum:
Perdiderat quondam miſeri nos culpa parentis
Atque ſibi ſeruos fecerat arte Satan:
Sed tamen vnius meritis & munere Chriſti
Nos tua iam ſoboles, progenieſq; ſumus.
Ad tua (nec temerè) cœleſtia regna vocamur,
Nec temerè noſter diceris eſſe parens.
Diceris in cœlis habitare, quòd omnia quamuis
Plena tui, fæcis nil tamen huius habes.
Immò terrenis nos ſubuehis vndique rebus,
Cordaque noſtra tuus ſpiritus intus alit.
Vnde animis aſpiramus flagrantibus iſtuc,
Et deſiderio ducimur vſque tui.
Si rurſum geniti cœlo tibi fidimus vni,
Noſtra precor clemens accipe vota pater.
Reddito nos tales, ut quiſquis nouerit, inde
Cogatur nomen glorificare tuum.
Scilicet immaculata tuo ſit uita fauore
Noſtra: ſit in rebus menſque animuſque pijs.

Atque tuam toto, quæramus pectore laudem:
Si tua ſit noſter gloria ſola ſcopus.
Adueniatque illud florens, & amabile regnum,
Quo tremat ad uerbum uir, mulierq; tuum.
Nos rege, nos in te transforma: quæſo, tuo ſit
Spiritui noſter ſpiritus unanimis.
Ac tua quod dictat, uel mandat ſancta uoluntas,
Vt faciat, quiſque id curet amore tui.
Largire in terra tibi mos pater alme geratur,
Non ſecus ac ſummi ſit regione poli.
Inde ſalutiferis ac ſpiritualibus eſcis,
Quotidieque ſacro nos ale pane tuo.
Panis hic eſt ſermo tuus, eſt & ſacra ſyntaxis:
Hinc fac paſcamur, poſt dato quicquid opus.
Noſtraque clementer nobis peccata remitte, ut
Qui nos offendunt ſponte damus ueniam.
Da cum fratre meo mihi ſit concordia ſemper:
Nec quenquam offendam, condoleamque alÿs.
Tota hæc innumeris agitatur uita periclis,
Nuſquam tentator non ſtruit inſidias:
Aut ne tentari, aut certè nos ne ſine uinci:
Hoſtilis nobis impetus eſto bono.
Ni tua nos fœdo clementia ſeruet ab hoſte,
Cernis, in æternum qui trahet exitium.
Nos ergo à technis illius tolle maligni:
Aſſeritoque tua pro bonitate pater.

SALVTATIO ANGELICA ad Virginem Matrem.

VIRGO. *mater aue, diuino numine plena,*
Cœlica quam totam gratia delibuit.
Eſt Dominus tecum, cui ſic te uirgo dediſti,
Vt ſit dignatus filius eſſe tuus.
O felix una ante alias puriſſima virgo:
Supra fœmineos tu benedicta choros:
Atque tui fructus uentris benedictus Ieſus:
Felix virgo tui mater es alma patris.
O felix uenter, felicia uiſcera prorſum,
Queis ſummi templum contigit eſſe Dei.
O Maria æternam nobis orato ſalutem:
Cara Deo, miſeris tempus in omne faue.

SYMBOLI APOSTOLORVM Paraphraſis.

IN *te credo Pater, rerum cui ſumma poteſtas,*
Qui ſine principio, qui ſine fine Deus.
Omnium es & Deus, & Dominus, moderator & auctor,
In quo uno ipſe meam ſpemque fidemque loco.
Conditor eſt uaſtæ, parientisq; omnia terræ,
Atque tuæ cœli ſunt bonitatis opus.
Iuſſiſti, pelagus ſpatioſum cingeret orbem,
Ac paſſim dulces exorirentur aquæ:
Aera feciſti, & flammis uelocibus ignem:
Omnia quæ noſtro ſunt elementa ſolo.

Tu ſolo nutu propter nos cuncta creaſti :
Sic nos ex omni tempore ſemper amas.
Vnum te colimus, nam te pendemus ab vno :
Ac tibi quicunque eſt , omnia debet homo .
Tu pater es noſter, requies tu certa laborum :
Te penes eſt, quicquid maximus orbis habet .
Si tu nos pateris deſertos eſſe, perimus.
Tu virtus vnus, vitæ, ſalusq́; hominum .
Nulla eſt humanis prorſum fiducia rebus :
In te vno noſtram ponimus ergo fidem .
Hæc ſincera fides, pater optime, maxime, ſi quis
Se tibi committat credulitáte pia .
In te igitur credo, & confido, certior eius
Omnis, quod famulis pollicitare tuis.
Inq́ue tuum natum credo conſtanter Ieſum ,
Aeternum , æqualem, conſimilemq́ue tibi .
Hunc hominem factum ſeruandis omnibus, atque
Hunc ego credo Deum de genitore Deo .
Confiteor Chriſtum , mundiq́; agnoſco monarcham ,
Omnia quiteneat ſub ditione ſua :
Qui ſit diuino conceptus numine, natus
Intacta è Maria Virgine verus homo :
Quò nos æterno cœli donaret honore ,
Purgatos vitijs, lethiferisq́ue malis .
Quis memoret, quantos voluit perferre labores
Quàm noſtra cauſa , dura & acerba pati ?
Noſtra lubens in ſe commiſſa recepit, & inſons
Tanquam agnus, nobis cuncta ferenda tulit .
Heu toties cæſus, toties ſua membra ferinis .

Iudæis vltrò dilaceranda dedit.
Paſſus inauditam, Pilato iudice, mortem,
Adfixus ſæuæ, probriferæque cruci:
Vnde ſalutiferum per vulnera quinque cruorem
Fudit, eo pacto crimina noſtra luens.
Mortuus eſt nobis: etenim nos morte redemit:
Inque nouo nobis conditus eſt tumulo.
Interea vt premeret Stygium virtute tyrannum,
Iuit in infernas, Tartareasq; domos.
Inde triumphator ſuperas emerſit ad auras,
Tertius vt primum cœpit adeſſe dies.
Coram diſcipulis tandem ſuper æthera vectus,
Aſcendit patriam, cœlica regna, domum.
Et ſedet ad patris dexteram, & dominatur Olympo:
Cunctaq; iure ſuo celſa, vel ima regit.
Idem olim veniet rurſum, quo iudicet omnes,
Siue erimus, ſeu nos fata fuiſſe volent.
Credo in Spiritum item ſanctum, qui recreat aura
Vitali firma pectora ſepta fide.
Et te ſancta Dei credens Eccleſia, quicquid
Adſtruis, ore lubens, cordeque confiteor.
In te Chriſtigenæ coeunt ceu corpus in vnum,
Cuius Ieſum vnum credimus eſſe caput.
Hinc eſt ſanctiorum vnanimis coniunctio, qua nos
Vt fratres vnit ſpiritualis amor.
In te tum fateor, tum credo piacula ſolui,
Quicunque vt par eſt, ad tua ſacra venit.
Poſtremo, vt vitæ reddatur mortuus omnis,
Spero fore, inque ſua carne reſurgat homo.

Ac deinceps vitam ducat ſine fine perennem.
Et capiat factis præmia digna ſuis.

DECALOGI
præcepta.

VNVM *agnoſce Deum, dominumq; & amando verere,*
Inque vno tua ſpes hæreat, atque fides.
Nec temere iures: Domini irreuerenter habere
Nomen adorandum ſit tibi relligio.
Sabbata ſanctifica: Chriſti ſine ſpiritus in te
Regnet, & impurum deſine carnis opus.
Ex animo patrem & matrem cole: qui tibi præſunt,
Subditus eſto libens, iusq; ſuum tribue.
Ne ſis occiſor: cuiquam male velle caueto,
Neve nocens vllo ſit tua lingua modo.
Ne mœchare, voluptates fuge, caſtus eſto: atque
Ex omni ſerua parte pudicitiam.
Viue labore tuo, fur ne ſis, uſque caueto.
Frater eget, facito, qua potes, ipſe iuues.
Candidus & dexter ſis, virtus maxima candor.
Mentire, aut falſum teſtificare nihil.
Munditiam corde ſummam Deus ecce requirit:
Affectus diſcas vt reſecare malos.
Nec captes nuptam: nec rem quam ſcis alienam,
Alterius quicquam concupiſſe nefas.
Hæc meditanda decem ſummi præcepta Tonantis,
Sunt nobis omni, frater amice, loco:
Vt piè & ex animo ſeruemus, ubique ſtudentes
Tota immortali mente placere Deo.

AD CHRISTIANVM tyrunculum.

QVA' ſit iter virtutis, habe puer, idq; teneto,
Si tibi conſultum rectius eſſe velis.
Deſudas multum, quandoque beatulus ut ſis:
Sed tamen in totum proficis ipſe nihil.
Danda opera in primis, ſimul hoc ardenter agendum:
Grata ſit in cunctis ut tua uita Deo.
Huc enitentes Deus optimus adiuuat ultro:
Conſequiturq; hominum non ſine laude fauor.
Nil ſi quidem uel amabilius, uel pulchrius ipſa
Virtute, hæc pueros prouehit una bonos.
Ipſe autem Domino placeas (mihi crede) licebit,
Atque inter magnos connumerere uiros.
Semper Alexicacum ſi tum conabere Chriſtum.
Omni ope, ſynceris moribus exprimere.
Huc igitur mellite puer contendito, quæſo:
Vt Chriſtum ſpires, ut ſapias, referas:
Hoc eſt, ut caſtus ſis, purus, & integer omni
Ex parte, interius mundus & exterius.
Ad communem uſum factus, tractabilis, expers
Et fuci atque doli, neſcius inuidiæ.
Et mitis patiensq; malorum, ſis quoque ſimplex:
In primis gaudet ſimplicitate Deus.
Semper morigerere parentibus atque magiſtris.
Semper & his præſtes, quod potes obſequium.
Mundi contemptor, diuinis rebus inhærens,

Sed curis animo ſordidulis vacuo.
Vt breuiter cœlo, mundoque probere, ita demum
Diuino expreſſus munere Chriſtus erit.
Optima quæque ſtatim ac primo diſcenda: ſed vt nil
Quàm Chriſtum ſtudio ſit didiciſſe prius.
Quem noſſe, eſt æterna beataque vita. Tuum ergo
Omne fac vt ſemper ſpectet in hoc ſtudium.
Literulis incumbe bonis, amplectere linguas:
Peruius ut tandem ſit tibi ſermo Dei.
Præq; oculis Chriſtum conſueſcito ſemper habere,
Sitaq; , ſeruari queis ſine nemo queat.
Infelix, in quo redibus grandeſcit ab annis
Chriſtus, & vſque ſuo nomine cuncta regit.
Hæc puer in ſumma, eſt ſanctæ ratio optima vitæ,
Quam ſeruando, Deo proximus eſſe potes,
Allectabit honos famæ diffuſus honeſtæ,
Hincque Deo multi nomina ſponte dabunt.

RVDI-

RVDIMENTA
AD DECLINATIONES.

QVOT ſunt partes orationis? Octo. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Præpoſitio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

Nomen, eſt quod declinatur per caſus, & ſignificat rem, non agere aliquid, *Il nome Latino è quello, che ſignifica qualche coſa voglia quale ſe ſia, viſibile ò inuiſibile, & non ſignifica fare alcuna coſa, ma ſignifica la coſa quale è, & come ſi nomina.* Nomen enim rerum nomen claturam continet. *Il nome ritiene la nominatione di tutte le coſe.*

Pronomina ſunt quindecim illa indubitata, adeoque cognitu facilia, quoniam certo numero conſtent.

Verbum eſt, quod declinatur per modos, & tempora, ſine caſu, & ſignificat agere aliquid. *Il verbo latino, è quello, che ſignifica fare qualche coſa. Com'è amare, inſegnare, legere, dire.* Ex actiuis facilè cognoſcuntur paſſiua.

Participium eſt quod deſinens in ans, ens, tus, ſus, xus, rus, dus, declinatione per omnia nomen, ſignificatione uerbum a quo deſcendit, imitatur. *Il participio è quello, che ſignifica il nome adiettiuo, & è terminato* in ans, ens, tus, ſus, xus, rus, dus, *et è biſogno, che ſempre vegna dal verbo, et ſignifica come il verbo.*

Præpoſitiones extra compoſitionem uſu receptæ, non plures fere ſunt quinquaginta.

Aduerbium eſt, quod ſignificationẽ verbi explanat, atq; implet. *L'aduerbio è quello, che dichiara come, & quando, & quante volte, &c. La coſa ſi fa, & egli ſcriue molto bene.* Scribit admodum bene: *queſte due parole* admodum & bene, *moſtrano come, & in quale manera è ſcritto, percioche ſono aduerbij.*

Interiectio, uox incondita, qua ſignificatur animi adfe-

ctus, *hoime*, & heu.

Coniunctiones etiam breui gyro ſepiri queunt, ſcilicet ad quinque ſolum poteſtates redactæ.

Declinantur per numeros, caſus, genera, partes orationis caſuales, Nomen, Pronomen, participium.

Numeri ſunt duo, Singularis & pluralis.

Caſus ſex; nominatiuus, genitiuus, datiuus, accuſatiuus, uocatiuus, ablatiuus.

Quot ſunt notæ generũ apud Latinos? Tres. Quæ? Hic hæc hoc. Hic cuius generis? Maſculini. Hæc? fœminini. Hoc? Neutri. Hic & hæc? Communis. Hic, & hæc, & hoc? Omnis. Hic, uel hæc? Incerti.

Cur non dixiſti articulos nominum? Quia Latini deficiũt in uniuerſum articulis præpoſitiuis.

Quis uſus, quæ uis articuli præpoſitiui? Arguit, & diſcernit genera, & caſus, atque in ſermone rem certam demonſtrat.

In qua lingua hoc licet uidere? Græca præſertim, & Italica. Oſtende in Italica *il*, *&* *lo*, Maſculini, & Neutri generis, *la*, fœminini generis: Vt *il poeta, lo animale, la fœmina*.

Declina omnes ordine.

Maſculino, & neutro genere. Singulariter nominatiuo *il*, *&* *lo*. Genitiuo, *del*, *&* *dello*. Datiuo *al*, *&* *allo*. Accuſatiuo *il*, *&* *lo*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dal*, *&* *dallo*. Pluraliter nominatiuo *i*, *li*, *&* *gli*. Genitiuo *delli*, *&* *degli*. Datiuo *alli*, *&* *agli*. Accuſatiuo *i li*, *&* *gli*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dalli*, *&* *dagli*.

Fœminino genere, Singulariter nominatiuo *la*. Genitiuo *della*, Datiuo *alla*. Accuſatiuo *la*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dalla*. Pluraliter nominatiuo *le*. Genitiuo *delle*. Datiuo *alle*. Accuſatiuo *le*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dalle*.

Neutro genere, Singulariter nominatiuo *il*. Genitiuo *del*. Datiuo *al* Accuſatiuo *il*. Vocatiuo *o*, Ablatiuo *dal*. Pluraliter nominatiuo *i*, *&* *li*. Genitiuo *de i* Datiuo *agli*. Accuſatiuo *i*, *&* *li*. Vocatiuo *o*: Ablatiuo *dagli*, &c.

Declina poeta Italicè. Singulariter nominatiuo *li poeta*. Ge-

nitiuo *del poeta.* Datiuo *al poeta.* Accuſatiuo *il poeta.* Vocatiuo *o poeta.* Ablatiuo *dal poeta.* Pluraliter nominatiuo *i. & li poeti* Genitiuo *delli poeti.* Datiuo *alli poeti.* Accuſatiuo *i, & li poeti.* Vocatiuo *o poeti.* Ablatiuo *dalli poeti.*

Cuius generis? Maſculini. Quare? Quia ei præponitur articulus declinando, *il.* Ita de alijs. Sed iam ad formulas declinationum Latinarum.

PRIMA NOMINIS DECLINATIO.

PRima declinatio habet quinque terminationes in nominatiuo ſingulari a, as, e, es, & am.

A Singulariter nominatiuo hic poeta, genitiuo poetæ, datiuo poetæ, accuſatiuo poetam, uocatiuo o poeta, ablatiuo à poeta. Et pluraliter nominatiuo hi poetæ, genitiuo poetarũ, datiuo poetis, accuſatiuo poetas, uocatiuo o poetæ, ablatiuo a poetis.

As Singulariter nominatiuo hic Aeneas, genitiuo æneę, datiuo æneæ, accuſatiuo æneã, uel æneam, uocatiuo o ænea, ablatiuo ab ænea. Et pluraliter hi æneæ, genitiuo ænearum, &c.

E Singulariter nominatiuo hæc Calliope, genitiuo calliopes, datiuo calliope, accuſatiuo calliopen, uocatiuo o calliope, &c. Et pluraliter nominatiuo hæ calliopæ, genitiuo calliοparum, &c. Vna ex nouem muſis.

Es Singulariter nominatiuo hic Anchiſes, genitiuo anchiſæ, datiuo Anchiſæ, accuſatiuo anchiſen, uocatiuo o anchiſe ablatiuo ab anchiſe. Et pluraliter nominatiuo hi anchiſæ genitiuo anchiſarum, &c. Pater Aeneæ.

Am. Singulariter nominatiuo hic Adam, genitiuo adæ, datiuo adę, accuſatiuo adam, vocatiuo o adam, ablatiuo ab adã Et pluraliter nominatiuo hi Adæ, genitiuo adarum, &c.

SECVNDA.

SEcunda declinatio octo nominatiui deſinentias complectitur er, ir, ur, um, us, eus, on, & os.

Er Singulariter nominatiuo hic aper, genitiuo apri, datiuo

apro,accuſatiuo aprum,uocatiuo aper, ablatiuo ab apro. Et pluraliter nominatiuo hi apri,genitiuo aprorum, uel aprū, datiuo apris, accuſatiuo apros, uocatiuo o apri,ablatiuo ab apris. *Il porco cingiale.*

Ir Singulariter nominatiuo hic vir,genitiuo viri, datiuo uiro,accuſatiuo virum,vocatiuo o vir,ablatiuo a uiro.Et pluraliter nominatiuo hi viri,genitiuo uirorum, uel uirum, datiuo uiris,accuſatiuo uiros,uocatiuo o uiri,ablatiuo a uiris.

Vr Singulariter nominatiuo ſatur,ſatura, ſaturum, genitiuo ſaturi,ſaturæ,ſaturi,datiuo ſaturo,ſaturæ,ſaturo,accuſatiuo ſaturum,ſaturam,ſaturum,uocatiuo o ſatur,ſatura,ſaturum,ablatiuo a ſaturo,ſatura,ſaturo,Et pluraliter nominatiuo ſaturi,ſaturæ,ſatura,genitiuo ſaturorum,ſaturarum,ſaturorum,datiuo ſaturis,accuſatiuo ſaturos, ſaturas,ſatura,uocatiuo o ſaturi,ſaturæ,ſatura,ablatiuo a ſaturis.*Il ſatiato.*

Vm Singulariter nominatiuo hoc templum, genitiuo tēpli, datiuo templo,accuſatiuo templum,vocatiuo o templū,ablatiuo à templo.Et pluraliter nominatiuo hæc templa, genitiuo templorum,datiuo templis,accuſatiuo templa, uocatiuo o templa,ablatiuo a templis. *La Chieſa.*

Vs Singulariter nominatiuo hic dominus, genitiuo domini,datiuo domino,accuſatiuo dominum,uocatiuo o domine,ablatiuo a domino. Et plutaliter nominatiuo hi domini, genitiuo dominorum,datiuo dominis,accuſatiuo dominos, uocatiuo o domini,ablatiuo à dominis. *Il Signore.*

Evs Singulariter nominatiuo hic Orpheus, genitiuo Orphei,uel Orpheos, datiuo Orpheo, accuſatiuo Orpheum, & Orpheon, & Orphea, uocatiuo o Orpheu, ablatiuo ab Orpheo.Et pluraliter nominatiuo hi Orphei, genitiuo Orpheorum,&c.Poetæ nomen.

On Singulariter nominatiuo hoc Ilion, genitiuo Ilii,datiuo Ilio, accuſatiuo Ilion,uocatiuo ò ilion, ablatiuo ab ilio. Regis Troiæ Priami regia.

Os Singulariter nominatiuo hic logos,genitiuo logi, datiuo logo,accuſatiuo logon,uocatiuo o loge, & logos,ablatiuo à logo.Et pluraliter nominatiuo hi logi, genitiuo logorum, uel logon,&c. Ideſt, ſermo.

TERTIA.

TErtia declinatio innumeros ferè nominatiui ſingularis fines amabit.

A Singulariter nominatiuo hoc poema, genitiuo poematis, uel poematos, datiuo poemati, accuſatiuo poema, uocatiuo o poema, ablatiuo a poemate. Et pluraliter nominatiuo hæc poemata, genitiuo poematum, uel poematon, datiuo poematis, uel poematibus, accuſatiuo poemata, uocatiuo o poemata, ablatiuo a poematis, uel poematibus. *La poeſia.*

E Singulariter nominatiuo hoc cubile, genitiuo cubilis, datiuo cubili, accuſatiuo cubile, uocatiuo o cubile, ablatiuo a cubili. Et pluraliter nominatiuo hæc cubilia, genitiuo cubiliū, datiuo cubilibus, accuſatiuo cubilia, uocatiuo o cubilia, ablatiuo à cubilibus. *Il letto.*

O Singulariter nominatiuo hic aquilo, genitiuo aquilonis, datiuo aquiloni, accuſatiuo aquilonē, vocatiuo o aquilo, ablatiuo ab aquilone. Et pluraliter nominatiuo hi aquilones, genitiuo aquilonum, datiuo aquilonibus, &c. Ventus ſeptentrionalis.

Singulariter nominatiuo hic ordo, genitiuo ordinis, datiuo ordini, accuſatiuo ordinem, vocatiuo o ordo, ablatiuo ab ordine. Et pluraliter nominatiuo hi ordines, genitiuo ordinum, datiuo ordinibus, &c. *L'ordine.*

Singulariter nominatiuo hęc caro, genitiuo carnis, datiuo carni, &c. Et pluraliter nominatiuo hæ carnes, genitiuo carnium, &c. *La carne.*

Singulariter nominatiuo hæc Clio, genitiuo Clius, datiuo Clio, accuſatiuo Clio, uocatiuo o Clio, ablatiuo a Clio. Nomen Muſæ.

Singulariter nominatiuo hic Anio, genitiuo anionis, datiuo anioni, accuſatiuo anionem, uocatiuo o anio, ablatiuo ab anione, aut hic anien, anienis. Fluuius.

Singulariter nominatiuo hoc lac, genitiuo lactis, datiuo lacti, accuſatiuo lac, uocatiuo o lac, ablatiuo a lacte, ſine plurali. *Il latte.*

Singulariter nominatiuo hoc halec, genitiuo halecis, datiuo

uo haleci, accuſatiuo halec, uocatiuo o halec, ablatiuo ab halece ſine plurali: aut hæc halece, halecis, halecem.

AL Singulariter nominatiuo hic ſal, genitiuo ſalis, datiuo ſali, accuſatiuo ſalem, uocatiuo o ſal, ablatiuo a ſale. Et pluraliter ſales, ſalibus tantùm. Ideſt, condimentum, *Il ſale*, & dictum mordax.

Singulariter nominatiuo hoc animal, genitiuo animalis, datiuo animali, accuſatiuo animal, uocatiuo o animal, ablatiuo ab animali. Et pluraliter nominatiuo hæc animalia, genitiuo animalium, datiuo animalibus, accuſatiuo animalia, &c. *L'animale.*

EL Singulariter nominatiuo hic Daniel, danielis, danieli, danielem.

Singulariter nominatiuo hoc fel, mel, genitiuo fellis, mellis, datiuo felli, melli, &c. ſine plurali. ſed mel habet mella. nota ſunt.

IL Singulariter nominatiuo hic mugil, genitiuo mugilis, datiuo mugili, accuſatiuo mugilem, uocatiuo o mugil, ablatiuo a mugile. Et pluraliter nominatiuo hi mugiles, genitiuo mugilum, datiuo mugilibus, accuſatiuo mugiles, &c. Genus piſcis.

Singulariter nominatiuo hic, & hæc uigil, genitiuo vigilis, datiuo uigili, accuſatiuo uigilem, uocatiuo o uigil, ablatiuo a uigile uel vigili. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæ vigiles, genitiuo vigilum, datiuo vigilibus &c. *Il uigilante.*

OL Singulariter nominatiuo hic ſol, ſolis, ſoli, ſolem, ſol, ſole. Et pluraliter hi ſoles, & ſolibus tantùm.

VL Singulariter nominatiuo hic conſul, genitiuo conſulis, datiuo conſuli, accuſatiuo conſulem, vocatiuo o conſul, ablatiuo a conſule. Et pluraliter nominatiuo hi conſules, genitiuo conſulum, datiuo conſulibus, &c. *Il Conſigliero.*

AN Singulariter nominatiuo hic Titan, genitiuo titanis, vel titanos, datiuo titani, accuſatiuo titanem, uel titana, uocatiuo titan, ablatiuo a titane. Et pluraliter nominatiuo hi Titanes, genitiuo titanum, datiuo titanibus, accuſatiuo titanes. vel titanas, uocatiuo titanes, ablatiuo a titanibus. Ideſt ſol.

EN Singulariter nominatiuo hic ren, genitiuo renis, datiuo reni, accuſatiuo renem, vocatiuo o ren, ablatiuo a rene. Et pluraliter nominatiuo hi renes, genitiuo renum, datiuo renibus, accuſatiuo renes, &c. *Il rognone.*

Singulariter nominatiuo hic pecten, genitiuo pectinis, datiuo pectini, accuſatiuo pectinem, uocatiuo o pecten, ablatiuo a pectine. Et pluraliter nominatiuo hi pectines, genitiuo pectinum, datiuo pectinibus, &c. *Il pettine.*

IN Singulariter nominatiuo hic delphin, genitiuo delphinis, uel delphinos, datiuo delphini, accuſatiuo delphinem, uel delphina, vocatiuo o delphin, ablatiuo a delphine. Et pluraliter nominatiuo hi delphines, genitiuo delphinum, datiuo delphinibus, accuſatiuo delphines, vel delphinas, uocatiuo o delphines, ablatiuo a delphinibus.

ON Singulariter nominatiuo hic Helicon, genitiuo heliconis, datiuo heliconi, accuſatiuo heliconem, uel helicona, uocatiuo o helicon, ablatiuo ab helicone. Et pluraliter nominatiuo hi helicones, genitiuo heliconum, datiuo heliconibus, accuſatiuo helicones, uel heliconas, &c. Mons Beotiæ.

Singulariter nominatiuo hic Phaeton, genitiuo phaetontis, datiuo phaetonti, accuſatiuo phaetontem, uel phaetonta, uocatiuo o phaeton, ablaatiuo a phaetonte. Et pluraliter nominatruo hi phaetontes, genitiuo phaetontum, &c. *Il figliuolo del Sole.*

AR Singulariter nominatiuo hic Cæſar, genitiuo Cæſaris datiuo Cæſari, accuſatiuo Cæſarem, uocatiuo o Cæſar, ablatiuo a Cæſare. Et pluraliter nominatiuo hi Cæſares, genitiuo Cæſarum, datiuo Cæſaribus, &c. *L'Imperatore.*

Singulariter nominatiuo hoc calcar, genitiuo calcaris, datiuo calcari, accuſatiuo calcar, vocatiuo o calcar, ablatiuo a calcari. Et pluraliter nominatiuo hæc calcaria, genitiuo calcarium, datiuo calcaribus, accuſatiuo calcaria, vocatiuo o calcaria, ablatiuo a calcaribus, *Il ſperone.*

ER Singulariter nominatiuo hic anſer, genitiuo anſeris, datiuo anſeri, accuſatiuo anſerem, uocatiuo o anſer, ablatiuo ab anſere. Et pluraliter nominatiuo hi anſeres genitiuo anſerũ, datiuo anſeribus, &c. *Oca.*

Singulariter nominatiuo hic imber, genitiuo imbris, datiuo imbri, accuſatiuo imbrem, uocatiuo o imber, ablatiuo ab imbre vel imbri. Et pluraliter nominatiuo hi imbres, genitiuo imbrum, datiuo imbribus, accuſatiuo imbres, uel imbreis, &c. *La pioggia.*

Singulariter nominatiuo hic pater, genitiuo patris, datiuo patri, accuſatiuo patrem, vocatiuo o pater, ablatiuo à patre. Et pluraliter nominatiuo hi patres, genitiuo patrum, datiuo patribus, &c. *Il padre.*

Singulariter nominatiuo hic aer, genitiuo aeris, datiuo aeri, accuſatiuo aerem uel aera, vocatiuo o aer, ablatiuo ab aere, ſine plurali. *L'aria.*

YR Singulariter nominatiuo hic, & hęc martyr, genitiuo martyris, uel martyros, datiuo martyri, accuſatiuo martyrem, uel martyra, vocatiuo o martyr, ablatiuo à martyre. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ martyres, genitiuo martyrum, datiuo martyribus, accuſatiuo martyres, uel martyras, uocatiuo o martyres, &c. Ideſt teſtis.

OR Singulariter nominatiuo hic amor, genitiuo amoris, datiuo amori, accuſatiuo amorem, uocatiuo o amor, ablatiuo ab amore. Et pluraliter nominatiuo hi amores, genitiuo amorum, datiuo amoribus, &c. *L'amore.*

Singulariter nominatiuo hic, & hæc, & hoc diſcolor, genitiuo diſcoloris, datiuo diſcolori, accuſatiuo diſcolore, & diſcolor, uocatiuo o diſcolor, ablatiuo a diſcolore, uel diſcolori. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ diſcolores, & hæc diſcoloria, genitiuo diſcolorum, datiuo diſcoloribus, accuſatiuo diſcolores, & diſcoloria, &c. *Di diuerſi colori.*

Singulariter nominatiuo hic, & hæc, & hoc memor, genitiuo memoris, datiuo memori, &c. Et pluraliter hi, & hæ memores, &c. ſine neutro.

VR Singulariter nominatiuo hic vultur, genitiuo vulturis, datiuo vulturi, accuſatiuo vulturem, uocatiuo o vultur, ablatiuo à vulture. Et pluraliter nominatiuo hi vultures, genitiuo vulturum, datiuo vulturibus, &c. *L'auoltore.*

Singu. nominatiuo hoc ebur, genitiuo eboris, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc ebora, genitiuo eborũ, &c. *L'auolio.*

AS Singula-

As Singulariter nominatiuo hic mas, genitiuo maris, datiuo mari, accuſatiuo marem, uocatiuo o mas, ablatiuo a mare. Et pluraliter nominatiuo hi mares, genitiuo marium, &c.

Singulariter nominatiuo hic adamas, genitiuo adamãtis, uel adamantos, datiuo adamanti, accuſatiuo adamantem, uel adamanta, uocatiuo o adamas, ablatiuo ab adamante. Et pluraliter nominatiuo hi adamantes, genitiuo adamantum, datiuo adamantibus, accuſatiuo adamantes uel adamantas, &c. *Diamante.*

Singulariter nominatiuo hæc ciuitas, genitiuo ciuitatis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæ ciuitates, genitiuo ciuitatium, uel ciuitatum &c. *La città.*

Singulariter nominatiuo hæc lampas, genitiuo lampadis vel lampados, datiuo lampadi, accuſatiuo lampadem vel lampada, vocatiuo o lampas, vel lampada, ablatiuo a lampade. Et pluraliter nominatiuo hæ lampades, genitiuo lampadum, datiuo lampadibus, accuſatiuo lãpades, uel lãpadas. *La lampada.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc Arpinas, genitiuo Arpinatis, datiuo Arpinati, accuſatiuo Arpinatem & Arpinas, vocatiuo o Arpinas, ablatiuo ab Arpinate, vel arpinati. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ Arpinates & hæc arpinatia, genitiuo Arpinatium, vel Arpinatũ, datiuo Arpinatibus, accuſatiuo Arpinates vel Arpinateis & Arpinatia, &c. *Laquale è una città d'Italia nominato Arpino.*

Es Singulariter nominatiuo hæc clades, genitiuo cladis, datiuo cladi, accuſatiuo cladẽ, uocatiuo o clades, ablatiuo a clade. Et pluraliter nominatiuo hæ clades, genitiuo cladium, datiuo cladibus, accuſatiuo clades uel cladeis, &c. *L'occiſione.*

Singulariter nominatiuo hic aries, genitiuo arietis, datiuo arieti, accuſatiuo arietẽ, uocatiuo o aries, ablatiuo ab ariete. Et pluraliter nominatiuo hi arietes, genitiuo arietum, datiuo arietibus, &c. *Il Montone.*

Singulariter nominatiuo hic lebes, genitiuo lebetis, uel lebetos, datiuo lebeti, accuſatiuo lebetem uel lebeta, uocatiuo o lebes, ablatiuo a lebete. Et pluraliter nominatiuo hi lebetes, genitiuo lebetum, datiuo lebetibus, accuſatiuo lebetes, uel lebetas, &c. *Il lauezo.*

Singulariter nominatiuo hic Chremes,genitiuo chremis, chremetis,uel chremetos,datiuo chremi, uel chremeti, accuſatiuo chremen,chremetem,uel chremeta; uocatiuo o chremes,uel chreme,ablatiuo a chreme,uel chremete. Et pluraliter nominatiuo hi chremes,uel chremetes, genitiuo chremū, uel chremetum &c.

Singulariter nominatiuo hic gurges,gurgitis &c. Et pluraliter hi gurgites, gurgitum &c. *Loco profondo nel fiume.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc præſes,genitiuo præſidis,datiuo præſidi,accuſatiuo præſidem, uocatiuo o præſes, ablatiuo a præſide. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ præſides,genitiuo præſidum,datiuo præſidibus &c. *Il Preſidente.*

Singulariter hæc apes, uel apis, apis, api, apem, o apes, uel apis,ab ape. Et pluraliter hæ apes,apium,apibus &c. *L'ape che fa il miele.*

Singulariter nominatiuo hic orbis, genitiuo orbis, datiuo orbi,accuſatiuo orbem,uocatiuo o orbis, ablatiuo ab orbe. Et pluraliter nominatiuo hi orbes,genitiuo orbium; datiuo orbibus,accuſatiuo orbes,uel orbeis &c. *La coſa rotonda.*

Singulariter nominatiuo hic panis,genitiuo panis,datiuo pani,accuſatiuo panem,vocatiuo o panis,ablatiuo a pane. Et pluraliter nominatiuo hi panes,genitiuo panum,datiuo panibus &c. *Il pane.*

Singulariter hic molaris,genitiuo molaris,datiuo molari, accuſatiuo molarem,vocatiuo o molaris, ablatiuo a molari. Et pluraliter nominatiuo hi molares,genitiuo molarium,datiuo molaribus,accuſatiuo molares &c. *Il dente maſcellare.*

Singulariter nominatiuo hic amnis,genitiuo amnis, datiuo amni,accuſatiuo amnem,vocatiuo o amnis, ablatiuo ab amne,uel amni. Et pluraliter nominatiuo hi amnes,genitiuo amnium,datiuo amnibus,accuſatiuo amnes, uel amneis &c. *Il fiume.*

Singulariter nominatiuo hic Araris,genitiuo araris, datiuo arari,accuſatiuo ararim,uocatiuo o araris,ablatiuo ab arari. *Il fiume Sonna.*

Singulariter nominatiuo hic Tybris,genitiuo tybridis,vel tybridos, datiuo tybridi, accuſatiuo tybrim, vel tybrin, vocatiuo

catiuo

catiuo o tybri, ablatiuo a tybri. *Il fiume Teuere*.

Singulariter nominatiuo hic Alexis, genitiuo alexidis, uel alexidos, datiuo alexidi. accuſatiuo alexim, vel alexin, uocatiuo o alexi, ablatiuo ab alexi, uel alexide. Et pluraliter nominatiuo hi Alexides, genitiuo alexidum, datiuo alexibus, accuſatiuo alexides, uel alexidas &c. Nomen viri.

Singulariter nominatiuo hic Paris, genitiuo paris, paridis vel paridos, datiuo pari, vel paridi, accuſatiuo parim, uel parin, paridem, uel parida, vocatiuo o paris, vel pari, ablatiuo a pari, vel paride.

Singulariter nominatiuo hic Symois, genitiuo ſymoentis, vel ſymoentos, datiuo ſymoenti, accuſatiuo ſymoentem, vel ſymoenta, vocatiuo o ſymois, ablatiuo, a ſymoente. *Il fiume di Troia*.

Singulariter nominatiuo hæc febris, genitiuo febris, datiuo febri, accuſatiuo ſebrem, vel febrim, vocatiuo o febris, ablatiuo a febre, vel febri. Et pluraliter hæ febres, genitiuo febriū, datiuo febribus, accuſatiuo febres, vel febreis, &c.

Singulariter nominatiuo hæc Syrtis, genitiuo ſyrtidis, vel ſyrtidos, datiuo ſyrtidi, accuſatiuo ſyrtim, vel ſyrtin, vocatiuo o ſyrti, ablatiuo a ſyrti. Et pluraliter nominatiuo hæ ſyrtes, genitiuo ſyrtium, datiuo ſyrtibus, accuſatiuo ſyrtes, uel ſyrteis &c *Luoco nel mare pericoloſo*.

Singulariter nominatiuo hæc Tigris, genitiuo tigridis, uel tigridos, datiuo tigri, vel tigridi, accuſatiuo tigrim, vocatiuo o tigris, ablatiuo a tigri, uel tigride. Et pluraliter nominatiuo hæ tigres, vel tigrides, genitiuo tigrum, uel tigridum &c. *Animal*.

Singulariter nominatiuo hic ſyntaxis, genitiuo ſyntaxis, vel ſyntaxeos, datiuo ſyntaxi, accuſatiuo ſyntaxim, uel ſyntaxin, uocatiuo o ſyntaxis, uel ſyntaxi, ablatiuo a ſyntaxi. Et pluraliter nominatiuo hæ ſyntaxes, genitiuo ſyntaxium, uel ſyntaxeon &c. Ideſt conſtructio.

Os Singulariter nominatiuo hic flos, genitiuo floris. datiuo flori, accuſatiuo florem, uocatiuo o flos, ablatiuo a flore. Et pluraliter nominatiuo hi flores, genitiuo florum, datiuo floribus &c. *Il fiore*.

Sing

Singulariter nominatiuo hic & hæc Sacerdos, genitiuo ſacerdotis, datiuo ſacerdoti, accuſatiuo ſacerdotem, vocatiuo o ſacerdos, ablatiuo à ſacerdote. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ ſacerdotes, genitiuo ſacerdotum, datiuo ſacerdotibus, &c.

Singulariter nominatiuo hic heros, genitiuo herois uel heroos, datiuo heroi, accuſatiuo heroe uel heroa, vocatiuo o heros: ablatiuo ab heroe. Et pluraliter nominatiuo hi heroes, genitiuo heroum, datiuo heroibus, accuſatiuo heroes, uel heroas, &c. *L'huòmo ualente & degno di lodare.*

Singulariter nominatiuo hoc os, genitiuo oris, uel oſsis, datiuo ori, vel oſsi, accuſatiuo os, vocatiuo o os, ablatiuo ab ore uel oſſe. Et pluraliter nominatiuo hæc ora, uel oſſa, genitiuo orium, uel oſsium, datiuo oſsibus, &c. Os, oris. *La bocca.* Os, oſsis. *l'oſſo.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc bos, genitiuo bouis, datiuo boui, accuſatiuo bouem, uocatiuo o bos, ablatiuo a boue. Et pluraliter nominatiuo boues, genitiuo boum, datiuo bobus uel bubus, &c.

Vs Singulariter nominatiuo hic mus, genitiuo muris, datiuo muri, accuſatiuo murem, uocatiuo o mus, ablatiuo a mure. Et pluraliter nominatiuo hi mures, genitiuo murium, datiuo muribus, accuſatiuo mures, uel mureis. *Il ſorze.*

Singulariter nominatiuo hic Oedipus, genitiuo œdipodis, vel œdipodos, datiuo œdipodi, accuſatiuo œdipodem, vel œdipoda, uocatiuo o ędipus, ablatiuo ab œdipode. Et pluraliter nominatiuo hi œdipodes, genitiuo œdipodum, datiuo œdipodibus, accuſatiuo œdipodes, uel œdipodas, &c.

Singulariter nominatiuo hęc palus, genitiuo paludis, datiuo paludi, accuſatiuo paludem, uocatiuo o palus, ablatiuo a palude. Et pluraliter nominatiuo hæ paludes, genitiuo paludum, &c. *La palude, & fango.*

Singulariter nominatiuo hæc uirtus, genitiuo uirtutis, datiuo uirtuti, accuſatiuo uirtutem, uocatiuo o uirtus, ablatiuo a uirtute. Et pluraliter nominatiuo hæ uirtutes, genitiuo uirtutum &c.

Singulariter nominatiuo hæc Venus, genitiuo Veneris, datiuo Veneri, accuſatiuo Venerem, uocatiuo o Venus, ablatiuo a

uo a Venere. Et pluraliter nominatiuo hæ Veneres, genitiuo Venerum &c.

Hic & hæc ſus ſuis: hi & hæ ſues ſuum, &c.

Singulariter nominatiuo hæc Amathus, genitiuo amathũtis, & amathuntos, datiuo amathunti, accuſatiuo amathuntem, vel amathunta, uocatiuo o amathus, ablatiuo ab amathunte *Città di Cipro.*

Singulariter nominatiuo hoc crus, genitiuo cruris, datiuo cruri, accuſatiuo crus, uocatiuo o crus, ablatiuo a crure. Et pluraliter nominatiuo hæc crura, genitiuo crurum, &c.

Hoc ius, iuris, hæc iura iurium, &c.

Singulariter nominatiuo hoc tempus, genitiuo temporis, datiuo tempori, accuſatiuo tempus, uocatiuo tempus, ablatiuo a tempore. Et pluraliter nominatiuo hæc tempora, genitiuo temporum, datiuo temporibus, &c.

AES Singulariter nominatiuo hic præs, genitiuo prædis, datiuo prędi, accuſatiuo prædẽ, vocatiuo o præs, ablatiuo a prędе. Et pluraliter hi prædes, genitiuo prædum, datiuo prædibus &c. *La ſecurtà & piegio.*

Hoc æs, eris, æri, æs, ab ære, æra tantum.

AVS Singulariter nominatiuo hæc laus, genitiuo laudis, datiuo laudi, accuſatiuo laudem, uocatiuo o laus, ablatiuo a laude. Et pluraliter nominatiuo hæ laudes, genitiuo laudum, &c.

ABS Singulariter nominatiuo hic Arabs, genitiuo arabis, datiuo arabi, accuſatiuo arabem, uocatiuo arabs, ablatiuo ab Arabe. Et pluraliter nominatiuo hi Arabes, genitiuo arabum, datiuo arabibus &c. *L'huomo d'Arabia.*

EBS Singu. nominatiuo hęc plebs, genitiuo plebis, datiuo plebi, accuſatiuo plebem, uocatiuo o plebs, ablatiuo a plebe, ſine plurali. Vilior pars populi

IBS Singu. nominatiuo hic libs genitiuo libis, datiuo libi, accuſatiuo libem, uocatiuo o libs, ablatiuo a libe. Et pluraliter nominatiuo libes, genitiuo libium, datiuo libibus &c. *Il uento d'Africa.*

OBS Sing. nominatiuo hæc ſcobs, genitiuo ſcobis, datiuo ſcobi, accuſatiuo ſcobẽ &c. Et pluraliter nominatiuo hæ ſcobes, genitiuo ſcobium &c. Minutiſsimum quiddã cadens forando,

rando uel ſecando. *La limatura di pietra cotta.*

VRBS Singulariter nominatiuo hæc urbs, genitiuo urbis, datiuo urbi &c. Et pluraliter nominatiuo hæ urbes, genitiuo vrbium, datiuo vrbibus, accuſatiuo urbes, vel vrbeis &c. *La terra cinta di muro.*

VLS Singulariter nominatiuo hæc puls, genitiuo pultis, datiuo pulti, accuſatiuo pultem &c. Et pluraliter nominatiuo hæ pultes, genitiuo pultium, datiuo pultibus, accuſatiuo pultes, uel pulteis &c. Cibus quidam.

EMS Singulariter nominatiuo hæc hyems, genitiuo hyemis, datiuo hyemi &c. Et pluraliter nominatiuo hæ hyemes, genitiuo hyemum, datiuo hyemibus, accuſatiuo hyemes &c. *L'inuerno.*

ANS Singulariter nominatiuo hic quadrans, genitiuo quadrantis, datiuo quadranti, accuſatiuo quadrantem, uocatiuo o quadrans, ablatiuo a quadrante. Et pluraliter nominatiuo hi quadrantes, genitiuo quadrantium, uel quadrantum, datiuo quadrantibus, accuſatiuo quadrantes, vel quadranteis &c. *Il peſo d'onze tre.*

ENS Singulariter nominatiuo hic & hęc parens, genitiuo parentis, datiuo parenti, accuſatiuo parentem, uocatiuo o parens, ablatiuo a parente. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ parentes, genitiuo parentum, datiuo parentibus, accuſatiuo parentes &c. *Padre & madre.*

YNS Singulariter nominatiuo hic Tiryns, genitiuo tyrintis, vel tiryntos, datiuo tirynti, accuſatiuo tiryntem, vel tirynta, vocatiuo o tiryns, ablatiuo a tirynte. Sic pro fluuio; ſed pro urbe eſt fœmininum.

ONS Singulariter nominatiuo hic fons, genitiuo fontis &c. Et pluraliter nominatiuo hi fontes, genitiuo fontium &c *La fontana.*

VNS Singulariter nominatiuo hic Aruns, genitiuo aruntis, datiuo arunti, accuſatiuo aruntem &c. Proprium hominis.

APS Singulariter nominatiuo lelaps, genitiuo lelapis, datiuo lelapi, accuſatiuo lelapem, uel lelapa, vocatiuo o lelaps, ablatiuo a lelape. Et pluraliter nominatiuo hi lelapes, genitiuo lelapum, datiuo lelapibus, accuſatiuo lelapes vel lelapas.

Nome

Nome di un cane apud Ouidium.

EPS Singulariter nominatiuo hic & hæc municeps, genitiuo municipis, datiuo municipi &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ municipes, genitiuo municipum &c. *Il cittadino.*

IPS Singulariter nominatiuo hæc ſtips, genitiuo ſtipis, datiuo ſtipi, accuſatiuo ſtipem &c. Et pluraliter nominatiuo hæ ſtipes, genitiuo ſtipium. *Il danaro.*

OPS Singulariter nominatiuo hic Cyclops, genitiuo cyclopis, datiuo cyclopi, accuſatiuo cyclopem, vel cyclopa &c. Et pluraliter nominatiuo hi Cyclopes, genitiuo cyclopum, datiuo cyclopibus, accuſatiuo cyclopes, uel cyclopas. *Il gigante monoculo.*

IRPS Stirps, ſtirpis &c. Stirpes, ſtirpium, ſtirpibus &c. Progenies. Pro trunco, incerti generis eſt.

ARS Singulariter nominatiuo hæc pars, genitiuo partis, datiuo parti, accuſatiuo partem, uocatiuo o pars, ablatiuo a parte. Et pluraliter nominatiuo hæ partes, geniuo partium, datiuo partibus &c. *La parte.*

ERS Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc ſolers, genitiuo ſolertis &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ ſolertes, & hæc ſolertia, genitiuo ſolertium. *L'ingenioſo.*

ORS Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc cōcors, genitiuo concordis, datino concordi, accuſatiuo cōcordē & concors, uocatiuo o concors, ablatiuo a concorde, uel concordi. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ concordes, & hæc concordia, genitiuo concordium &c. *Il concordante.*

AX Singulariter nominatiuo hic thorax, genitiuo thoracis, datiuo thoraci, accuſatiuo thoracem vel thoraca, uocatiuo o thorax, ablatiuo à thorace. Et pluralitar nominatiuo hi thoraces, genitiuo thoracum, datiuo thoracibus, accuſatiuo thoraces, uel thoracas &c *Il petto & la corazza.*

EX Singulariter nominatiuo hic ueruex, genitiuo ueruecis. Et pluraliter nominatiuo hi verueces, genitiuo ueruecū &c. *Il monton caſtrado.*

Singulariter noīatiuo hic apex, genitiuo apicis, datiuo apici, accuſatiuo apicē &c. Et pluraliter noīatiuo hi apices, genitiuo apicū, datiuo apicibus &c. *La ſommità di qualche coſa.*

Ix Singulariter nominatiuo hic fornix, genitiuo fornicis, datiuo fornici &c. Et pluraliter nominatiuo hi fornices, genitiuo fornicum, datiuo fornicibus &c. *L'arco della porta della volta.*

Ox Singulariter nominatiuo hæc uox, genitiuo uocis, datiuo uoci, &c. Et pluraliter nominatiuo hæ uoces, genitiuo uocum &c. *La uoce.*

Vx Singu. nominatiuo hęc nux, genitiuo nucis, datiuo nuci &c. Et pluraliter nominatiuo hæ nuces, genitiuo nucū &c. *Tutti i frutti che hanno le ſcorze dure.*

Alx Singulariter nominatiuo hæc falx, genitiuo falcis &c. Et pluraliter nominatiuo hæ falces, genitiuo falcium &c. *La falce.*

Anx Singulariter nominatiuo hæc lanx, genitiuo lancis &c. Et pluraliter nominatiuo hæ lances, genitiuo lancium &c. *Il cadino.*

Hæc phalanx, phalangis, uel phalangos. *Vna compagnia di gente d'arme.*

Inx Singulariter nominatiuo hæc ſphinx, genitiuo ſphingis, vel ſphingos, datiuo ſphingi, accuſatiuo ſphingē uel ſphinga &c. Et pluraliter nominatiuo hæ ſphinges, genitiuo ſphingum, datiuo ſphingibus, accuſatiuo ſphinges, uel ſphingas. Eſt quoddam monſtrum.

Vnx Singulariter nominatiuo hic quicunx, genitiuo quicuncis, &c. Et pluraliter nominatiuo hi quicunces, genitiuo quicuncinm &c. *Il peſo di onze cinque.*

Ivx Singulariter nominatiuo hic & hæc coniux, genitiuo coniugis &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ coniuges, genitiuo coniugum &c. *Il marito, & la moglie.*

Arx Singulariter nominatiuo hæc arx, genitiuo arcis &c. Et pluraliter nominatiuo hæ arces, uel arceis &c. *La Rocca.*

Erx Singulariter nominatiuo hæc merx, genitiuo mercis &c. Et pluraliter nominatiuo hæ merces, genitiuo mercium &c. *La mercantia.*

ADIECTIVORVM INFLEXVS.

ADiectiua nomina aut ſunt primę & ſecundæ declinatiõnis: aut ſunt tertiæ, quia per quartam & quintam nullũ adiectiuum declinatur. Quæ ſunt primæ & ſecundæ declinationis, declinantur per tres diuerſas voces abſque notis generum, & primam poſitionem mittunt, in vs, vel in er. vt,

Singulariter nominatiuo bonus bona bonum, genitiuo boni bonæ boni, datiuo bono bonæ bono, accuſatiuo bonum bonam bonum, vocatiuo o bone bona bonum, ablatiuo a bono bona bono. Et pluraliter nominatiuo boni bonæ bona, genitiuo bonorum bonarum bonorum, datiuo bonis, accuſatiuo bonos bonas bona, vocatiuo o boni bonæ bona, ablatiuo a bonis.

Singulariter nominatiuo tener tenera tenerum, genitiuo teneri teneræ teneri, datiuo tenero teneræ tenero, accuſatiuo tenerum tenerã tenerum, vocatiuo o tener tenera tenerum, ablatiuo a tenero tenera tenero. Et pluraliter nominatiuo teneri teneræ tenera, genitiuo tenerorum tenerarum tenerorũ, datiuo teneris, accuſatiuo teneros, teneras tenera, vocatiuo o teneri teneræ tenera, ablatiuo a teneris.

Adiectiua tertiæ declinationis tribus modis variãtur. Primo per tres notas generis, & vnam terminationem, vt hic & hæc & hoc prudens. Secundo per tres notas generis & duas deſinentias, vt hic & hæc breuis & hoc breue. Tertio per tres notas generis, & tres poſitiones, ut hic acer, hæc acris, & hoc acre.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc elegans, genitiuo elegantis, datiuo eleganti, accuſatiuo elegantẽ & elegãs, uocatiuo o elegans, ablatiuo ab elegante, uel eleganti. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ elegantes & hæc elegantia, genitiuo elegantium, vel elegantum, datiuo elegantibus, accuſatiuo elegantes, uel eleganteis & elegantia, uocatiuo o elegantes & elegantia, ablatiuo ab elegantibus. *L'elegante.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc felix, genitiuo felicis, datiuo felici, accuſatiuo felicẽ & felix, uocatiuo o felix, ablatiuo a felice uel felici. Et pluraliter nominatiuo hi &

hæ felices & hæc felicia, genetiuo felicium, datiuo felicibus, accuſatiuo felices, uel feliceis & felicia, vocatiuo o felices & felicia, ablatiuo a felicibus. *Il fortunato, & il ricco.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc breuis & hoc breue, genitiuo breuis, datiuo breui, accuſatiuo breuē & breue, uocatiuo o breuis & breue, ablatiuo a breui. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ breues & hæc breuia, genitiuo breuium, datiuo breuibus, accuſatiuo breues, uel breueis & breuia, uocatiuo o breues, & breuia, ablatiuo a breuibus. *Il breue.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc breuior & hoc breuius, genitiuo breuioris, datiuo breuiori, accuſatiuo breuiorem, & breuius, uocatiuo o breuior & breuius, ablatiuo a breuiore & breuiori. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ breuiores & hæc breuiora, genitiuo breuiorum, datiuo breuioribus, accuſatiuo breuiores, & breuiora, vocatiuo o breuiores & breuiora, ablatiuo a breuioribus.

Breuis breuior breuiſsimus, breuis breuior breuiſsima, breue breuius breuiſsimum, breuis breuioris breuiſsimi &c. Bonus melior optimus, bona melior optima, bonū melius optimum. Et in aduerbio, benè melius optimè. Malus peior peſsimus, mala peior peſsima, malum peius peſsimum. Et in aduerbio, malè peius peſsimè. Pius, magis pius, piiſsimus; pia, magis pia, piiſsima: pium, magis pium, piiſsimum. Et in aduerbio, pie, magis pie, piiſsimè.

Singulariter nominatiuo hic acer, hæc acris, & hoc acre, genitiuo acris, datiuo acri, accuſatiuo acrē, & acre, uocatiuo o acer, acris, & acre, ablatiuo ab acri. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ acres, & hæc acria, genitiuo acrium, datiuo acribus, accuſatiuo acres, vel acreis & acria, vocatiuo o acres, & acria, ablatiuo ab acribus. *Il forte & valente.*

QVARTA DECLINATIO NOMINIS.

QVarta declinatio nominis duos ſingularis nominatiui poſitus habet: us, & v.

Vs Singulariter nominatiuo hic ſenſus, genitiuo ſenſus, da-

tiuo

tiuo ſenſui, accuſatiuo ſenſum, vocatiuo o ſenſus, ablatiuo a ſenſu. Et pluraliter nominatiuo hi ſenſus, genitiuo ſenſuum, datiuo ſenſibus, accuſatiuo o ſenſus, uocatiuo o ſenſus, ablatiuo a ſenſibus. *Il ſentire.*

Singulariter nominatiuo hic artus, genitiuo artus, datiuo artui, accuſatiuo artum &c. Et pluraliter nominatiuo hi artus, genitiuo artuum, datiuo artubus, accuſatiuo artus, uocatiuo o artus, ablatiuo ab artubus. Ideſt membrum.

Singulariter noīatiuo hic IESVS, genitiuo IESV, datiuo IESV, accuſatiuo IESVM, uocatiuo o IESV, ablati. ab IESV.

V Singulariter nominatiuo hoc cornu, genitiuo cornu, datiuo cornu, accuſatiuo cornu uocatiuo o cornu, ablatiuo a cornu. Et pluraliter nominatiuo hæc cornua, genitiuo cornuum, datiuo cornibus, accuſatiuo cornua, vocatiuo o cornua, ablatiuo a cornibus *Il corno.*

QVINTA DECLINATIO.

QVinta declinatio unius tantum exitus eſt in nominatiuo ſingulari, quæ eſt Es.

Es Singulariter nominatiuo hæc acies, genitiuo aciei, datiuo aciei, accuſatiuo aciem, uocatiuo o acies, ablatiuo ab acie. Et pluraliter nominatiuo hæ acies, genitiuo acierum, datiuo aciebus, accuſatiuo acies, uocatiuo o acies, ablatiuo ab aciebus. *Il fil della falce, o la ſquadra di homini armati, o il lume dell'occhio.*

Singulariter nominatiuo hic uel hæc dies, genitiuo diei, datiuo diei, accuſatiuo diem, uocatiuo o dies, ablatiuo a die. Et pluraliter nominatiuo hi dies, genitiuo dierũ, datiuo diebus, accuſatiuo dies, uocatiuo o dies, ablatiuo a diebus. Sic, hic meridies.

DECLINATVS ALIQVOT nominum irregularium.

Singulariter nominatiuo hæc domus, genitiuo domi uel domus, datiuo domui, accuſatiuo domũ, uocatiuo o domus,

ablatiuo a domo. Et pluraliter nominatiuo hæ domus, genitiuo domorum, vel domuum, datiuo domibus, accuſatiuo domos, vocatiuo o domus, ablatiuo a domibus.

Singulariter nominatiuo hæc ficus, genitiuo fici vel ficus &c. Pro arbore. Pro fructu, hæc ficus, ſici, vel ficus. Pro morbo autem hic ficus, fici, fico &c.

Pluraliter nominatiuo duo duæ duo, genitiuo duorũ vel duum, duarum, duorũ vel duum, datiuo duobus duabus duobus, accuſatiuo duos, vel duo, vocatiuo o duo duæ duo, ablatiuo a duobus duabus duobus. Sic ambo: ſed ſine ſyncopa in genitiuo.

Pluraliter nominatiuo hi & hæ tres & hæc tria, genitiuo trium, datiuo tribus, accuſatiuo tres & tria, vocatiuo o tres & tria, ablatiuo a tribus.

Pluraliter nominatiuo hi & hæ & hæc quatuor, genitiuo quatuor, datiuo quatuor &c. aptorum eſt. Item a quatuor vſque ad centum numeralia omnia, omnis generis ſunt, & pluralis numeri, & indeclinabilia.

Singulariter nominatiuo hoc plus, genitiuo pluris, datiuo caret, accuſatiuo plus, vocatiuo o plus, ablatiuo a pluri. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ plures & hæc plura, vel pluria, genitiuo plurium, datiuo pluribus, accuſatiuo plures, vel pluries & plura vel pluria, vocatiuo o plures & plura vel pluria ablatiuo a pluribus.

PRIMA INFLEXIO pronominis.

PRimæ inflexionis, tria tantum ſunt pronomina, ego, tu, ſui.

Singulariter nominatiuo ego, genitiuo mei, uel mis, datiuo mihi, accuſatiuo me, ablatiuo a me. Et pluraliter nominatiuo nos, genitiuo noſtrum, uel noſtri, datiuo nobis, accuſatiuo nos, uocatiuo o nos, ablatiuo a nobis.

Singulariter nominatiuo tu, genitiuo tui uel tis, datiuo tibi, accuſatiuo te, uocatiuo tu, ablatiuo a te. Et pluraliter

nomi-

nominatiuo vos, genitiuo veſtrū vel veſtri, datiuo uobis, accuſatiuo uos, uocatiuo o uos, ablatiuo a uobis.

Singulariter genitiuo ſui, uel ſis, datiuo ſibi, accuſatiuo ſe, ablatiuo a ſe. Et pluraliter ſimiliter.

SECVNDA PRONOMINIS uariatio.

Secundæ declinationis quinque ſunt pronomina: ille, ipſe, iſte, hic, & is.

Singulariter nominatiuo ille illa illud, genitiuo illius, datiuo illi, accuſatiuo illum illam illud, ablatiuo ab illo illa illo. Et pluraliter nominatiuo illi illæ illa, genitiuo illorum illarum illorum, datiuo illis, accuſatiuo illos illas illa, ablatiuo ab illis.

Singulariter nominatiuo ipſe ipſa ipſum, genitiuo ipſius, datiuo ipſi, accuſatiuo ipſum ipſam ipſum, ablatiuo ab ipſo ipſa ipſo. Et pluraliter nominatiuo ipſi ipſæ ipſa, genitiuo ipſorum ipſarum ipſorum, datiuo ipſis, accuſatiuo ipſos ipſas ipſa, ablatiuo ab ipſis.

Singulariter nominatiuo iſte iſta iſtud, genitiuo iſtius, datiuo iſti, accuſatiuo iſtum iſtam iſtud, ablatiuo ab iſto iſta iſto. Et pluraliter nominatiuo iſti iſtæ iſta, genitiuo iſtorum iſtarum iſtorum, datiuo iſtis, accuſatiuo iſtos iſtas iſta, ablatiuo ab iſtis.

Singulariter nominatiuo hic hæc hoc, genitiuo huius, datiuo huic, accuſatiuo hunc hanc hoc, ablatiuo ab hoc ab hac ab hoc. Et pluraliter nominatiuo hi hæ hæc, genitiuo horum harum horum, datiuo his, accuſatiuo hos has hæc, ablatiuo ab his.

Singulariter nominatiuo is ea id, genitiuo eius, datiuo ei, accuſatiuo eum eā id, ablatiuo ab eo ea eo. Et pluraliter noīatiuo ei uel ij, eæ ea, genitiuo eorum earum eorum, datiuo eis uel iis, accuſatiuo eos eas ea, ablatiuo ab eis uel ijs.

Nomina per ſecundam declinationem pronominis, inclinata ſunt, unus, ullus, uter, nullus, ſolus, alter, totus, alius, & quis cum compoſitis.

Singulariter nominatiuo unus una unũ, genitiuo vnius. datiuo vni, accuſatiuo vnũ vnam vnum; uocatiuo o vne vna unum, ablatiuo ab vno una vno. Et pluraliter nominatiuo uni u næ una, genitiuo vnorum vnarum vnorum, datiuo unis, accuſatiuo unos vnas una, uocatiuo o vni vnæ una, ablatiuo ab vnis.

Sic totus, ſolus, & reliqua, niſi quòd uocatiuo carent.

Et alius, quod aliud habet in neutro genere, & alii in datiuo.

Singulariter nominatiuo quis vel qui, quæ uel qua, quod vel quid, genitiuo cuius, datiuo cui, accuſatiuo quem quam quod, vel quid, ablatiuo a quo vel a qui, a qua vel a qui, a quo vel a qui. Et pluraliter nominatiuo qui, quæ. quæ uel qua, genitiuo quorum quarum quorum, datiuo queis vel quibus, accuſatiuo quos quas quæ, uel, qua. ablatiuo a queis, uel a quibus.

Compoſita a quis, & qui.

Singulariter nominatiuo ecquis ecqua ecquod, vel ecquid, genitiuo eccuius, datiuo eccui, accuſatiuo ecquem ecquam ecquod, vel ecquid, ablatiuo ab ecquo ecqua ecquo. Et pluraliter nominatiuo ecqui ecquæ ecqua &c.

Sic nequis, aliquis, nunquis, ſiquis.

Quiſquis, quicquid, a quoquo quaqua, tantum habet.

Singulariter nominatiuo quiſnam, quænam, quodnã uel quidnã, genitiuo cuiuſnam, datiuo cuinam, accuſatiuo quẽnam, quodnam, vel quidnam &c.

Sic quiſque, ſed ſine genitiuo plurali: quiſpiam, quiſputas, & quiſnam.

Singulariter nominatiuo quidam, quædam, quoddam, vel quiddam, genitiuo cuiuſdam, datiuo cuidam &c. Sic quiuis quicunque, quilibet.

TERTIA PRONOMINIS. inclinatio.

TErtiæ inclinationis ſunt alia quinque pronomina, meus, tuus, ſuus, noſter, & veſter.

Singu-

Singulariter nominatiuo meus mea meum, genitiuo mei meæ mei, datiuo meo meæ meo, accuſatiuo meum meam meum, uocatiuo o mi mea meum, ablatiuo a meo mea meo. Et pluraliter nominatiuo mei meæ mea, genitiuo meorum mearum meorum, datiuo meis, accuſatiuo meos meas mea, vocatiuo o mei meę mea, ablatiuo a meis. Sic tuus, ſuus, ſed ſine uocatiuo.

Singulariter nominatiuo noſter noſtra noſtrum, genitiuo noſtri noſtræ noſtri, datiuo noſtro noſtræ noſtro, accuſatiuo noſtrum noſtram noſtrum, uocatiuo o noſter noſtra noſtrum, ablatiuo a noſtro noſtra noſtro. Et pluraliter nominatiuo noſtri noſtræ noſtra, genitiuo noſtrorum noſtrarum noſtrorum, datiuo noſtris, accuſatiuo noſtros noſtras noſtra: uocatiuo o noſtri noſtræ noſtra, ablatiuo a noſtris. Sic ueſter: ſed ſine uocatiuo.

QVARTAE DECLINATIONIS.

QVartæ declinationis ſunt duo: noſtras, & veſtras.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc noſtras, genitiuo noſtratis, datiuo noſtrati, accuſatiuo noſtratem & noſtras, uocatiuo o noſtras, ablatiuo a noſtrate uel noſtrati. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ noſtrates, & hæc noſtratia, genitiuo noſtratium uel noſtratum, datiuo noſtratibus, accuſatiuo noſtrates & noſtratia, uocatiuo o noſtrates & noſtratia, ablatiuo a noſtratibus. Sic ueſtras, ſed ſine uocatiuo.

DE PARTICIPIIS.

PArticipia modo nominum declinantur: aut per primam & ſecundam ſimul, aut per tertiam declinationem ſolum.

Primæ & ſecundæ declinationis ſimul.

Singulariter nominatiuo amatus amata amatum, genitiuo amati amatæ amati, datiuo amato amatæ amato, accu-

ſatiuo amatum amatam amatum, vocatiuo o amate amata amatum, ablatiuo ab amato amata amato. Et pluraliter nominatiuo amati amatæ amata, genitiuo amatorum amatarum amatorum, datiuo amatis, accuſatiuo amatos, amatas, amata, uocatiuo o amati amatæ amata, ablatiuo ab amatis.

Sic doctus, uiſus, lectus, auditus, percuſſus, pexus, ſecurus, & huiuſmodi.

Singulariter nominatiuo amaturus amatura amaturum, genitiuo amaturi amaturæ amaturi, datiuo amaturo amaturæ amaturo, accuſatiuo amaturum amaturam amaturum, uocatiuo o amaturæ amatura amaturum, ablatiuo ab amaturo amatura amaturo. Et pluraliter nominatiuo amaturi amaturæ amatura, genitiuo amaturorum amaturarum amaturorum, datiuo amaturis, accuſatiuo amaturos amaturas amatura, uocatiuo o amaturi amaturæ amatura, ablatiuo ab amaturis.

Sic docturus, uiſurus, lecturus, auditurus, & ſimilia.

Singulariter nominatiuo amandus amanda amandum, genitiuo amandi amandæ amandi, datiuo amando amandæ amando, accuſatiuo amandum amandam amandum &c. Et pluraliter nominatiuo amandi amandæ amanda, gen. amandorum amandarum amandorum, datiuo amandis &c. Sic docendus, legendus, audiendus &c.

Tertiæ declinationis.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc amans, genitiuo amantis, datiuo amanti, accuſatiuo amantem, & amans, uocatiuo o amans, ablatiuo ab amante, uel amanti. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ amantes, & hæc amantia, genitiuo amantium, uel amantum, datiuo amantibus, accuſatiuo amantes, uel amanteis, & amantia, uocatiuo o amantes & amantia, ablatiuo ab amantibus.

Sic docens, legens, audiens &c. talia.

At iens & quiens, cum compoſitis faciunt euntis: præter ambiens ambientis, & ſuperbiens ſuperbientis.

Singulariter nominatiuo hic, & hæc, & hoc iens, genitiuo

euntis,

euntis, datiuo eunti, accuſatiuo euntem, & iens, uocatiuo o iens, ablatiuo ab eunte, uel eunti. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæ euntes, & hæc euntia, genitiuo euntiũ, uel euntum, datiuo euntibus, accuſatiuo euntes, uel eunteis, & euntia, uocatiuo o euntes, & euntia, ablatiuo ab euntibus.

VERBORVM CONIVGATVS.

VErbum declinatur per modos, tempora, numeros, & perſonas.

Modi uerborum ſunt quinq;: Indicatiuus, Imperatiuus, Optatiuus, Subiunctiuus, Infinitiuus.

Tempora quinq;: præſens, præteritum imperfectum, præteritum perfectum, præteritum pluſquam perfectum, & futurum. Numeri duo, &c.

Perſonæ tres: prima, ſecũda, tertia, tam in ſingulari, quàm in plurali.

Verbum ſubſtantiuum, Sum.

INdicatiuo modo, tempore preſenti, ſingulariter ſum *io ſon.* tu es, *tu ſei.* Ille eſt. *quello è.* Et pluraliter Sumus, *noi ſiamo.* Eſtis *uoi ſete.* Sunt *quelli ſono.* Præterito imperfecto, ſingulariter, Eram, *io era*, eras, *tu eri*, erat, *quello era.* Et pluraliter Eramus, *noi erauamo*, eratis, *uoi erauate.* erãt, *quelli erano.* Præterito perfetto, ſingulariter. Fui, *io fui, & ſon ſtato.* fuiſti, *tu foſſi, & ſei ſtato.* fuit, *quello fu, & è ſtato.* Et pluraliter, Fuimus, *noi fummo, & ſiamo ſtati.* fuiſtis, *noi fuſti, & ſiete ſtati.* fuerũt, vel fuere *quelli furono, & ſono ſtati.* Præterito pluſquã perfecto, ſingulariter fueram, *io era ſtato.* fueras, *tu eri ſtato.* fuerat, *quello era ſtato.* Et pluraliter; Fueramus, *noi erauamo ſtati.* fueratis, *uoi erauate ſtati.* fuerãt, *quelli erano ſtati.* Futuro ſingulariter ero, *io ſarò* eris, *tu ſerai.* erit, *quello ſarà, & fia.* Et pluraliter erimus, *noi ſaremo.* eritis, *uoi ſarete.* erunt, *quelli ſaranno, & ſiano.*

Imperatiuo modo, tẽpore præſenti, ſingulariter, Sis, vel es, *sii ſie, & ſia tu.* ſit, *ſia quello.* Et pluraliter, Simus, *ſiamo.* eſtote,

ſiate

*ſiate uoi.*ſint,*ſiano quelli.*Futuro eſto tu.*ſarai tu.*eſto ille,*ſarà quello.*Et pluraliter ſimus,*ſaremo noi.* eſtote,*ſarete uoi.* ſunto vel ſuntote,*ſaranno quelli.*

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter vtinã eſſem,*Dio uoleſſe che io foſſi.*eſſes,*tu foſſi.* eſſet,*quello foſſe.* Et pluraliter utinam eſſemus,*Dio uoleſſe che noi foſſimo.*eſſetis,*uoi foſte* eſſent,*quelli foſſero.* Præterito perfecto,& pluſquam perfecto ſingulariter,vtinam fuiſſem,*Dio uoleſſe che io foſſi ſtato.*fuiſſes,*tu foſſi ſtato.*fuiſſet,*quello foſſe ſtato.* Et pluraliter vtinam fuiſſemus,*Dio uoleſſe che noi foſſimo ſtati.* fuiſſetis,*uoi foſte ſtati* fuiſſent.*quelli foſſero ſtati* Futuro ſingulariter,utinam ſim,*Dio uoglia che io ſia.*ſis,*tu ſia.*ſit,*quello ſia.* Et pluraliter vtinam ſimus,*Dio uoglia che noi ſiamo.*ſitis,*uoi ſiate.* ſint,*quelli ſiano.*

Subiunctiuo modo,tempore præſenti, ſingulariter cũ ſim,*conciosia coſa che io ſia.*ſis,*tu ſia.*ſit *quello ſia* Et pluraliter cũ ſimus,*conciosia coſa che noi ſiamo* .ſitis,*uoi ſiati*. ſint,*quelli ſiano.* Præterito ĩperfecto, ſingulariter cũ eſſem,*conciosia coſa che io foſſi,& ſarei.*eſſes,*tu foſſi,& ſareſti.* eſſet,*quello foſſe,& ſarebbe.* Et pluraliter cũ eſſemus,*conciosia coſa che noi foſſimo,& ſaremo.* eſſetis.*uo foſti,& ſareſte.*eſſent,*quelli foſſero,& ſarebbono.*Præterito perfecto,ſingulariter cũ fuerim,*conciosia coſa che io ſia ſtato.*fueris,*tu ſia ſtato.*fuerit,*quello ſia ſtato.*Et pluraliter cum fuerimus,*conciosia che noi ſiamo ſtati* fueritis,*uoi ſiete ſtati.*fuerint,*quelli ſiano ſtati.*Præterito pluſquam perfecto ſingulariter, cũ fuiſſem,*conciosia coſa che io foſſi,& ſarei ſtato,* fuiſſes,*tu foſſi,& ſareſti ſtato.*fuiſſet,*quello,foſſe,& ſarebbe ſtato.* Et plurariter cũ fuiſſemus,*conciosia coſa che noi foſſimo & ſaremmo ſtati.* fuiſſetis.*uoi foſte,& ſareſte ſtati.*fuiſſent,*quelli foſſero,& ſarebbono ſtati.* Futuro ſingulariter cũ fuero. *conciosia coſa che io ſarò ſtato.* fueris,*tu ſarai ſtato.*fuerit,*quello ſarà ſtato* Et pluraliter cum fuerimus,*conciosia coſa che noi ſaremo ſtati.* fueritis,*uoi ſarete ſtati.*fuerint,*quelli ſaranno ſtati.*

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto,eſſe,*eſſere.* Præterito perfecto, & pluſquã perfecto fuiſſe *eſſere ſtato.*Futuro caret.Sed loco eius vtimur infinitiuo fore: vt cum dicimus,Scio illum amicum meum fore,ſeu. Scio illũ

amicum

amicum mihi futurum. *Io ſo che quello ſarà mio amico.* Gerundijs & ſupinis caret.

Duo participia trahuntur ab hoc uerbo ſubſtantiuo, alterum præſentis,& prẹteriti imperfecti in ns,quod eſt ens,ideſt qui eſt,nel qui erat,*quello che e, o che erà,* alterum futurum in rus,quod eſt futurus,ideſt qui erit,*cioè quello che ſarà.*

Quatuor coniugationum indices.

Actiuorum.	*Paſſiuorum.*
Primæ o,as,abo,a,are.	Primæ or, aris,vel are,ari.
Secundæ eo,es, ebo,e, ere.	Secundæ eor,eris, vel ere,eri.
Tertiæ o,is,e,ere.	Tertiæ or,eris,uel ere,i.
Quartæ io,is,i,ire.	Quartæ ior, iris,uel ire, iri.

ACTIVA PRIMAE coniugationis.

INdicatiuo modo,tempore præſenti, ſingulariter amo. *io amo.*amas,*tu ami.*amat,*quello ama.*Et pluraliter amamus, *noi amiamo.*amatis,*uoi amate.*amant.*quelli amano*. Præterito imp̄fecto *Tempo paſſato,ma non tutto compito.*ſingulariter amabā, *io amaua.*amabas,*tu amaui.*amabat,*quello amaua.*Et pluraliter amabamꝰ,*noi amauamo.*amabatis,*uoi amauate.*amabāt,*quelli amauano.*Prẹterito p̄fecto.*Tempo paſſato,& compito,* ſingulariter amaui,*io amai,& ho amato.*amauiſti,*tu amaſti, & hai amato.*amauit,*quello amò,& ha amato.*Et pluraliter amauimus,*noi amāmo,& habbiamo amato.*amauiſtis,*uoi amaſte,& hauete amato.*amauerūt,vel amauere,*quelli amarono,& hanno amato.*Prẹterito pluſquā perfecto.*Tempo paſſato,& già molte compito.*ſingulariter amauerā,*io haueua amato.*amaueras,*tu haueui amato.*amauerat,*quello haueua amato.* Et pluraliter amaueramus, *noi haueuamo amato.*amaueratis,*uoi haueuate amato.* amauerant. *quelli haueuano amato.*Futuro,*Tempo che ha a uenire* ſingulariter amabo,*io amerò.*amabis,*tu amerai.*amabit, *quello amerà.*

Et

Et pluraliter amabimus, *noi ameremo*. amabitis, *uoi amerete*. amabunt, *quelli ameranno*.

Imperatiuo modo, tempore præſenti ad ſecundam & tertiam perſonā. *Parlando alla ſecunda perſona*: Singulariter ama, *ama tu*. amet, *ami quello*. Et pluraliter amemus, *amiamo noi*. amate, *amate uoi*. ament, *amino quelli*. Futuro, ſingulariter, amato tu vel ille, *amerai tu. Nel tempo che ha a uenire, o quello*. Et pluraliter, amemus, *ameremo noi*. amatote, *amerete uoi*. amanto, *amaranno quelli*.

Optatiuo modo, tēpore præſenti, & præterito imperfecto ſingulariter, utinam amarē, *Dio uoleſſe, che io amaſſi*. amares, *tu amaſſi*, amaret, *quello amaſſe*. Et pluraliter vtinam amaremus. *Dio uoleſſe, che noi amaſſimo*. amaretis, *uoi amaſte*. amarēt, *quelli amaſſero* Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter vtinam amauiſſem, *Dio uoleſſe, che io haueſſi amato*. amauiſſes, *tu haueſſi amato*. amauiſſet, *quello haueſſe amato*. Et pluraliter vtinam amauiſſemus, *Dio uoleſſe, che noi haueſſimo amato*. amauiſſetis, *uoi haueſtē amato*. amauiſſent, *quelli haueſſero amato*. Futuro ſingulariter vtinam amem, *Dio uoglia che io ami*. ames, *tu ami*. amet, *quello ami*. Et pluraliter vtinam amemus: *Dio uoglia, che noi amiamo*. ametis, *uoi amate*, amēt, *quelli amino*.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum amen, *conciosia coſa, che io ami*. ames, *tu ami*, amet, *quello ami*. Et pluraliter cum amemus, *conciosia coſa, che noi amiamo*. ametis, *uoi amiate*. ament, *quelli amino*. Preterito imperfecto ſingulariter cū amarem, *conciosia coſa, che io amaſſi, & amerei*. amares, *tu amaſſi, & amareſti*. amaret, *quello amaſſe, & amerebbe*. Et pluraliter cū amaremus, *conciosia coſa, che noi amaſſimo, & amaremmo*. amaretis, *uoi amaſte, & amareſte* amarent, *quelli amaſſero, & amarebbono*. Præterito perfecto cū amauerim, *conciosia coſa, che io habbia amato*. amaueris, *tu habbi amato*. amauerit, *quello habbia amato*. Et pluraliter cum amauerimus, *conciosia coſa, che noi habbiamo amato*. amaueritis, *uoi habbiate amato*. amauerit, *quelli habbiano amato*. Præterito pluſquā perfecto, ſingulariter cū amauiſsē, *conciosia coſa, che io haueſſi, & hauerei amato*. amauiſſes, *tu haueſſi, & haureſti amato*. amauiſſet, *quello haueſſe, & hauerebbe amato*. Et pluraliter cū amauiſſemus, *conciosia coſa che*

noi

noi haueſſimo,& haueremo amato.amauiſſetis,*uoi haueſte,& haureſte amato*.amauiſſent,*quelli haueſſero,& hauerebbono amato*.Futuro ſingulariter,cū amauero,*conciosia coſa,che io hauerò amato*.amaueris,*tu hauerai amato*.amauerit, *quello hauerà amato*.Et pluraliter cum amauerimus,*conciosia coſa,che noi haueremo amato*.amaueritis,*uoi hauerete amato*.amauerint,*quelli haueranno amato*.

Infinitiuo modo,tempore præſenti, & præterito imperfecto,ſine numeris,& perſonis,*Tempo preſente,& paſſato,non già tutto compito ſenza numeri,& perſone*.amare,*amare*.Preterito perfecto,&pluſquā perfecto,amauiſſe,*hauere amato*.Futuro,amatum ire uel amaturum eſſe, *hauere ad amare,ò eſſer per amar*.

Gerundia *gli gerundi*.amandi,amando, amandum.amandi. *per amare*.ut gratia amandi deum,*per amare Iddio*.amando,*amando*.ut amando deum,lætus eſt homo, *lo huomo amando Iddio, è allegro*.Virgilius.Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.amandum,ut eo ad amandum , *i me ne uò ad amare,ò per amare*.

Supina amatum, amatu.amatum, ad amare, ut eo lotum pedes,*me ne uò à lauare i piedi*.amatu,*da eſſere amato*.ut dignus amatu,*degno da eſſere amato*.

Participia amans,& amaturus.amans,amante,*che amaua*. amaturus,*che amerà*.

PASSIVA PRIMAE CONIVGATIONIS.

INdicatiuo modo,tempore præſenti, ſingulariter, amor,*io ſon amato*.amaris,uel amare,*tu ſei amato*.amatur,*quello è amato*.Et pluraliter amamur,*noi ſiamo amati*. amamini,*uoi ſete amati*.amātur,*quelli ſono amati*.Preterito īperfecto,ſingulariter amabar,*io era amato*.amabaris, uel amabare, *tu eri amato*. amabatur,*quello era amato*.Et pluraliter,amabamur,*noi erauamo amati*.amabamini,*uoi erauate amati*.amabātur,*quelli erano amati*.Præterito perfecto,ſingulariter, amatus ſum,uel fui,*io fui,& ſono ſtato amato*.Amatus es,uel fuiſti,*tu foſti,& ſei ſtato amato*.amatus eſt,uel fuit,*quello fu,& è ſtato amato*. Et pluraliter

nos amati ſumus, uel fuimus, *noi ſummo, & ſiamo ſtati ama ti*. amati eſtis, vel fuiſtis, *voi foſte & ſiete ſtati amati*. amati ſũt, fuerũt, vel fuere, *quelli furono & ſono ſtati amati*. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter amatus eram uel fuerã, *io era ſtato amato* amatus eras vel fueras, *tu eri ſtato amato*. amatus erat vel ſuerat, *quello era ſtato amato*. Et plu. amati eramus, vel fueramus, *noi erauamo ſtati amati*. amati eratis uel fueratis, *uoi erauati ſtati amati*. amati erant vel fuerant, *quelli erano ſtati amati*. Futuro ſingul. amabor, *io ſarò amato*. amaberis uel amabere, *tu ſarai amato*. amabitur, *quello ſarà amato*. Et pluraliter amabimur, *noi ſaremo amati*. amabimini, *voi ſarete amati*. amabuntur, *quelli ſaranno amati*.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ad ſecundã, & tertiã perſonã, ſingulariter amare, *ſia o ſie amato tu*, ametur, *ſia amato quello*. Et plu. amemur, *ſiamo amati noi*. amemini. *ſiate amati uoi*. amentur. *ſiano amati quelli*. Futuro ſingulariter amator tu uel ille, *ſarai amato tu o quello nel tempo che ha venire*. Et pluraliter amemur, *ſaremo amati noi*, amaminor, *ſarete amati voi* amantor, *ſaranno & ſiano amati quelli*.

Optatiuo modo tẽpore præſenti, & præterito imperfecto ſingul. vtinam amarer, *Dio voleſſe che io foſſi amato*. amareris, vel amarere, *tu foſſi amato*. amaretur, *quello fuſſe amato*. Et plur. vtinam amaremur, *Dio uoleſſe che noi foſſimo amati*. amaremini, *voi foſte amati*. amarentur, *quelli foſſero amati*. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto utinã amatus eſſem uel fuiſſem. *Dio voleſſe che io foſſe ſtato amato*, amatus eſſes uel fuiſſes, *tu foſſi ſtato amato*. amatus eſſet vel fuiſſet, *quello foſſe ſtato amato*. Et plu. utinam amati eſſemus uel fuiſſemus, *Dio uoleſſe che noi foſſimo ſtati amati*. amati eſſetis vel fuiſſetis, *voi foſte ſtati amati*. amati eſſent uel fuiſſent, *quelli foſſero ſtati amati*. Futuro ſingulariter utinã amer, *Dio uoglia che io ſia amato*. ameris uel amere, *tu ſii, ſie, o ſia amato*. amemur, *quello ſia amato*. Et pluraliter utinã amemur, *Dio uoglia che noi ſiamo amati*. amemini, *voi ſiate amati*. amentur, *quelli ſiano amati*.

Subiũctiuo mõ, tẽpore præſenti, ſingulariter cũ amer, *conciosia coſa che io ſia amato*. ameris uel amere, *tu ſia amato*. ametur, *quello ſia amato*. Et plu. cum amemur, *conciosia coſa che noi*

ſiamo

*ſiamo amati.*amemini *voi ſiate amati,* amētur,*quelli ſiano amati.* Præterito imperfecto ſingulariter,cū amarer, *conciosia coſa che io foſſi & ſarei amato.*amareris vel amarere,*tu foſti & ſareſti amato.*amaretur,*quello foſſe & ſarebbe amato.* Et pluraliter cū amaremur,*cōcioſia coſa che noi foſſimo & ſarēmo amati* amaremini,*uoi foste & ſareſte amati.*amarētur,*quelli foſſero & ſarebbono amati.* Præterito pfecto ſingulariter, cū amatus ſim vel fuerim,*concioſia coſa che io ſia ſtato amato.* amatus ſis vel fueris,*tu ſii ſtato amato.*amatus ſit vel fuerit,*quello ſia ſtato amato.* Et plu.cum amati ſimus vel fuerimus,*concioſia coſa che noi ſiamo ſtati amati.* amati ſitis vel fueritis,*uoi ſiate ſtati amati.* amati ſint vel fuerint,*quelli ſiano ſtati amati.* Præterito plusquam perfecto, ſingulariter cum amatus eſſem vel fuiſſem, *concioſia coſa che io foſſi & ſarei ſtato amato.* amatus eſſes vel fuiſſes,*tu foſti & sareſti ſtato amato.* amatus eſſet vel fuiſſet, *quello foſſe & ſarebbe ſtato amato.* Et plu.cū amati eſſemus vel fuiſſemus,*concioſia coſa che noi foſſimo & ſaremmo ſtati amati.* amati eſſetis vel fuiſſetis,*voi foſte, & ſareſte ſtati amati.* amati eſſent vel fuiſſent,*quelli foſſero & ſarebbono ſtati amati.* Futuro ſing.cū amatus ero vel fuero,*concioſia coſa che io ſarò ſtato amato.*amatus eris vel fueris,*tu ſarai ſtato amato.* amatus erit vel fuerit,*quello ſarà ſtato amato.* Et plu.cum amati erimus, vel fuerimus,*concioſia coſa che noi ſaremo ſtati amati.* amati eritis vel fueritis,*voi ſarete ſtati amati.*amati erunt vel fuerint,*quelli ſaranno ſtati amati.*

Infinitiuo modo tēpore præſenti,& preterito imperfecto ſine numeris & perſonis.amari,*eſſere amato.* Præterito perfecto,& pluſquā perfecto amatū eſſe vel fuiſſe, *eſſere ſtato amato.* Futuro amatū iri, *hauere ad eſſere amato.* Spero Ioannē amatum iri a patre. *Io ſpero Giouanni hauer ad eſſer amato dal ſuo padre.*

Participia. amatus, *chi è amato, ò chi è ſtato amato,* amandus,*ad eſſere amato.*

ACTIVA SECVNDAE CONIVGATIONIS.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, doceo, *inſegno*, doces, docet. Et pluraliter docemus, docetis, docent.

docet. Præterito imperfecto, ſingulariter, docebam, docebas, docebat. Et pluraliter docebamus, docebatis, docebant. Præterito perfecto, ſingulariter docui, docuiſti, docuit. Et pluraliter docuimus, docuiſtis, docuerũt vel docuere. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter, docueram, docueras, docuerat. Et pluraliter, docueramus, docueratis, docuerant. Futuro, ſingulariter, docebo, docebis, docebit. Et pluraliter docebimus, docebitis, docebunt.

Imperatiuo modo, tempore pręſenti, ſingulariter, tu doce, ille doceat. Et pluraliter, doceamus, docete, doceant. Futuro, ſingulariter, tu doceto, ille doceto. Et pluraliter doceamus, docetote, docento.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter, utinã docerem, doceres, doceret. Et pluraliter, utinam doceremus, doceretis, docerent. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter, utinam docuiſſem, docuiſſes, docuiſſet. Et pluraliter, utinam docuiſſemus, docuiſſetis, docuiſſent. Futuro, ſingulariter utinam doceam, doceas, doceat. Et pluraliter, utinam doceamus, doceatis, doceant.

Subiunctiuo modo, tempore pręſenti ſingulariter, cum doceam, doceas, doceat. Et pluraliter, cum doceamus, doceatis, doceant. Præterito imperfecto, ſingulariter, cum docerẽ, doceres, doceret. Et pluraliter, cũ doceremus, doceretis, docerent. Præterito perfecto, ſingulariter, cum docuerim, docueris, docuerit. Et pluraliter, cum docuerimus, docueritis, docuerint. Præterito pluſquã perfecto, ſingulariter, cum docuiſſem, docuiſſes, docuiſſet. Et plurtliter, cum docuiſſemus, docuiſſetis, docuiſſent. Futuro, ſingulariter, cũ docuero, docueris, docuerit. Et pluraliter, cum docuerimus, docueritis, docuerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, docere. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, docuiſſe. Futuro, doctum ire, uel docturum eſſe.

Gerundia, docendi, docendo, docendum.
Supina, doctum, doctu.
Participia, docens, docturus.

PASSIVA.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, doceor, doceris uel docere, docetur. Et pluraliter docemur, docemini, docentur. Præterito imperfecto, ſingulariter docebar, docebaris uel docebare, docebatur. Et pluraliter docebamur, docebamini, docebantur. Præterito perfecto, ſingulariter doctus ſum uel fui, doctus es uel fuiſti, doctus eſt uel fuit. Et pluraliter docti ſumus uel fuimus, docti eſtis uel fuiſtis, docti ſunt, fuerunt uel fuere. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter doctus eram uel fueram, doctus eras uel fueras, doctus erat uel fuerat. Et pluraliter docti eramus uel fueramus, docti eratis uel fueratis, docti erant uel fuerant. Futuro ſingulariter, docebor, doceberis uel docebere, docebitur. Et pluraliter docebimur, docebimini, docebuntur.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu docere, ille doceatur. Et pluraliter doceamur, doceamini, doceantur. Futuro ſingulariter, docetor tu, docetor ille. Et pluraliter doceamur, doceaminor, docentor.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter utinam docerer, docereris uel docerere, doceretur. Et pluraliter utinam doceremur, doceremini, docerentur. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter utinam doctus eſſem uel fuiſſem, doctus eſſes uel fuiſſes, doctus eſſet vel fuiſſet. Et pluraliter utinam docti eſſemus vel fuiſſemus, docti eſſetis uel fuiſſetis, docti eſſent uel fuiſent. Futuro ſingulariter, utinam docear, docearis uel doceare, doceatur. Et pluraliter utinam doceamur doceamini doceantur.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum docear, docearis uel doceare, doceatur. Et pluraliter cum doceamur, doceamini, doceantur. Præterito imperfecto, ſingulariter cum docerer, docereris uel docerere, doceretur. Et pluraliter cum doceremur, doceremini, docerentur. Præterito perfecto ſingulariter, cum doctus ſim uel fuerim, doctus ſis uel fueris, doctus ſit uel fuerit. Et pluraliter cum docti ſimus uel fuerimus,

rimus, docti ſitis, uel fueritis, docti ſint, uel fuerint. Præterito plusquam perfecto. ſingulariter cū doctus eſſem, uel fuiſſem. doctus eſſes, uel fuiſſes, doctus eſſet, uel fuiſſet. Et pluraliter, cum docti eſſemus uel fuiſſemus, docti eſſetis uel fuiſſetis, docti eſſent uel fuiſſent. Futuro, ſingulariter cum doctus ero uel fuero, doctus eris uel fueris, doctus erit uel fuerit, Et pluraliter cum docti erimus uel fuerimus, docti eritis uel fueritis, docti erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, doceri. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, doctum eſſe uel fuiſſe. Futuro, doctum iri, uel docendum eſſe.

Gerundia, docendi, docendo, docendum.

Supina, doctum, doctu.

Participia, doctus, & docendus.

ACTIVA TERTIAE CONIVGATIONIS.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter lego, legis, legit. Et pluraliter legimus, legitis, legunt. Præterito imperfecto. ſingulariter legebam, legebas; legebat. Et pluraliter legebamus, legebatis, legebant. Præterito perfecto ſingulariter legi, legiſti, legit. Et pluraliter legimus, legiſtis, legerunt uel legere. Præterito plusquam perfecto, ſingulariter legeram, legeras, legerat. Et pluraliter legeramus, legeratis, legerant. Futuro ſingulariter legam, leges, leget. Et pluraliter legemus, legetis, legent.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu lege, ille legat. Et pluraliter legamus, legite, legant. Futuro ſingulariter legito tu, legito ille. Et pluraliter legamus, legitote, legunto.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter utinam legerem. legeres, legeret. Et pluraliter utinam legeremus, legeretis, legerent. Præterito perfecto, & plusquā perfecto, utinam legiſſem, legiſſes, legiſſet. Et pluraliter utinam legiſſemus, legiſſetis, legiſſeat. Futuro, ſingulariter,

riter, utinam legam, legas, legat. Et pluraliter, utinam legamus, legatis, legant.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum legam, legas, legat. Et pluraliter cum legamus, legatis, legant. Præterito imperfecto, ſingulariter cum legerem, legeres, legeret. Et pluraliter cum legeremus, legeretis, legerent. Præterito perfecto, ſingulariter cũ legerim, legeris, legerit. Et pluraliter cum legerimus, legeritis, legerint. Præterito pluſquã perfecto, ſingulariter cum legiſſem, legiſſes, legiſſet, Et pluraliter, cum legiſſemus, legiſſetis, legiſſent. Futuro ſingulariter cum legero, legeris, legerit. Et pluraliter cum legerimus, legeritis, legerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto. legere. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, legiſſe. Futuro, lectum ire, uel lecturum eſſe.

Gerundia, legendi, legendo, legendum.

Supina, lectum, lectu.

Participia, legens, & lecturus.

PASSIVA.

INndicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter legor, legeris uel legere, legitur. Et pluraliter legimur, legimini, leguntur. Præterito imperfecto, ſingulariter legebar, legebaris uel legebare, legebatur. Et pluraliter legebamur, legebamini, legebantur. Præterito perfecto, ſingulariter lectus ſum uel fui, lectus es uel fuiſti, lectus eſt uel fuit. Et pluraliter lecti ſumus uel fuimus, lecti eſtis uel fuiſtis, lecti ſunt, fuerunt uel fuere. Præterito pluſquam perfecto, lectus eram uel fueram, lectus eras uel fueras, lectus erat uel fuerat. Et pluraliter lecti eramus uel fueramus, lecti eratis uel fueratis, lecti erant uel fuerant. Futuro ſingulariter legar, legeris uel legere, legetur. Et pluraliter legemur, legemini, legentur.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu legere, ille legatur. Et pluraliter legamur, legimini, legantur.

Futuro ſingulariter, tu legitor, ille legitor. Et pluraliter legamur, legiminor, leguntor.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter utinam legerer, legereris uel legerere, legeretur. Et pluraliter, utinam legeremur, legeremini, legerentur. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, ſingulariter vtinam lectus eſſem uel fuiſſem, lectus eſſes uel fuiſſes, lectus eſſet uel fuiſſet. Et pluraliter, utinam lecti eſſemus uel fuiſſemus, lecti eſſetis uel fuiſſetis, lecti eſſent uel fuiſſent. Futuro utinam, legar, legaris uel legare, legatur. Et pluraliter utinã legamur, legamini, legantur.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum legar, legaris uel legare, legatur. Et pluraliter cum legamur, legamini, legantur. Præterito imperfecto, ſingulariter cum legerer, legereris uel legerere, legeretur. Et pluraliter cum legeremur, legeremini, legerentur. Præterito imperfecto, ſingulariter cum lectus ſim uel fuerim, lectus ſis uel fueris, lectus ſit uel fuerit. Et pluraliter cum lecti ſimus uel fuerimus, lecti ſitis uel fueritis, lecti ſint uel fuerint. Præterito plusquam perfecto, ſingulariter cum lectus eſſem uel fuiſſem, lectus, eſſes uel fuiſſes, lectus eſſet uel fuiſſet. Et pluraliter, cum lecti eſſemus uel fuiſſemus, lecti eſſetis uel fuiſſetis, lecti eſsẽt uel fuiſſent. Futuro ſingulariter, cum lectus ero uel fuero, lectus eris uel fueris, lectus erit uel fuerit. Et pluraliter cũ lecti erimus vel fuerimus, lecti eritis uel fueritis, lecti erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, legi. Præterito perfecto, & plusquam petfecto, lectum eſſe uel fuiſſe. Futuro, lectum iri, uel legendum eſſe.

Gerundia, legendi, legendo, legendum.

Supina, lectum, lectu.

Participia, lectus, & legendus.

ACTIVA QVARTAE CONIVGATIONIS.

INdicatiuo modo, tempore præſenti ſingulariter audio, audis, audit. Et plural. audimus, auditis, audiunt. Præterito

imperfecto ſingulariter,audiebam,audiebas,audiebat.Et pluraliter audiebamus,audiebatis,audiebant.Præterito perfecto ſingulariter audiui, audiuiſti, audiuit. Et pluraliter audiuimus,audiuiſtis,audiuerunt,vel audiuere.Preterito pluſquam perfecto,ſingulariter audiueram,audiueras.audiuerat.Et pluraliter audiueramus,audiueratis,audiuerant.Futuro,ſingulariter audiam,audies,audiet. Et pluraliter audiemus,audietis, audient.

Imperatiuo modo,tempore præſenti ſingulariter,tu audi, ille audiat,& pluraliter audiamus,audite,audiant.Futuro ſingulariter tu audito,ille audito. Et pluraliter audiamus,auditote, audiunto.

Optatiuo modo, tempore præſenti,& præterito imperfecto,ſingulariter utinam audirem, audires, audiret .Et pluraliter vtinam audiremus,audiretis, audirent. Præterito perfecto,& pluſquam perfecto,ſingulariter vtinam audiuiſſem,audiuiſſes,audiuiſſet .Et pluralirer,vtinā audiuiſſemus,audiuiſſetis,audiuiſſent . Futuro, ſingulariter utinam audiam. audias , audiat. Et pluraliter utinam audiamus, audiatis, audiant.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, cum audiam, audias, audiat. Et pluraliter cum audiamus, audiatis, audiant. Præterito imperfecto, ſingulariter cum audirem,audires,audiret. Et plnraliter cum audiremus, audiretis,audirent. Præterito perfecto, ſingulariter cum audiuerim,audiueris,audiuerit.Et pluraliter cum audiuerimus,audiueritis,audiuerint. Præterito pluſquam perfecto ſingulariter, cum audiuiſſem, audiuiſſes, audiuiſſet. Et pluraliter,cum audiuiſſemus,audiuiſſetis,audiuiſſent. Futuro ſingulariter, cum audiuero,audiueris,audiuerit. Et pluraliter cum audiuerimus,audiueritis, audiuerint.

Infinitiuo modo,tempore præſenti, & præterito imperfecto,audire.Præterito perfecto,& pluſquam perfecto,audiuiſſe. Futuro,auditum ire,uel auditurum eſſe.

Gerundia,audiendi,audiendo,audiendum.

Supina.auditum, auditu.

Participia,audiens,auditurus.

PASSIVA.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter audior, audiris uel audire, auditur. Et pluraliter audimur, audimini, audiuntur. Præterito imperfecto, ſingulariter audiebar, audiebaris, audiebare, audiebatur. Et pluraliter, audiebamur, audiebamini, audiebantur. Pręterito perfecto, ſingulariter auditus ſum uel fui, auditus es uel fuiſti, auditus eſt uel fuit. Et pluraliter auditi ſumus uel fuimus, auditi eſtis uel fuiſtis, auditi ſunt fuerũt uel fuere. Præterito pluſquã perfecto ſingulariter auditus eram uel fuerã, auditus eras uel fueras, auditus erat uel fuerat. Et pluraliter auditi eramus, uel fueramus, auditi eratis uel fueratis, auditi erant uel fuerant. Futuro ſingulariter, audiar, audieris uel audiere, audietur. Et pluraliter audiemur, audiemini, audientur.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu audire, ille audiatur. Et pluraliter audiamur, audimini, audiantur. Futuro ſingulariter, tu auditor, ille auditor. Et pluraliter audiamur, audiminor, audiuntor.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter, utinam audirer, audireris uel audirere, audiretur. Et pluraliter utinam audiremur, audiremini, audirentur. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter vtinam auditus eſſem vel fuiſſem, auditus eſſes vel fuiſſes, auditus eſſet uel fuiſſet. Et pluraliter utinam auditi eſſemus uel fuiſſemus, auditi eſſetis uel fuiſſetis, auditi eſſent uel fuiſſent. Futuro ſingulariter, utinam audiar, audiaris uel audiare, audiatur. Et pluraliter, utinam audiamur, audiamini, audiantur.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum audiar, audiaris, uel audiare, audiatur. Et pluraliter cum audiamur, audiamini, audiantur. Præterito imperfecto, ſingulariter cum audirer, audireris uel audirere, audiretur. Et pluraliter cum audiremur, audiremini, audirentur. Præterito perfecto, ſingulariter cum auditus ſim uel fuerim, auditus ſis uel fueris, auditus ſit uel fuerit. Et pluraliter cum auditi ſi-

mus uel fuerimus, auditi ſitis uel fueritis, auditi ſint uel fuerint. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter cum auditus eſſem uel fuiſſem, auditus eſſes uel fuiſſes, auditus eſſet uel fuiſſet. Et pluraliter cum auditi eſſemus uel fuiſſemus, auditi eſſetis uel fuiſſetis, auditi eſſent uel fuiſſent. Futuro ſingulariter, cum auditus ero uel fuero, auditus eris uel fueris. auditus erit uel fuerit. Et pluraliter cum auditi erimus uel fuerimus, auditi eritis uel fueritis, auditi erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto audiri. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, auditum eſſe uel fuiſſe. Futuro auditum iri uel audiendum eſſe.

Gerundia, audiendi, audiendo, audiendum.
Supina, auditum, auditu.
Participia, auditus, audiendus.

FERO.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, fero, fers, fert. Et pluraliter ferimus, fertis, ferunt. Præterito imperfecto, ſingulariter ferebam, ferebas, ferebat. Et pluraliter ferebamus, ferebatis, ferebant. Præterito perfecto, ſingulariter tuli, tuliſti, tulit. Et pluraliter tulimus, tuliſtis, tulerunt uel tulere. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter tulerã, tuleras, tulerat. Et pluraliter tuleramus, tuleratis, tulerant. Futuro ſingulariter feram, feres, feret. Et pluraliter feremus, feretis, ferent.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu fer, ille ferat. Et pluraliter feramus, ferte, ferant. Futuro ſingulariter tu ferto, ille ferto. Et pluraliter feramus, fertote, ferunto.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto ſingulariter vtinam ferrem, ferres, ferret. Et pluraliter vtinam ferremus, ferretis, ferrent. Præterito perfecto. & pluſquam perfecto, ſingulariter vtinã tuliſſem, tuliſſes, tuliſſet. Et pluraliter utinã tuliſſemus, tuliſſetis, tuliſsẽt. Futuro, ſingula-

riter vtinam feram, feras, ferat. Et pluraliter vtinam feramus, feratis, ferant.

Subiunctiuo modo tempore præſenti, ſingulariter cum feram, feras, ferat. Et pluraliter, cum feramus, feratis, ferant. Præterito perfecto, ſingulariter cum ferrem, ferres, ferret. Et pluraliter cum ferremus, ferretis, ferrent. Præterito imperfecto, ſingulariter cum tulerim, tuleris, tulerit: Et pluraliter cum tulerimus, tuleritis, tulerint. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter cum tuliſſem, tuliſſes, tuliſſet. Et pluraliter cum tuliſſemus, tuliſſetis, tuliſſent. Futuro ſingulariter, cum tulero, tuleris, tulerit. Et pluraliter cum tulerimus, tuleritis, tulerint.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ferre. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto tuliſſe. Futuro latum ire, uel laturum eſſe.

Gerundia, ferendi, ferendo, ferendum.

Supina, latum, latu. Participia, ferens, & laturus.

F E R O R.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, Feror, ferris uel ferre, fertur. Et pluraliter ferimur, ferimini, feruntur. Præterito imperfecto ſingulariter, ferebar, ferebaris uel ferebare, ferebatur. Et pluraliter ferebamur, ferebamini, ferebãtur. Præterito imperfecto ſingulariter latus ſum vel fui, &c. Præterito pluſquam perfecto, ſingulariter latus eram vel fueram, &c. Futuro ſingulariter ferar, fereris, uel ferere, feretur. &c.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter tu fer, ille feratur. Et pluraliter feramur, ferimini, ferantur. Futuro ſingulariter, tu fertor, ille fertor. Et pluraliter feramur, feriminor, feruntor.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter utinam ferrer, ferreris uel ferrere, ferretur, &c. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter vtinam latus eſſem uel fuiſſem. Futuro ſingulariter, utinam ferar, feraris, uel ferare, feratur. Et pluraliter utinam, feramur, feramini, ferantur.

Subiun-

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, cum ferar, feraris uel ferare, feratur &c. Præterito imperfecto, ſingulariter, cum ferrer, ferreris uel ferrere, ferretur &c. Præterito perfecto ſingulariter, cum latus ſim uel fuerim &c. Præterito pluſquã perfecto, ſingulariter, cũ latus eſſem uel fuiſſem &c. Futuro ſingulariter, cum latus ero uel fuero &c.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ferri. Præterito perfecto & pluſquam perfecto, latum eſſe uel fuiſſe. Futuro, latum iri, uel ferendum eſſe.

Gerundia, ferendi, ferendo, ferendum.

Supina latum, latu.

Participia latus, & ferendus.

V O L O.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, uolo uis vult. Et pluraliter uolumus vultis volunt. Præterito imperfecto, ſingulariter uolebam uolebas uolebat &c. Præterito perfecto, volui uoluiſti &c. Præterito pluſquam perfecto ſingulariter, uolueram uolueras &c. Futuro, ſingulariter, volam voles volet &c. Imperatiuo caret.

Optatiuo modo, tempore præſenti & præterito imperfecto, ſingulariter utinam vellem velles vellet. Et pluraliter vtinam vellemus velletis vellent. Præterito perfecto & pluſquã perfecto, ſingulariter vtinam voluiſſem &c. Futuro, ſingulariter, utinam velim velis velit. Et pluraliter vtinam velimus velitis velint.

Subiunctiuo, cũ velim, vellẽ, voluerim, voluiſſem, voluero.

Infinitiuo uelle, uoluiſſe, ſine Futuro.

Gerundia, uolendi uolendo uolendum. Supinis caret.

Participium, uolens, tantum.

Sic malo. At Nolo, in Imperatiuo habet noli, nolite, nolito, nolitote.

E D O.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, Edo, es, eſt. Et pluraliter edimus editis edũt, Præterito imperfecto, ſingu-

ſingulariter edebam edebas edebat &c. Præterito perfecto, ſingulariter, edi, ediſti &c. Præterito pluſquã perfecto, ſingulariter, ederã ederas ederat. Futuro ſingulariter edã edes edet &c.

Imperatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter es, uel ede, ille edat. Et pluraliter edamus, eſte vel edite, edant. Futuro, ſingulariter, tu eſto vel edito, ille eſto vel edito. Et pluraliter edamus, eſtote vel editote, edunto.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter, vtinam eſſem eſſes eſſet. Et pluraliter, vtinã eſſemus eſſetis eſſent. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ſingulariter, vtinam ediſſem ediſſes ediſſet. Et pluraliter vtinã ediſſemus &c. Futuro, ſingulariter, vtinam edam, edas, edat. Et pluraliter, vtinam edamus &c.

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter cum edam edas &c. Præterito imperfecto, ſingulariter, cum eſſem eſſes &c. Præterito perfecto, ſingulariter, cum ederim &c Præterito pluſquam perfecto, cum ediſſem &c. Futuro cum edero &c.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto eſſe. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, ediſſe. Futuro, eſum ire. vel eſurum eſſe.

Gerundia, edendi edendo edendum.

Supina, eſum, eſu. Eſtum autem exoleuit.

Participia, edens, eſurus.

EDOR.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, ſingulariter, edor ederis uel edere, editur uel eſtur. Et pluraliter edimur &c. Præterito imperfecto, ſingulariter, edebar, edebaris uel edebare. &c. Præterito perfecto ſingulariter, eſus ſum uel fui &c. Præterito pluſquam perfecto. eſus eram uel fueram &c. Futuro ſingulariter, edar, ederis, uel edere edetur &c.

Imperatiuo modo, tempore præſenti .tu edere, ille edatur. Et pluraliter edamur, edamini, edantur. Futuro, ſingulariter, tu eſtor, uel editor &c.

Optatiuo modo, utinã ederer, eſus eſſem uel fuiſſem, edar, edaris,

edaris,vel edare &c.

Subiunctiuo modo,cum edar,ederer, eſus ſim vel fuerim. eſus eſſem vel fuiſſem,eſus ero vel fuero.

Infinitiuo,edi, eſum eſſe vel fuiſſe, eſum iri,vel edēdū eſſe.

Gerundia, edendi edendo edendum.

Supina,eſum,eſu.

Participia,eſus & edendus.

E O.

EO,ibam,iui,iueram,ibo.I,ito.Vtinam irem iuiſſem,eam Cum eam,irem,iuerim.iuiſſem,iuero. Ire,iuiſſe, iturum eſſe.Eundi,eundo eundum.Itum, itu.Iens,iturus.

G A V D E O.

GAudeo,gaudebam,gauiſus ſum vel fui, gauiſus eram vel fueram:gaudebo.Gaude,gaudeto:Vtinam gauderem,gauiſus eſſem vel fuiſſem, gaudeam.Cum gaudeam, gauderem, gauiſus ſim vel fuerim,gauiſus eſsem vel fuiſſem,gauiſus ero vel fuero. Gaudere, gauiſum eſſe uel fuiſſe. Gaudendi gaudendo gaudendum. Gauiſum gauiſu.Gaudens,gauiſus & gauiſurus.

F I O.

FIo, fiebam,factus ſum vel fui, factus eram uel fueram, fiam, Fiat, fito. Vtinam fierem, factus eſſem vel fuiſſem, fiam. Cum fiam, fierem, factus ſim uel fuerim, factus eſſem uel fuiſſem, factus ero uel fuero. Fieri factum eſſe uel fuiſſe, factum iri vel faciendum eſſe. Gerundiis,ſupinis, & participiis caret.

V AE N E O.

VAeneo,vęnibā,væniј,væniueram,vænibo.Væni,vænito. Vtinam vænirem,væniuiſſem,væneam.. Cum væneam,

vænirem,

uænirem,uæniuerim, uæniuiſſem uæniuero. Vænire,uæniuiſſe,uænum ire. Gerundiis caret. Supinum uænum tantum, & ſine participiis.

MEMINI.

INdicatiuo modo,tempore præſenti, & præterito perfecto ſingulariter,memini meminiſti meminit. Et pluraliter,meminimus meminiſtis meminerunt uel meminere. Præterito imperfecto & pluſquam perfecto, ſingulariter,memineram memineras meminerat. Et pluraliter,memineramus memineratis meminerant.

Imperatiuo modo, tempore præſenti,futuro ſingulariter, memento tu,ille memento. Et pluraliter uos mementote.

Optatiuo modo, tempore præſenti,& præterito imperfecto, & perfecto, ac pluſquam perfecto,utinam meminiſſem, meminiſſes meminiſſet. Et pluraliter, utinam meminiſſemus &c.

Subiunctiuo modo,tempore præſenti,& præterito imperfecto, ſingulariter,cum meminerim memineris &c. Præterito imperfecto & pluſquam perfecto, ſingulariter,cum meminiſſem,meminiſſes &c. Futuro indicatiui,& ſubiunctiui,ſingulariter, cum meminero memineris &c.

Infinitiuo modo,tempore preſenti, & præterito imperfecto,perfecto.& pluſquam perfecto,meminiſſe. Cæteris caret.

Sic cœpi, Noui, Pepigi, Odi: ſed ſine imperatiuo.

IMPERSONALE ACTIVAE VOCIS.

INndicatiuo modo,tempore prȩſenti,Oportet,*biſogna*,Prȩterito imperfecto, oportebat, *biſognaua*. Præterito perfecto, oportuit,*biſognò*. Præterito pluſquam perfecto, oportuerat,*haueua biſognato*. Futuro oportebit, *biſognerà*

Imperatiuo modo,tempore præſenti, Oporteat *biſogni*.

Optatiuo modo, tempore præſenti,& præterito imperfecto,utinã,oporteret.*Dio uoleſſe, che biſognaſſe.* Præterito perfecto & pluſquam perfecto, utinam,oportuiſſet,*Dio uoleſſe che foſſe.*

foſſe biſognato. Futuro utinam oporteat. *Dio uoglia che biſogni.* Subiunctiuo modo tempore præſenti cum oporteat, *conciofia che biſogni.* Præteriito imperfecto cum oporteret, *conciofia coſa che biſognaſſe & biſognerebbe.* Præterito perfecto cũ oportuerit, *conciofia che fuſſi biſognato.* Præterito pluſquã perfecto cum oportuiſſet, *conciofia coſa che haueſſe biſognato.* Futuro cum oportuerit, *conciofia coſa che biſognerà.*

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto oportere. *biſognare.* Præterito perfecto & pluſquam perfecto oportuiſſe, *hauere biſognato.*

IMPERSONALE PASSIVAE VOCIS.

INdicatiuo modo, tempore preſenti amatur, *ſi ama.* Præterito imperfecto amabatur, *ſi amaua.* Præterito perfecto amatum eſt uel fuit, *ſi è amato.* Præterito pluſquam perfecto, amatum erat uel fuerat, *ſi era amato.* Futuro amabitur, *ſi amerà.*

Imperatiuo modo, tempore præſenti ad ſecundam & tertiam perſonam, ametur, *ameſi.* Futuro amator, *ameraſſi.*

Optatiuo modo, tẽpore præſenti & præterito imperfecto utinam amaretur, *Dio uoleſſe che ſe amaſſe.* Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, vtinam amatum eſſet vel fuiſſet, *Dio uoleſſe che ſe haueſſe amato.* Futuro utinam ametur, *Dio uoglia che ſi ami.*

Subiunctiuo modo, tempore præſenti, cum ametur, *conciofia coſa che ſi ami.* Præterito imperfecto cum amaretur, *conciofia coſa che ſe amaſſe.* Præterito perfecto cum amatum ſit uel fuerit, *conciofia coſa che ſe habbia amato.* Præterito pluſquã perfecto cum amatum eſſet uel fuiſſet, *conciofia coſa che ſe haueſſe amato.* Futuro cum amatum erit uel fuerit, *conciofia coſa che ſe hauerà amato.*

Infinitiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſine numeris & perſonis, amari, *amarſe.* Preterito imperfecto & pluſquam perfecto, amatum eſſe uel fuiſſe, *hauerſe amato.* Futuro amatum iri, *hauerſe ad amare.*

CONTINGIT.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, contingit. Præterito imperfecto, contingebat. Præterito perfecto contigit. Præterito pluſquam perfecto, contigerat. Futuro, continget.

Imperatiuo modo, tēpore pręſenti, contingat, ſine futuro.

Optatiuo modo, tempore præſenti, & præterito imperfecto, utinā contingeret. Præterito peefecto & pluſquam perfecto, utinam contigiſſet. Futuro utinam contingat.

Subiunctiuo modo, tempore pręſenti, cum contingat. Pręterito imperfecto, cum contingeret. Præterito perfecto, cum contigerit. Præterito pluſquam perfecto, cum contigiſſet. Futuro, cum contigerit.

Infinitiuo modo, tempore præſenti, contingere. Præterito perfecto, & pluſquam perfecto, contigiſſe. Cæteris caret.

ITVR.

INdicatiuo modo, tempore præſenti, itur, ibatur, itum eſt uel fuit, itum erat uel fuerat, ibitur.

Imperatiuo, eatur, tantum.

Optatiuo, utinam iretur, itum eſſet uel fuiſſet, eatur.

Subiunctiuo cum eatur, iretur, itum ſit vel fuerit, itum eſſet uel fuiſſet, itum erit uel fuerit.

Infinitiuo iri, itum eſſe uel fuiſſe, itum iri &c.

DE OCTO PARTIBVS ORATIONIS.

DE LITERIS.

QVot ſunt literæ, quibus Latini utuntur? Viginti duæ. Quæ? a, b, c, d, e, f, g, i, K, l, m, n, o, p, q, r, ſ, t, u, x, y, z.

Quotuplices ſunt literę? Duplices, Quomodo? Vocales & conſonantes. Quot ſunt uocales? Quinque.

Quinque. Quæ? a,e,i,o,u,& una Græca ypſilon.

Quot ſunt conſonantes? Sexdecim, reliqua à uocalibus, b, c,d,f,g,K,l,m,n,p,q,r,ſ,t,x z.

Quotuplices ſunt conſonantes? Duplices. Quomodo? mutæ & ſemiuocales.

Quot ſunt mutæ? Nouem, b,c,d, f,g,K,p,q,t.

Quot ſunt ſemiuocales? Septem, l,m,n,r,s,x, z.

Quotuplices ſunt ſemiuocales? Duplices. Quomodo? Liquidæ & duplæ. Quot ſunt liquidæ? Duæ, l, & r.

Quot ſuut duplę? Duæ, x, & z. Quot ſunt diphthongi? Quatuor. Quæ? æ, œ, au, eu, & in nonnullis *ei* Græca. Vt Aeneas, cœna, audio, euge, treis.

PArtes orationis quot ſunt? Octo. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Præpoſitio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

Quot ex his declinantur? Quatuor. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, & Participium.

Quot non declinantur: Quatuor. Quæ? Præpoſitio. Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

Ex his quæ declinantur, quot ſunt principales? Duę. Quæ? Nomen & Verbum.

Quot caſuales? Tres. Quæ? Nomen, Pronomen, & Participium.

NOMEN.

NOmen quid eſt? Pars orationis, quæ declinata caſibus propriè, communiterue, corpus aut rem ſignificat.

Quotuplex eſt nomen? Duplex. Quomodo? Subſtantiuũ, & adiectiuum.

Quod eſt nomen ſubſtantiuum? Quod adiectiuo ſubſtat, & declinatur per unam generis notam tantum; aut per duas ad ſummum, ut hic uir, hæc fęmina, hoc mancipium, hic & hæc ſacerdos.

Quid eſt nomen adiectiuũ? Quod ſubſtantiuo adiicitur, ſine quo nõ cõſiſtit in oratione, & declinatur per tres generis

notas, uel per tres diuerſas uoces ſine notis generum, ut hic & hæc & hoc felix, bonus bona bonum.

Nomini quot accidunt? Sex? Quæ? Qualitas, ſpecies, genus, numerus, figura, caſus, cum declinatione.

Quot ſunt qualitates nominum? Duæ. Quæ? Propria & Appellatiua. Propria, quæ uni tantum conuenit, ut Virgilius. Appellatiua, quæ pluribus, ut poeta.

Quot ſunt uniuerſim ſpecies nominum? Duæ. Quæ? Primitiua, & deriuatiua. Primitiua, quæ non aliunde deriuatur, ut poeta. Deriuatiua, quæ aliunde deriuatur, ut poeticus.

Genera nominum quot ſunt? Septem. Quæ? Maſculinum, fœmininum, neutrum, commune, omne, promiſcuum, & incertum. Maſculinum, quod declinatur cum hic, ut hic poeta. Fœmininum, quod declinatur cum hæc, ut hæc poetria. Neutrum, quod declinatur cum hoc, ut hoc poema. Commune, quod declinatur cum hic & hæc, ut hic & hæc ſacerdos, hic & hæc conuiua. Omne, quod declinatur cum hic & hæc, & hoc, ut hic & hæc & hoc felix, hic & hæc & hoc expers. Promiſcuũ quod ſub una generis nota marem & fœminam ſignificat: ut hic olor, hæc aquila. Incertum, quod declinatur, cum hic uel hæc, ut hic uel hæc finis, hic uel hæc cortex.

Numeri nominum quot ſunt? Duo. Singularis, & pluralis. poeta, utrius eſt numeri, ſingularis ne an pluralis? Singularis. Quid ita? Quia ſingulariter declinatur. Poetarum pluralis, quia pluraliter declinatur.

Figuræ nominum quot ſunt? Duæ. Quæ? Simplex & Compoſita. Simplex, quæ non poteſt diuidi in partes ſignificatiuas, & prioris ſenſus capaces, ut animus. Compoſita, quæ poteſt diuidi in partes ſignificatiuas, & prioris ſenſus capaces, ut magnanimus, ex magnus, & animus.

Caſus nominum quot ſunt? Sex. Qui? Nominatiuus, genitiuus, datiuus, accuſatiuus, uocatiuus, & ablatiuus.

Qui caſus dicuntur recti? Nominatiuus, & uocatiuus. Qui obliqui? Genitiuus, datiuus, accuſatiuus, & ablatiuus.

Poeta cuius eſt? Nominatiuj, ſeu uocatiui, ſeu ablatiui. Quia in his caſibus declinando reperitur, & per eorum articulum Italicè interpretatur, ut poeta, *il poeta*, a poeta, *dal*

poeta, o dallo poeta.

Poetæ cuius caſus? Genitiui, uel datiui, ſingulari numero: aut nominatiui ſeu vocatiui, & plurali numero: hoc uel Italico articulo indicante: ut, poetæ, *dello poeta*, genitiui. Poetę, *al, o allo poeta*. datiui eſt caſus ſingularis numeri. Poetæ, *i, li, & gli poeti*. Nominatiui caſus, pluralis numeri, o Poetæ, *o poeti*. vocatiui eiuſdem numeri.

Quot ſunt declinationes nominum? Quinque. Quæ? Prima, ſecunda, tertia, quarta & quinta.

Prima, cuius genitiuus ſingularis deſinit in æ diphthongum, ut poeta poetæ. Secunda, cuius genitiuus ſingularis deſinit in i, ut dominus, domini. Tertia, cuius genitiuus ſingularis deſinit in is, ut pater, patris. Quarta, cuius genitiuus ſingularis deſinit in us, vt uiſus, viſus.

Quinta, cuius genitiuus ſingularis deſinit in ei, ut res, rei.

PRONOMEN.

Pronomen quid eſt? Pars orationis quæ declinata caſibus pro nomine proprio cuiuſque accipitur, perſonasq́; finitas recipit.

Quot ſunt pronomina indubitata? Quindecim. Quæ? Ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte, hic, is, meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtras, veſtras.

Pronomini quot accidunt? Sex. Quæ? Species, genus, numerus, figura, perſona, caſus, cum declinatione.

Species pronominum quot ſunt? Duæ, ſimiliter ac nominum. Primitiua, ut ego, deriuatiua, ut meus.

Quot ſunt pronomina primitiuæ ſpeciei? Octo. Quæ? Ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte. hic, & is.

Quot ſunt pronomina deriuatiuæ ſpeciei? Septem. Quæ? Meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtras, ueſtras.

Vnde hæc deriuantur? A genitiuo trium primitiuorum, ego, tu, ſui. Quomodo? A genitiuo mei uel mis, deriuatur meus, mea, meum. A genitiuo tui, vel tis, tuus. A genitiuo ſui vel ſis, ſuus. A genitiuo noſtrum vel noſtri, noſter, & noſtras. A genitiuo veſtrum uel veſtri, ueſter, & veſtras. Quot ſunt

genera pronominum? quatuor. Quæ? Maſculinum, vt ille: Fœmininum, ut illa: Neutrum, vt illud: Omne ut ego, noſtras.

Ille cur eſt generis maſculini? Quia nomini generis maſculini applicatur, ut ille puer. Ego, quare eſt omnis? Quia nominibus cuiuſq; generis applicatur, vt ego vir, ego mulier, ego mancipium, ego conuiua, ego felix. Noſtras, cur eſt omnis generis? Quia cum hic & hæc & hoc declinatur. ut hic & hæc & hoc noſtras, hic & hæc & hoc veſtras.

Numeri pronominum quot ſunt? Duo. Singularis, vt ego. Pluralis, ut nos.

Figuræ pronominum quot ſunt? Duæ. Simplex, ut is, ego: Compoſita, ut idem, egomet.

Quot ſunt pronomina ſimplicia? Omnia illa quindecim.

Quot ſunt perſonæ pronominum? Tres. Quę? Prima, quę ſignificat rem de ſe loquentem, ut ego. Secunda, quæ ſignificat rem ad quam dirigitur ſermo, ut tu. Tertia, quæ ſignificat rem de qua ſermo habetur, ut ille.

Quot ſunt pronomina primę perſonæ? unum. Quod? Ego.

Quot ſunt ſecundæ? Vnum. Quod? Tu, cum uocatiuis à meus, noſter, & noſtras.

Quot ſunt tertiæ? Reliqua omnia. Nam regula eſt,

Omnia nomina, pronomina, & participia, ſunt tertiæ perſonæ: exceptis ego, quod eſt primę: tu quod eſt ſecundæ, & omni uocatiuo, qui ſemper eſt ſecundæ perſonæ.

Caſus pronominum, quot ſunt? Sex. Qui? Nominatiuus, ut meus: genitiuus, ut mei: datiuus, ut meo: accuſatiuus, ut meũ: uocatiuus, ut o mi: ablatiuus ut a meo. Carent tamen uocatiuo omnia pronomina, præterquam tu, meus, noſter, & noſtras. Caret etiam nominatiuo & uocatiuo ſui.

Declinationes pronominum quot ſunt? Quatuor. Quæ? Prima, cuius genitiuus ſingularis deſinit in i, ut ego mei, tu tui. Secunda, cuius genitiuus ſingularis deſinit in ius ſyllabã, uel in ius diuiſas ſyllabas: ut hic huius, ille illius. Tertia cuius genitiuus ſingularis deſinit in i, æ, i, ut meus mea meum, mei meæ mei. Quarta, cuius genitiuus ſingularis deſinit in atis, ut noſtras noſtratis.

Quot ſunt pronomina primæ declinationis? Tria. Quæ?

Ego,

Ego,tu, ſui. Quot ſunt ſecundæ? Quinque. Quæ? Ille, iſte, ipſe, hic, & is.

Quot nomina declinantur per ſecundam declinationem pronominis? Octo. Quæ? unus, ullus, ſolus, alter, alius, totus, quis, uter, cum ſuis compoſitis.

Quot ſunt pronomina tertiæ declinationis? Quinq;. Quæ? Meus, tuus, ſuus, noſter, & ueſter.

Quot ſunt quartæ? Duo. Quæ? noſtras, & ueſtras.

VERBVM.

VErbum quid eſt? Pars orationis, quæ declinata modis & tẽporibus, aliquid agere, aut pati, aut neutrum ſignificat. Quotuplex eſt verbum? Duplex. Perſonale & imperſonale.

Quod eſt verbum perſonale: Quod habet certos numeros & perſonas, ut ſingulariter, amo, amas, amat. Et pluraliter amamus, amatis, amant.

Quod eſt imperſonale? Quod nec numeros, nec perſonas habet certas, ut oportet, *il fa di biſogno.* amatur, *ſe ama.*

Quotuplex eſt uerbum imperſonale? Duplex: Actiuæ uocis, & paſſiuæ uocis.

Quod eſt imperſonale actiuæ vocis? Quod deſinit in r, dicitur Italicè *per il,* ut oportet, *il fa di biſogno.*

Quod eſt imperſonale paſſiuæ uocis? Quod deſinit in tur, & dicitur Italicè *per ſe,* ut amatur, *ſe ama.*

Quot accidunt verbo? Octo, Quæ? genus, modus, tempus, numerus, perſona, ſpecis, figura, coniugatio.

Quot ſunt genera verborum? Quinque. Quę? Actiuum, paſſiuum, neutrum, deponens, commune.

Quid eſt verbum actiuum? Quod deſinens in o, facit ex ſe paſſiuum in or, ut amo, amor.

Paſſiuũ, quod deſinẽs in or, fit ab actiuo, ut amor ab amo.

Neutrum, quod deſinens in o, non facit ex ſe paſſiuum in or, ut ſto, curro: non enim dicimus, ſtor, curror.

Deponens, quod deſinens in or, nec deſcendens ab actiuo habet actiui ſignificationẽ, vt loquor, *io parlo,* naſcor, *io naſco.*

Commune, quod deſinens in or, nec deſcendens ab actiuo

habet actiui & paſsiui ſignificationem, ut ueneror, *Io honoro & ſon honorato.*

Quot ſunt modi verborum? quinque. Qui? indicatiuus, imperatiuus, optatiuus, ſubiunctiuus, & infinitiuus.

Indicatiuus, quo quid agitur, indicamus, vt amo.

Imperatiuus, quo ut aliquid fiat. imperamus, ut ama.

Optatiuus, quo aliquid fieri optamus, ut utinam amarē.

Subiunctiuus, qui ut abſoluat ſentētiam, alterum ſibi ſub iungit uerbum: ut ſi legeris, audiam.

Infinitiuus, qui nec numerum nec perſonam deſinit, cum una uoce vtrunq; complectatur, & eget aliquo aliorum modorum, ut aliquid determinatum ſignificet, ut cupio legere.

Quot ſunt tempora verborum? Quinque. Quæ? Præſens, præteritum imperfectum, præteritum perfectum, præteritū plusquam perfectum, & futurum.

Præſens, quod rem nunc eſſe, uel geri ſignificat, ut amo, *Io amo.*

Prçteritum imperfectum, quod rem fuiſſe quidē incœptā, ſed nondum tamen perfectam ſignificat, vt amabā, *Io amaua.*

Præteritum perfectum, quod rem factam eſſe, & omnino abſolutam ſignificat, ut amaui. *Io amai, & ho amato.*

Præteritum pluſquamperfectum, quod reſpectu præteriti imperfecti perfectiue, rem longe prçteriiſſe ſignificat, vt amaueram. *Io haueua amato.*

Futurum, quod rem futuram, aut in futurum gerendam ſignificat, & quaſi promittit, ut amabo. *Io amerò.*

Numeri uerborum quot ſunt? Duo, Singularis, qui de vno loquitur, ut amo: Pluralis, qui de pluribus, ut amamus.

Perſonæ verborum quot ſunt? Tres. Quæ? Prima, ut amo, ſecunda ut amas, tertia ut amat.

Amo, cur eſt primæ perſonæ? Quia tribuitur rei de ſe loquenti.

Amas cur eſt ſecundæ? Quia tribuitur rei ad quam dirigitur ſermo.

Amat cur eſt tertiæ? Quia tribuitur rei de qua fit ſermo.

Quot ſunt ſpecies uerborum? Duæ. Primitiua, ut ferueo, Deriuatiua, ut ferueſco.

Quot ſunt figuræ verborum? Duæ. Simplex, ut amo: Compoſita, ut peramo.

Coniugationes uerborum quot ſunt? Quatuor.

Prima, quæ terminat ſecundam perſonam ſingularem præſentis temporis indicatiui modi, as, ſyllaba producta, in uoce actiua: & aris vel are producta penultima in uoce paſsiua, vt amo amas, lætor lætaris, uel lætare.

Secunda, quæ ſecundam perſonam ſingularem præſentis temporis indicatiui modi terminat, es, ſyllaba producta, in voce actiua: & eris vel ere producta penultima in uoce paſſiua, ut doceo, doces, medeor, mederis vel medere.

Tertia, quæ ſecundam perſonam ſingularem præſentis temporis indicatiui modi terminat, is, ſyllaba correpta in voce actiua, & eris vel ere correpta penultima in voce paſſiua; vt lego legis, loquor loqueris vel loquere.

Quarta, quæ ſecundam perſonam ſingularem præſentis temporis indicatiui modi terminat, is, ſyllaba producta in uoce actiua, & iris, uel ire, producta penultima in voce paſſiua, vt audio audis, largior, largiris uel largire.

PARTICIPIVM.

Participium quid eſt? Pars orationis quæ declinatione per omnia nomen, tēpore, & ſignificatione, citra modorum & perſonarum diſcrimen verbum, à quo deſcendit, imitatur.

Participio quot accidunt? Sex. Quæ? Tempus, ſignificatio, genus, numerus figura, caſus, cum declinatione.

Quot ſunt tempora participiorum? Quinque. Præſens & præteritum imperfectum ſimul, præteritū perfectum & pluſquam perfectum ſimul: & futurum per ſe.

Quæ participia ſunt præſentis & præteriti imperfecti temporis? Quæcunque exeunt in ans vel in ens, vt amans, legēs.

Quæ participia ſunt præteriti perfecti, & pluſquam perfecti temporis? Quæcunque exeunt in tus, uel ſus, uel xus, vt amatus, uiſus, nexus.

Quæ participia ſunt futuri temporis? Quæcunque exeunt in rus, uel dus, ut amaturus, amandus.

Quot ſunt ſignificationes participiorum? Totidem, quot ſunt verborum. Actiua, ut amans. Paſsiua, ut amatus. Neutra, vt ſedens, profectus. Quæ participia ſunt actiuæ ſignificationis? Omnia in ans & in ens: item in rus, à uerbis actiuis, ut amans, legens, amaturus, lecturus: à neutris actionem ſignificantibus, ut ſeruiens ſeruiturus: à uerbis deponentibus, ut loquens, loquuturus: & à uerbis communibus, ut criminans, criminaturus.

Quæ participia ſunt paſsiuæ ſignificationis? Omnia à uerbis paſsiuis, ut amatus, amandus: à neutris paſsionem ſignificantibus, ut uapulans, uapulaturus: à deponentibus quæcunque futuri in dus reperiuntur, ut loquendus, ſequendus: à cõmunibus in tus, & in xus, item in dus, ut ueneratus, uenerandux, amplexus, amplectendus.

Quæ ſunt participia actiuæ & paſsiuæ ſignificationis? Omnia in tus, uel xus. à uerbis communibus, ut criminatus, qui accuſauit, & accuſatus eſt. Nonnunquam & à verbis deponẽtibus, ut comitatus pro eo qui deduxerit, & pro eo qui deductus eſt, ſic imitatus, & quædam alia.

Quæ ſunt participia neutrę ſignificationis? Quæcunque dicũtur à uerbis omnino neutrę ſignificationis, ſiue in o, ſiue in or finitis, vt ſedẽs, ſeſſurus, proficiſcẽs, ꝓfectus, ꝓfecturus.

Quot tempora participij trahuntur à verbo actiuo? Duo, quæ? Præſens in ans uel in ens, ut amans, uel legens, & futurum in rus, ut amaturus, lecturus.

Quot tempora participij trahuntur à verbo paſsiuo? Duo. Quæ? Præteritum in tus, uel in ſus, uel in xus, ut amatus, læſus, nexus, & futurum in dus, ut amandus, legendus.

Quot tempora participij trahuntur à verbo neutro? Duo. Quæ? Præſens in ans, uel in ens, ut ſtans, currens: & futurum in rus, vt ſtaturus, ſeſſurus.

Quot tẽpora participij trahuntur à verbo deponẽti? Tria. Quæ. Præſens in ans, uel in ens, ut piſcans, loquens: præteritum in tus, uel ſus, ut loquutus, orſus: & futurum in rus, ut piſcaturus, loquuturus. Sed huic accedit nonnũquam alterum futurum in dus, ut loquendus, imitandus.

Quot tẽpora participij trahuntur à vrbo communi? Quatuor.

tuor. Duo ex actiua ſignificatione. Præſens in ans, uel in ens, ut criminans, largiens: futurum in rus, ut criminaturus, largiturus. Vnum ex paſsiua ſignificatione, futurum in dus, vt criminandus, hortandus. Vnum ex vtraque, præteritum in tus, uel xus, ut criminatus, amplexus.

Genera participiorum quot ſunt? Tria. Maſculinum, ut amatus: fœmininum, ut amata: neutrum, ut amatum.

Amatus cur eſt maſculini generis? Quia eſt prima uox adiectiui.

Amata cur eſt fœminini generis? Quia eſt ſecunda uox adiectiui.

Numeri participiorū quot ſunt? Duo. Singularis, & plural.

Amans cuius eſt numeri? Singularis. Quare? Quia ſingulariter declinatur.

Figuræ participiorum quot ſunt? Duæ. Simplex, ut amans, legens: Compoſita ut adamans, negligens.

Caſus participiorum quot ſunt? Sex. Nominatiuus, ut amans: genitiuus, ut amantis: datiuus, ut amanti: accuſatiuus, vt amantem: vocatiuus, ut o amans: ablatiuus, ut ab amante uel amanti.

Quot ſunt declinationes participiorum? Tres. Quæ? Prima & ſecunda ſimul, vt amatus amata amatum, amati amatę amati. Tertia, per ſe: ut amans amantis. Nam omnia participia præteriti & futuri temporis ſequuntur primam & ſecundam nominis declinationem: Præſentis uerò temporis omnia ſequuntur tertiam. Atque hæc declinantur per tres generis notas, ut hic & hæc & hoc amans. Illa per tres diuerſas voces ſine generum notis, ut amatus amata amatum, amaturus amatura amaturum, amandus amanda amandum. Nempe omne participium propriè eſt adiectiuum.

PRAEPOSITIO.

Præpoſitio quid eſt? Pars orationis indeclinabilis, quæ aliis partibus orationis præponitur, aut per appoſitionem aut per compoſitionem.

Prępoſitioni quot accidunt? Vnum. Quod? Seruire caſibus,

Et hoc eſt præpoſitionem aliis partibus orationis præponi per appoſitionem.

Quot caſibus ſeruit præpoſitio? Duobus. Quibus? Accuſatiuo, & ablatiuo.

Quæ ſeruiunt accuſatiuo? Ad, aduerſus, aduerſum, contra, erga, cis, citra, ultra, trans, circiter, circum, circa, extra, intra, inter, ob, propter, penes, apud, per, ſecus, ante, poſt, pone, ſuper, ſupra, infra, prope, iuxta, procul, ſecundum, verſus, verſum, uſque.

Quæ ſeruiunt ablatiuo? A, ab, abs, cum, coram, clam, de, è, ex, pro, præ, palam, ſine, abſque tenus.

Sunt ne quæ vtrique caſui præſeruiant? Sunt. Quæ? In, ſub, ſuper, & ſubter.

Quid eſt præpoſitionem aliis partibus orationis præponi per compoſitionem? Præpoſitionem cum aliis partibus orationis, ut adduco, pertingo.

Ergo omnis præpoſitio nunc apponitur caſui ſuo, nunc adhæret compoſito? Minimè verò: ſed quædam hoc poſſunt, vt, ad, per, præter. Quædam ſemper habent caſum ſuum, nec vllo modo componi poſſunt, vt apud, & penes. Quædam ſemper ſunt in compoſitione, & nuſquam in appoſitione: vt ſunt hæ, di, dis, re, ſe, am, con: vt diduco, diſtraho, recipio, ſemoueo, ambio, congredior.

ADVERBIVM.

Aduerbium quid eſt? Pars orationis indeclinabilis, quũ nomini, tum verbo velut circunſtantiam adiiciens.

Circunſtantia eſt: vt quando, vbi, quantum, qualiter, quo modo, & huiuſmodi: vt ſemper honoratus, heri lætus, hodie triſtis, vbique puer, nuſquam vir, parum uehemens, multum grauis, eleganter doctus, egregie candidus ſcripſit aliquando, paſſim ſe iactat, plurimum valet, ſatis ſcio, pulchrè loquitur.

Aduerbio quot accidunt? Tria. Quæ? Significatio, ſpecies, & figura.

Quot ſunt ſignificationes aduerbiorum? Ferè innumeræ, vt

in tanta circunſtantiarnm uarietate, temporis, loci, quantitatis, & cæterarum.

Da temporis, vt quando, heri, hodie, cras, pridie, poſtridie, quandiu, tantiſper, pauliſper, aliquantiſper, quoties, ſæpe, raro, ſubinde, nunquam, quouſque, hactenus.

Da loci, ut hic, illic, inibi, nuſquam, pasſim, ubique, intus, foris.

Da quantitatis, ut parum, minimè, maximè, ſummum, longisſimè, omnino, plurimum, ſatis, tantum, quantum, aliquantum.

Da numeri, ut ſemel, bis, ter, quater, quinquies.

Da ordinis, ut primo, deinde, dehinc, deinceps, poſtremo, demum, denique, tandem.

Da qualitatis, ut doctè, pulchrè, ſcitè, appoſitè, fortiter, benè, malè.

Da interrogandi, ut cur, quare, quamobrem, quapropter quid ita, quin, pro cur non.

Da dubitandi, ut forſan, forſitan, fortasſis, & fortaſſe.

Da ſeparandi, ut ſeorſum, priuatim, ſpeciatim, egregiè, nominatim.

Da congregandi, ut ſimul, vnà, pariter, uniuerſum, coniunctim.

Da vocandi, ut o, heus.

Da negandi, ut non, haud, nequaquam.

Prohibitum eſt, ne.

Da affirmatiuè reſpōdendi. vt etiā, certè, nę. ſic, ita, quidni.

Da confirmandi, ut profecto, ſanè, planè, nempe, utique, nimirum.

Da iurandi, ut hercle, pol, ædepol, mediusfidius.

Da eligendi, ut potius, ſatius, potisſimum, immo.

Da hortandi, ut eia, age, agite.

Da optandi, ut utinam, o, oſi.

Da demonſtrandi, vt en, ecce.

Da comparandi, ut magis, minus, maximè, minimum.

Da ſimilitudinis, ut quaſi, ceu, tanquam, ut uti, velut, ueluti, ſicut, ſicuti.

Da euentus, ut fortè, fortuitò, forte fortuna.

Da intendendi,ut ualde,magnopere,impenſe,longè, prorſus, omnino.

Da remittendi,ut ſenſim,paulatim,uix,ægrè,penè, ferè,temerè pro ferè.

Species aduerbiorum quot ſunt? Duæ.Primitiua,ut ſæpe, clàm. Deriuatiua, ut ſæpicule,clanculum.

Figuræ aduerbiorum quot ſunt?Duæ.Simplex,ut diu,Cōpoſita ut interdiu.

INTERIECTIO.

INteriectio quid eſt? Pars orationis indeclinabilis, mentis affectum uoce incondita ſignificans.

Interiectioni quot accidunt? vnum tantum.

Quod? Significatio.

Significationes interiectionum quot ſunt?

Complures. Oſtende.

Admirantis, ut pape. Exultantis, ut euax.
Dolentis,ut heu, hoi, ah. Blandientis,ut amabo, ſodes.
Ex improuiſo aliquid deprehendentis, ut atat.
Vitantis, ut apageſis. Laudantis, ut euge.
Exclamantis, proh, o. Execrantis,ut uæ,uah.
Iraſcentis, ut nefas,malum,infandum.
Minantis,ut ueh. Vocantis, ut ehodum.
Silentium iniungentis,ut,au,ſi, ſt.

CONIVNCTIO.

COiunctio quid eſt? Pars orationis indeclinabilis, adnectens ordinanſq; orationis partes, & ſententias.

Coniunctioni quot accidunt?Tria.Quæ?Poteſtas,ordo, & figura.

Poteſtas coniunctionis quot ſpecies habet?Sex. Quas?Copulatiuam, diſiunctiuam,aduerſatiuam, expletiuam, cauſalem, & collectiuam.

Da copulatiuas, ut, &, quæ, atque,ac,etiam,ſimul, quum, tum

Da

Da diſiunctiuas,ut,aut,uel, ne,nec,neque,ſiue, ſeu.

Da aduerſatiuas , ut,at,ſed, cæterum, uerò, porrò, atqui, tamen,ueruntamen,licet,quanquam,quamuis,etſi, etiamſi, tametſi, ſaltem,

Da expletiuas , vt quidem, equidem,ſed enim,etenim, enimuero , autem.

Da cauſales,ut nam,nanque,enim,etenim,quia,quòd prô quia,quoniam,quando,quandoquidem,ſi,ſiquidem,niſi,ni, propterea, quòd,quippe,ut potè,ſiquidem,quin,quinetiam, ſin,præſertim,alioqui,quatenus, præterea.

Da collectiuas. ut, ergo,ideo, igitur,itaque,idcirco,quare,quamobrem,quocirca,proinde, ideoque.

Quot ſunt ordines coniunctionum? Tres.Qui? Præpoſitiuus,ſubiunctiuus, & communis.

Quæ ſunt coniunctiones præpoſitiui ordinis? Et,ac,atque, at,aſt,aut,neque, nec,ſi,quin,quatenus,ſin,ſeu,ſiue niſi, ni.

Quæ ſunt coniunctiones ſubiunctiui ordinis? Quæ,ne, ue, quidem, quoque, autem,uero.

Quæ ſunt communis? Ferè reliquæ,ut equidem, igitur,tamen,ergo, &c.

Quot ſunt figuræ coniunctionum? Duæ.Simplex,ut nam: Compoſita,ut nanque.

DISTICHON.

Sunt leuia, at rudibus prodeſſe utcunque uolebam.
Quid morer,his ſaltem dum mihi obfuerim.

DE CONSTRVCTIONE OCTO PARTIVM orationis.

HActenus de ſingulis partibus orationis extra complexum : nunc de iiſdem coniunctis:ideſt,de ipſa oratione,quærendum uidetur.

Igitur ex his partibus,quænam eſt orationis faciundæ ratio, per Syntaxin.

DE SYNTAXI.

Quid eſt Syntaxis? Orationis partium quaſi ſtructura quædam, & inoffenſa copulatio, ad explicandam aliquam animi conceptionem, hoc eſt ad formandam atque edendam orationem.

Quid eſt inoffenſa? Ideſt, recta & congruens, ac ſine uitio, & in qua nuſquam impactum ſit in peccatum.

Vnde figuratum eſt nomen Syntaxis? A ſecunda perſona ſingularis præteriti perfecti indicatiui uerbi paſſiui συντάττομαι, ideſt, coordinor: eſt enim illud συντέταξαι, unde σύνταξις, ideſt coordinatio.

Omnes ne orationis partes neceſſe eſt ſimul ordinari & cõſtrui, ut iſtud opus exædificetur, hoc eſt, ſtruatur & fiat oratio? Duas quidem ſemper. Nomen & verbum: quæ ob eam cauſam principes loquendi partes ſunt, quod in huiuſmodi conſtructione ſententiam vel ſolæ abſoluent. Reliquas non item ſemper adeſſe oportet: ſed tantum ubi ſignificandarum rerum ſeries id poſtulat. Nam ut ſenſus in animo dicturi, aut dicentis erit: ita hæ ad nomen & verbum alias plures, alias pauciores adiungentur, quo ſenſum illum eædem uel impleant, vel expresſius declarent: vel quo etiam dictionem ipſam, ac loquendi formam lepidius exornent: alioqui ad ſermonem prorſus inutiles futuræ, abſque ſuperiorum nominis & verbi ſenſui accommodato complexu.

Quod hic ſermonem dicis, non id etiam vocas orationem? Vero.

Id ergo quid eſt? Quæuis rerum ſeries, dictione explicata.

Quam mihi dictionem narras? Illum ipſum, de quo dixi, rectum & congruentem vocum, ſeu verborum contextum, quo certus de re aliqua animi ſenſus idoneè profertur, atque enunciatur.

Iſtum ipſum vocum contextum, nonne iam Syntaxin, ſeu orationis conſtructionem appellaſti? Prorſus.

Dic igitur, Syntaxis, ſeu partium orationis coordinatio, ſeu mauis orationis contextus & feries, hoc eſt, Orationis cõſtructio,

ſtructio, quot & quibus rebus conſtat? Duabus, Congruentia & Exactione.

DE CONGRVENTIA.

Quid eſt Congruentia? Declinabilium orationis partium in aliquot accidentibus, certus inter ipſas conſenſus.

Quot partium eſt is conſenſus? Duarum earundem illarum principalium nominis, ac verbi.

In quot accidentibus eſt? quatuor: Numero, Caſu, Genere, Perſona.

DE CONGRVENTIA NOMINIS.

Et nominis congruentia quicum eſt? Cum altero nomine, ſed bipartita eſt. Eſt enim congruentia Adiectiui cum ſubſtantiuo, & relatiui cum antecedente.

DE CONGRVENTIA adiectiui, & ſubſtantiui.

Adiectiuum cum ſubſtantiuo in quot accidentibus conſentire debet? In tribus. In quibus? Numero, caſu, genere, ut vir bonus, uxor caſta, mancipium uile.

DE CONGRVENTIA RELATIVI.

Relatiuum cum antecedente in quot accidentibus concordare debet: In tribus. In quibus? In numero, genere, & perſona.

Vrbem quam dicunt Romam, Melibœe putaui
Huic noſtræ ſimilem.

DE RELATIVIS.

Quid eſt relatiuum? Quod refert & repetit antecedens.
Quid eſt antecedens? Id, ſine cuius intellectu non conſiſtit relati-

Interrogatiuum & Reſponſiuum in quot accidentibus debent conuenire? In uno. In quo? in caſu, niſi quid forte prohibet, atque impedit diuerſa earundem partium orationis exigentia.

Nihil præterea requiritur in conſenſu interrogatiui & reſponſiui? Illud ſcilicet, vt interrogatiuo ſuũ accõmodetur reſponſiuum, ut, Quem quæritis? Ieſum Nazarenum tantũ. Quis uocare? Claudius. Cuius eſt liber? Ioannis. Cui bene facias? Egenti. Qualis eſt præceptor? Non indoctus, Quantus erat Aeneas? Magnus. Quantus Iulus? Paruus. Quot domos habes? Duas, tres. Quotus uis cœnare? *quale uolete uoi eſſere a cena?* Secundus, aut tertius; *ſecondo o terzo.* Quoteni ibant? Bini, terni, &c. Quotuplum reddit tuus fundus? Decuplum, &c. Quotuplex eſt ueſtis? Duplex. Cuius es genere? Gallus. Cuias es patria? Lugdunenſis. Cuias profeſsione? Grammaticus, in quibus omnibus reſponſiua cum interrogatiuis conueniunt in ſignificatione.

Cur in conſenſu interrogatiui & reſponſiui excepiſtis, ſi forte prohiberet diuerſa orationis exigentia? Quia percontãti quanti quippiam emeris. Reſpondere non poſsis ſcutati, ſed ſcutato tantum: idque neceſſariò, ob diuerſitatem cõſtructionis, quæ in eo genere eſt. Rurſum quærenti, cuius ſit atramentarium quodpiam, non tui, ſed tuum dici oportebit: atq; hoc itidem quadam uelut neceſsitate.

DE CONGRVENTIA VERBI.

Verbi autem conuenientia quotuplex? Vnica & ſimplex: nempe ſolius uerbi perſonalis finiti modi, cum nominatiuo, quem id ante ſe requirit.

Cur ſoli uerbo perſonali finiti modi congruentiã tribuis? Quia quæcunque uerba nec finitas perſonas, nec certos numeros habent, ea ſola exactione contenta ſunt: nec poſſunt non concorditer ſatis congruere cum omni perſona, & utroius numero.

Verbum

Verbum ergo perſonale finiti modi, in quot accidentibus conſentire debet cum ſuo nominatiuo? In duobus. In quibus? Numero & perſona, vt ego lego, tu audis, ille docet: nos proficimus, uos tacetis, illi nugantur.

DE CONCEPTIONE perſonarum.

Poſſunt ne complures nominatiui verbo præponi? Admodum. Sed tunc numeri pluralis, vt verbum ſit, neceſſe fuerit. Vt enim ſingularem unus nominatiuus, ita pluralem numerum, flagitant qui plures ſunt.

Verum quotæ perſonæ oportuerit, eſſe verbum? Quotæ fuerit nominatiuum is, quo præſtantior demonſtrabitur perſona: vt quoties aderit prima perſona, ſemper intelligatur præſtantior, alioqui ſecunda præualebit. Iam ego & tu efficiunt nos. Tu & ille, uos: ego & tu ille, nos: ut, ego & tu uni doctori operam damus. *Io & tu ſiamo ſogetti a uno regente.* Tu & ille mihi traditi eſtis in diſciplinam. *Tu & eſſo mi ſete ſtati dati eſſere miei ſcolari.*

DE CONCEPTIONE Generum.

Ac ſimile quiddam fit in conſenſu adiectiui, & ſubſtantiui: itemque relatiui, & antecedentis, quum duo triave ſubſtantiua diuerſorum generum accommodantur uni adiectiuo aut relatiuo. Primum enim oportet hoc eſſe numeri pluralis, quia multis reſpondet: deinde generi adformari, quod cæteris præſtat. Iam maſculinum præſtat fœminino, & neutro. rurſus neutrum fœminino: ut, uir & mulier religioſi, qui pro eo ac debent, conditorem ſuum reuerentur. Lena & ſcortum ſunt reipublicæ pernicioſa.

Quo modo ſubſtantiuis, uel cuiuslibet generis res animatas ſignificantibus, & adiectiuum, & relatiuum ad neutrum genus transferri ex uſu omnium latinè dicentium conſtat, vt, vrbs, & templum dedicata ſunt. Labor & voluptas, quæ natu-

ra

ra diſsimillima uidentur,tamen ſocietate quadam inter ſe naturali ſunt innexa. Et ferè ira & cōcitatio furori ſunt affinia.
Habemus de Congruentia. Iā percontemur de Exactione.

DE EXACTIONE.

Exactio quid eſt? Partiū orationis uis quædam,& natura, qua in certo caſu, aut modo alia aliam ſibi adiūgi poſtulat.
Iſta uis ac natura in quot orationis partibus ineſt? In omnibus.

Omnibusne ex æquo ſine diſtinctione aut exceptione? Hoc quidē mihi non ita videtur. Quoniam vt non aliud, certè hoc intereſt, quòd uerbum, in quo ipſo eſt tota uis ſermonis, quodq; orationis totam conſtructionem gnbernat,& à fronte & à tergo ſibi aut caſum aut aliud quippiam loco caſus adſtrui vult atq; exigit: reliquæ orationis partes tantummodo certum ſibi quempiam caſum poſt ſe adſciſcunt: quippe uerbo ſubiectæ, ut ſine quo nihil prorſus effecturæ ſint. Quo ēt nunc clarius appareat, quàm meritò dicatur uerbum de oratione dominari,,& caput eſſe. Tum excipiēda eſt coniunctio, quia cæteras orationis partes ad ſui declarationem hæc uſquam exigit, ſed eis tantum pro uinculo adhibetur, ut copulet, & connectat nunc uerba & ſenſus, nunc uerba tantum, nunc ſenſus tantum. Nam ꝙ ſimiles caſus,& modos uerbi exigere dici poſsit coniunctio, hoc eo intellectu accipiendum eſt, ut quæcunque alia orationis pars caſum aut modū uerbi explanandi ſui cauſa ſibi adſciuerit, huic caſui aut modo, ſi opus erit alium quem aut caſum aut modum adnectere, per coniunctionem id quidem fiat, ſed ita ut neceſſe ſit, hunc eundem caſum aut modum omnino ſimile ineſſe ei, quem ea pars ſibi prius in conſtructione adiunxerit: quo fit, ut caſus per coniunctionem copulati, aliunde, non ex ipſa coniunctione pendeant, nec eam declarent, ſed eam duntaxat partem, abs qua (vt ſic dicam) reguntur, ſeu adſciti ſunt. Iam hic Exigentiam uocamus, quum partes orationis aliæ alias certis rationibus & modis aſſumunt, ad explanandam, atque implēdam ſignificationem ſuam, quomodo ſubſtanti

uum ubi adiungit adiectiuum, ſi uidelicet abſque eo non ſatis, aut non adeo expreſsè, aut leganter intelligatur. Et uerbum exigit aduerbium, atque item præpoſitionem cum ſuo caſu: immò & alterum verbum, idq; alius modus, ſi aliter ſenſus perfici non queat.

Quotuplex facis exactionem? Duplicem: Vnam à priore, alteram à poſteriore.

Exactionem a priore, quibus tribuis? Soli verbo. Quibus poſteriorem? reliquis omnibus (ut dixi) extra unam coniunctionem.

DE EXIGENTIA VERBI PERSOnalis a priore.

Verbum perſonale quid exigit ante ſe?

Omne uerbum perſonale finiti modi exigit ante ſe nominatiuum eiuſdem ſecum numeri, & perſonæ, expreſſum, uel ſubauditum, aut quippiam pro nominatiuo, puta uel infinitiuum, uel alium quem modum cum ſua conſtructione.

Non hic hæreo: *Io non ſtò qui.* Albus ſis an ater neſcio. *Io non ſo quello che tu ſia.* Quod vales bene eſt: *che tu ſei ſano e bene.* Non eſt quod agas gratias. *Non è coſa che tu mi debbi ringratiare.*

Quem uocas modum finitum? Vnum quemuis è quatuor primis. Quem infinitum? Solum quintum.

Quid uero imperſonale uerbum exigit ante ſe? Obliquum aliquem caſum.

Quem uocas obliquum caſum? Omnem eum, qui rectus non ſit.

Quot ſunt recti? Duo. Nominatiuus, & vocatiuus. Cur nominatiuus dicitur rectus? Quia hic aliunde non deflectitur. Vnde uſurpatiuè etiam dicitur caſus. cum aliunde nō cadat. Tum a fronte verbi in oratione collocatus, in faciem eiuſdē verbi directo intuetur, & ante illud ſtat rectus.

Et uocatiuus? Hic etiam rectus appellari ſolet, opinor, quia nominatiuo ferè ſimilis eſt, & quia etiam præcedit verbum.

Quot

Quot ſunt obliqui? Quatuor, Genitiuus, Datiuus, Accuſatiuus, Ablatiuus.

Cur dicuntur obliqui? quia a recto deflexi ſunt omnes, nec ante finita verba conſiſtere queunt: itaque ad verba, cum quibus conſtruuntur non niſi obliquè reſpiciunt.

Traditur ne ullus generalis canon de anteriore verbi impersonalis exactione? Nullus. Eſt enim multiplex & uaria impersonalis uerbi anterior exactio, nihilo ſecius, ac poſterior. Proinde de ea nihil ſemel atque in uniuerſum præcipi poteſt, ſed tractanda eſt ſimul cum poſteriore: id quod infra commodius ſuo loco fiet.

In exigentia anteriore uerbi perſonalis quid requiſiſti? Congruentiam ipſius uerbi cum ſuo recto in numero, & perſona. Quid in exigentia anteriore impersonalis uerbi, ullamen congruentiam? Nullam: quia illic nec in numero, nec in perſona errari poteſt.

Age uero circa poſteriorem exigentiam utriuſque horum ecquid ſpectandum, atque obſeruandum cenſes? Ante omnia delectum.

DE DELECTV.

Quem mihi Delectum narras? Ne uidelicet quemcunque caſum verbo exigentiæ regula conceſſerit, hunc illi cõtinuo ſubjiciẽdum putemus. Quia iuxta Latinę linguæ idiotiſmos accuratam ſingularum dictionum electionem ad noſtri ſermonis texturam adhibeamus. Nam, ago tibi gratias, rectè dicimus. quod Italicè eſt, *io ti ringratio*. Facio tibi gratias, non item. Et ſi utrunque horum actiuum verbum eſt, admittens poſt ſe tranſitiuę accuſatiuum. Itidem, Dare verba, Latinis tritum eſt, pro eo quod eſt fallere, atque eludere. Tradere, ſeu Præbere verba, pro eodem, inaudiium. Eiuſmodi ergo ſunt ea, in quibus haberi delectum præcipimus. Neque enim protinus, quicquid ex præſcripto ex grammaticorum canonum dicatur, ob eam modo cauſam rectum exiſtimari debet. Alioqui ſcire gratiam, *ſapere gratia*, & facere honorem, *fare honore*, quæ planè Italica ſunt,

latinè defendi poſſent: quum habere gratiam,& habere honorem,apud Latinos dicere ſit moris. Verborum igitur electione diligenti opus eſt, & iudicio, ne latinitatem quaſi obtorto collo ad linguæ nobis uernaculæ conſuetudinem trahamus: quod Notarij publici,& Legulei, & Rabulæ forenſes, & Theologi, ac Philoſophaſtri, & cæteri eiuſdem farinæ Gothici pleriq; omnes facere ſolent. Sed uerè Romano patrium ſermonem potius ſeruire cogamus: duntaxat uti latinè dicere uelimus. Quamquam in multis eſſe linguarum cognatio quædam uidetur. rectè. n. grecè dixero οἶδά σοι χάριν ubi Italicè dicam, Scio tibi gratiam, ac latinè quidem rurſum, Nollem tam multam in eo operam ponere,ſimiliter,ut Italicè protulero, *Io non uorrei mettere tãta fatica in quella*. Sed quoniam hoc perpetuum non eſt,nec uſu paſſim euenit id, dandam eſſe operam dixi, ut ſic interpretentur ac conferantur linguæ, ne ulla earum proprietati uis adferatur: ſed ſua cuique integra ſeruentur dicendi genera. Huius autem rei copiam faciet, & dabit diligens auditorum lectio, & tractatio, cum ſolicita ac prudenti obſeruatione.

Num etiã in aliis conſtructionibus poſtulabitur delectus? Quidni? Vel in coniunctionibus requiretur, non modo in reliquis partibus orationis, quarum propria eſt caſuum exactio: nam,neq; uero,age uero,at uero dicimus,neq; autem, at autem,age autem,non dicimus. Cum è diuerſo,non uerò haud dicamus,ſicut non autem,quia hoc uſitatum, illud receptum non eſt. Ergo his quoq; conſtructionibus neceſſaria eſt uerborum electio, ut dici liceat in ſumma,latinæ orationis elegantiam in diligenti uerborum electione, aptaq; eorundem collocatione, & ſtructura totam conſiſtere. Sed harum rerum pleni ſunt libri elegantiarum Vallæ.

Adſentior. Cæterum eandem iſtam à poſteriore exigendi rationem, quoniam ad omnes orationis partes extra unam coniunctionem pertinere etiam dixiſti, agendum liceat de his ordine quærere.

Interroga,ut lubet.

De exigentia poſteriore ſingularum partium orationis, ac primum nominis.

Quot caſus exigit nomen a poſteriore? Quatuor, Genitiuum, Datiuum, Accuſatiuum, & Ablatiuum.

Quæ nomina exigunt genitiuum? Subſtantiua, & adiectiua.

Tenes regulam de ſubſtantiuis? Teneo, cedo.

Vbicunque in ſermone Italico poſt vnum aliquod ſubſtantiuum nomen, cuiuſcunque generis, & numeri, & caſus id fuerit, atque adeo undecunque idem pependerit: Quoties in quam, poſt id nullo intermedio ſtatim ſequetur alterum diuerſæ rei ſubſtantiuum, cum articulo Italico genitiui caſus, ſibi ex ipſis Italici ſermonis proprietate & vſu prępoſito, cuiuſcunque etiam generis ac numeri nomen hoc ſubſtantiuum ſequens fuerit, ipſum in ſermone latino genitiui caſus eſſe oportebit. Vt,

La camiſa del garzone, Subucula pueri. *La bottega dello mercante.* Taberna mercatoris. *La ſtamparia dello ſtampatore,* Officina typographi. *Le arme della nobiltà,* Nobilitatis inſignia. *Il manego della ſpada,* Capulus enſis. *Vna botte di uino.* Dolium vini. *Vno gotto di uino,* Cyathus vini. *Vno moggio di ſale,* Modius ſalis. *Vno paro di guanti,* Par manicarum. *Vno paro di calzette,* Par tibialium. *La lettiera del letto.* Fulchrum lecti. *La cima del baſtone,* Extremum baculi.

Qui ſunt articuli Italici genitiui caſus? *De, del, dello, delli, Singulari. Delli, degli, delli, plurali.*

Atqui iidem hi ſunt etiam ablatiui caſus. Quo diſcrimine alteros ab alteris ſecerni atque internoſci licebit? Quando non repugnante verborum ſenſu genitiuus is reſolui poterit in nominatiuum, cum verbo habet, ſeu posſidet, mutato ſubſtantiuo illo, vnde idem genitiuus pependerit, in accuſatiuum nominis relatiui ſubſtantiæ, hoc erit ſigni, Italicum illum articulum eidem genitiuo Italicè præpoſitum haberi, & eſſe oportere genitiui caſus. *Vt, il compagno di Vliſſe.* Co-

mes Vlyſsis, quia Vlyſſes habet comitem, *Le coſcie dello lepre.* Clunes leporis, Quia lepus habet clunes. *La ſpalla dal montone.* Armus arietis, ideſt, Armus quem habet aries. *Il roſſo dell' ouo,* luteum oui, ideſt luteum quod habet ouum, atq; item in alijs.

Quando uero non poterit fieri talis reſolutio, obſtante ſermonis ſenſu, aut quando per articulum dabitur intelligi, rẽ eſſe, quæ ab aliqua re alia dici ac denominari, fieri, aut haberi ſignificetur, argumento id erit, articulũ eſſe potius ablatiui caſus. Vt, *lo huomo dallo cauallo, ilquale appreciaui;* homo ab equo, quem licitabare, non homo equi, ſicut mercenarij a uilla, *gli mercenarii della uilla.* Eius famulus a pedibus, *il fante dalli piedi,* non eius famulus pedum. Miniſter eius a cubiculis, *miniſtro della camera,* homo a prælectionibus, a ſtudiis, & memoria rerum excolẽdarum. *Huomo dalla lettura, dalli ſtudij, & littere.* Hinc dicimus. Erat ei à prçlectionibus. *Quelli ſeruiua alle lettioni.* Sum tibi à ſtudiis, *io ti ſeruo alli ſtudij.* Sum tibi à memoria rerum excolẽdarum. *Io ti ſon ſeruitore a intender li buoni libri & autori. Giouane dalla botega.* Iuuenis a taberna, alioqui tabernæ adminiſtrator, pro famulo qui merces in taberna tractat, *il ſeruitore dalla botega,* rectum erit, habet enim, & taberna ſuum adminiſtratorem. Item, Petrus a Lugduno, nõ Lugduni. Franciſcus a Turnone, non Turnonis: nec dicitur, eſt Turnonis, *ello e da Turnon:* ſed, eſt à Turnone. Ita Franciſcus à Claro monte: non Clari montis, Ioannes à Prato, non Prati. In quibus de articulus Italicus plane ac ſine controuerſia eſt ablatiui caſus, & ad ablatiuum pertinet, niſi uidelicet, quum hæc Latinis eleganter transfigurantur in epitheta: ut Franciſcus Clarimontanus: Petrus Lugdunenſis: Turnonius heros: quemadmodum dicimus, a manibus, & amanuenſis: ſecretarius, & à ſecretis: quæ omnia multo latius ac fuſius diſperſa ſunt, ac diſsipata, quam ut una aliqua præceptione aſtringi, & concludi poſsint: ſed diligenti obſeruatione opus eſt, propterea quòd in eis paſsim uulgo peccatur.

Eſt tamen ubi interim genitiuum conſtruere licet, aut ablatiuum cum præpoſitione de, e, uel ex, abſque diſcrimine,

mine, nempe caſum materici, ex qua aliquid eſſe ſeu conſtare ſignificetur.

Vt aceruus lapidum, & ex lapidibus. Virgilius.
Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus.
Crater argenti, apud Perſium, & Crater ex argento, aut etiam, Crater argenteus. Vas è vitro, aut uitreum, aut vitri. Subucula lini, aut è lino. Veſtis è ſerico, aut ſerica, ſeu ſericea. In quibus omnibus etiam exprimitur Italicus articulus de.

Atque huc referri licet partitiuorum naturam.

Optimus plebis, & optimus de plebe: eorum vnus, & ex eis vnus. Alius autem cuiuſdam rationis, & formę ſunt. Omnium horarum homo, *huomo di tutti*. Et perpaucorum hominum homo, *huomo di puochi huomini.*

Alicubi magis conuenit loqui per ablatiuum cum præpoſitione, ut in exprimenda origine, aut efficiente, atq; autore cauſa.

Ex illuſtri familia uir: *huomo di nobile famiglia, gentilhuomo*, ſic enim accommodatius dicitur ad id, quod ſignificatur, quàm uir illuſtris familiæ: nam alioqui vir illuſtris familiæ eadem ratione dicitur qua uir incertæ originis, ideſt, cuius origo incerta eſt. Similiter uirgo è diuite ac potenti domo, *figliuola di ricca & potente caſada*: potius quàm, prædiuitis ac potentis domus, quaſi uidelicet ſubaudias illic nata, ſeu orta. Sic omnino, uir ex Deo, ſignificantius etiam, quàm uir Dei, quaſi; etiam dicas uirum, qui totus a Deo effictus ac compoſitus ſit ad ea, quæ ſunt ipſius Dei: alioqui dubium nõ eſt, quin Dei ſimus omnes: Sic optimus max. præceptor, & dominus noſter CHRISTVS, Vos, inquit ex patre Diabolo eſtis, potius quàm patris diaboli. Sic & Terẽtius (ut miſceam ſacra prophanis.) Et primum ab illo animaduertenda iniuria eſt. Iniuria ab illo, inquit, ſignificantius omnino, quàm ſi dixiſſet, iniuria illius: id quod uel cæco appareat. Nam in illo, ab illo, nulla ſubeſſe poteſt am-

phibologia:in illius, ſubeſſet. Quippe quũ is genitiuus & actiuè & paſſiuè ſignificare poſſit, vt ſit iniuria illius,& quam fecerit,vel quam paſſus ſit. Sicut in Eunucho: Vbiuis adſunt tibi dona a Phædria? Nam ſi Phædriæ dona dixiſſet,dubium erat, vtrũ diceret, donane quæ Phædria alicunde accepiſſet, & vt ſua haberet: an quæ his ad Thaidem mitteret.Ergo adſunt tibi hic a Phædria dona, rectius etiam dixit, quam adſunt tibi hic Phædriæ dona. Simile eſt Ciceronianum illud de Orato.A cæteris ſilentium, ab oratoribus ſolitudo, nempe quòd cæteri ſilerent, & oratores ſolam reliquiſſent, ideſt, deſeruiſſent curiam. Vitanda eſt enim ubique, quoad eius, fieri poteſt,amphibologia.Alioqui indifferenter dici poterit, hoc tuum eſſe credebam,& hoc eſſe à te credebam.*Io credeua che tu foſſi l'auttore,& l'inuentore di queſto.* Hoc Plauti eſt,ſeu è Plauto ſeu Plautinum.Quamquam etiam,amicus ex animo, magis mihi quidem arrideat,quàm amicus cordis, & è ſchola Socratis aut Platonis diſcipulus,quam ſcholæ Socratis aut Platonis.

Nec omnino diuerſa erit conſtructio, vbi Italicè dicitur, de caſa o della: ibi enim ablatiuo cum præpoſitione a vel ab, aptior ferè (mea quidem ſententia) locus eſt quàm genitiuo: nam genitiuo inibi etiam locus eſſe, non ſum qui negem.

Terent.Quis a me tam grauiter pepulit fores?Ideſt, meas,ſeu domus meæ: *Chi ha coſi forte battuto alla mia porta, o de caſa mia.* Alibi:A me neſcio quis exit:*Io non ſo chi vſciſſe della caſa mia.* Alibi:Concrepuit a Glycerio oſtiũ. Quum, oſtium Glycerij ſine uitio dicere potuiſſet,ſicut M.Cicero,lib.1. de Oratore, Teſtis eſt inquit.Quin.Mutii ianua,& ueſtibulum.Item alibi idem Terent. ab Andria eſt ancilla hæc: quum Andriæ ancilla dicere potuiſſet, *Queſta ancilla è di caſa d' Andria.* Rurſus alibi idem. A uobis eſt inquit, de puero loquens. *Le de caſa uoſtra*, quum ueſter eſt, etiam ibi dicere potuiſſet. Sic,à me tibi dabo clamidem: *Io ti darò il mantello di caſa mia.* Aut, a me, ideſt, meam. Hæc ſine dubio

latisſi-

latiſsimè patent etiam extra hunc ſenſum:vt a Laurentio Valla elegantiarum præceptiones: &,Laurentii Vallæ elegantiarum ſeu de elegantijs præceptiones. Quintiliani oratoriæ inſtitutiones:& a Quintiliano oratoriæ inſtitutiones.

Non etiam conſtrui poſſunt ſubſtantiua nomina cum ablatiuo ſine præpoſitione? Non per ſe. Quid eſt, non per ſe? Nam quod conſtruantur cum ablatiuo ſine præpoſitione, ſimiliter ac cum genitiuo, quum tribuimus cuipiam aliquid in laudem, aut vituperium, id efficitur adiectiuo, ſeu epitheto ipſius laudis, aut vituperij. Vt,

Puer ingenii ſummi,& ingenio ſummo: homo valentisſimi corporis,& ualentisſimo corpore:mulier perfrictæ frontis,& perfricta fronte.*femina ſenza vergogna.*

Nec alios caſus admittunt ſubſtantiua? Non. Quid ergo fit reliquis obliquis? Eos adiectiua ſibi adſciſcunt. Non hæc etiã genitiuum ſibi adſciſcunt? Quid ni? Pleraque ſingularem & pluralem genitiuum nullo diſcrimine. Quædam pluralem tantum.

Quæ adiectiua vtrumuis genitiuum flagitant?

Expers belli: *Quello che non ſa di guerra.* Peritus rerum. Fidens animi: Cupiens lucri. Figurans litium. *Quello che porta la fatica*: Tolerans laboris. *Quello che porta la fame*; patiens inediæ: Profuſus ſui: *Quello che è prodigo del ſuo.* Participalia ferè ſunt,& verbalia, & actiuè ſignificant.

Quæ adiectiua genitiuum multitudinis tantum admittunt? Partitiua, idque cum generis conſenſu.

Vterque noſtrum: Alter Aiacum: Sodalium Franciſcanorum quiuis: Quidam tuorum: Si quiſquam horum: Quicunque ciuium. Huius nationis quiſpiã: Vnus virorum: Primus auditorum, Item gradus comparationis Nigræ lanarum, Fortior manuum: Omniũ præſtantisſimus, & hoc genus cætera.

Cur genitiuum multitudinis, quàm pluralem maluiſti? Vt ſingularem genitiuum collectiui nominis complecteres,

qui tametſi uoce ſingularis eſt, tamen de multis dicitur: ideo etiam genitiuum eſt multitudinis. Quænam uero adiectiua nomina partitiua dicuntur? Ea per quæ pars à toto abduci ſignificatur.

Quo pacto? Nam quum dico. Omnium præſtantiſsimus: in illo omnium, dico totum: in præſtantiſsimus, partem eius totius, quam inde, ideſt, ex illo eodem toto abduco, & ſeparo: ſignifico enim unum aliquem ex illis omnibus. Atq; itidem quum dico, Vterq; noſtrum: in genitiuo noſtrum, eſt totum, ut hoc loco accipitur totum. Vterq; ideſt, ego & tu, ſinguli partes ſumus illius eiuſdem totius.

Referuntur in numerum partitiuorum gradus comparationis? Maxime.

Quot ſunt gradus comparationis? Tres. Qui? Poſitiuus, ut fortis, *forte*. Comparatiuus, ut fortior: *piu forte*. Superlatiuus, ut fortiſsimus, *fortiſſimo*.

Ecquis de his in uniuerſum tradi poteſt canon? Videtur poſſe. Quiſnam? cedò. Si quidem ad hunc modum præcipitur: vt;

Quod Italicè dicitur, il piu forte, & fortiſsimo. *Si duo tantum ſint, dicendum ſit per comparatiuum cum genitiuo multitudinis: Vt,*

fortior manuum. *La piu forte delle mani.* Et fortior Aiacum. *Il piu forte di Aiace.*

Si plura duobus ſint, oratio fiat per ſuperlatiuum: itidẽ cum genitiuo multitudinis: Vt,

Græcorum fortiſsimus eſt Achilles, *Achille e il fortiſſimo de' Greci.* Prudẽtiſsimi ciuitatis qui tacẽt. *Prudentiſſimi della Città ſono quelli, che taceno.* Virginũ pulcherrima. *La belliſſima delle Vergini.* Quod uero Italicè dicitur, *piu che*, hoc tantũ dicatur per comparatiuum cum ablatiuo ſine præpoſitione. Vt Achilles erat fortior Hectore, *Achille era forte piu che Hettore.* Qui quidem ablatiuus reſolui poteſt in caſum ſimilem ipſi comparatiuo intercedente particula quàm, vt Hectorẽ perhibent fortiorem quàm Achillem. Atque hoc eſt, quod de his

rebus

rebus in genere tradi poſſe reor. Nam Italico illo. *il piu forte & fortiſſimo*, quarum rerum fiat comparatio, eas eiuſdem generis eſſe: illo vero *piu che*, non item eſſe oportere intelligi, ſatis datum eſt. Addamus tamen, ſi videtur illud quoq; obſeruandum eſſe, quod a comparationis ipſius natura comparatum eſt, & de eadem regula intelligi poteſt, ubi adſunt res, ut dicimus, ſimilis generis, ſi duæ tantum erunt: vel in ſola adiectiui cum ſubſtantiuo congruentia, & citra genitiui exactionem, ut comparatiuo utamur. Si vero plures, ſuperlatiuo: ut certior polus eſt antarcticus, non certiſsimus, quia tantū duo ſunt poli. Item, ſol eſt planeta maximus, idemq́, optimus ac ſaluberrimus.

Audio & fateor.

Iam Datiuum quæ adiectiua ſibi adſciſcunt? Datiuum uel genitiuum recipiunt, Affinis criminis, uel crimini.

Nec dicam reus criminis, *quello che e colpeuole del peccato.* Similis domini, uel domino. Proprium virtutis, uel virtuti. Cōmune oīum, uel omnibus. Amicus illius, uel illi. Finitimus, uicinus, propinquus, conſcius, conformis, conterminus &c.

Quę adiectiua Datiuum tantum poſtulant? Quæcunque commodum aut incommodum ſignificant. Vt,

Fidus amico. Perfidus Regi, *quello che rompe la fede allo Re.* Omnibus acceptus. *Accetto à tutti.* Suis malus, alienis bonus. *alli ſuoi cattiuo, agli altri buono.*

Huc pertinet opus, quod cum datiuo & ablatiuo ſine præpoſitione conſtruitur, intermedio quidem uerbo ſubſtantiuo. Sum, es, eſt. Vt,

Mihi viatico opus eſt: vbi Pilatus etiā dicere ſolet, uſus, pro opus, *A me è dibiſogno di queſto cibo allo uiaggio.* Senectutis ſubſidio aliquo tibi opus erit. *A te ſarà dibiſogno d'aiuto alla vecchiezza.* Dicimus etiam, non ſum tibi opus, *Non ti ſon dibiſogno*: ideſt non eges mei, Mihi opus non fuiſti. Et mihi te opus non fuit, ideſt, tui non egebam: te ſeu tui facile carui. *Io non haueua biſogno di te.*

Quæ adiectiua accuſatiuum ſibi vendicant? Quæ ad aliquem dimenſionem ſpectant.

Caulus palmum altus. *Il tronco de una herba alto un palmo.* Septem pedes longus. Craſſus tres digitos. Latus vlnam. *Largo un brazzo.*

Quæ adiectiua ablatiuum ſine præpoſitione volunt?

Contentus paruo: Præditus virtute: Diues agris. Neligula quidem dignus: Genere Andria: Integer pudore & dignitate: *Di quello che l'honore non gli è diminuito.*

Quæ adiectiua ablatiuum ſibi cum præpoſitione a uel ab ſubijciunt?

Animo eſt à literis alieno. Hoc ab eius ſententia diuerſum eſt, Hic eſt alter ab illo. A me pudica eſt quaſi ſoror mea ſit, *Quanto a me ella è caſta, come ſia mia ſorella.* Terent. Narratque vt virgo à ſe integra etiam tum ſit. Item ab animo æger ſum, etſi a morbo ſatis ualeo, tu ab animo otioſus es. *Tu te dai buo no tempo, non hai faſtidio allo cuore.* Ab equitatu firmus. *Forte di perſona a cauallo.* Illi ſunt ab ingenio improbi. *Quelli ſono di improbo ingegno, o natura maligna.*

DE EXIGENTIA Pronominis.

QVis a pronomine exigitur caſus? *Genitiuus pluralis. ſed hac lege, vt accedat conſenſus generis. Vt,* Aiacum hic Telamonius, ille Oilei filius fuit.

Quot ſunt pronomina Demonſtratiua? Omnia. nullum. n. pronomen eſt, quod vim demonſtrandi non habeat.

Quot ſunt gentilia, ſeu Patria? Duo, Noſtras, & ueſtras.

Cur ita vocantur? Quia per ea gentem, & patriam, aut etiam profeſsionem ſignificamus.

Quot ſunt relatiua? Octo, ille, ipſe, iſte, hic, is, ſui, ſuus, idē.

Quot ſunt reciproca? Duo. Quæ? Sui, & ſuus.

Cur dicuntur reciproca? Quia in ſeipſa reflectuntur, ut ſcioli ferè ſibi placent.

Quot ſunt poſſesſiua? Quinque, meus, tuus, ſuus, noſter, ueſter.

Cur uocantur poſſesſiua? quia per ea poſsideri aliquid ſignificamus.

vtrum dicendum eſt, meine liber, an meus? Liber meus. Quid ita? Quia mei cum ſimilibus pasſiuè, nō poſſesſiuè, ſeu actiue ſignificat: ut, amor, deſiderium, cura, ſolicitudo, memoria, copia, dolor, poteſtas, utilitas, uſus, uis, faſtidiū, fauor, mei, tui, ſui, noſtri, & ueſtri, pasſiue ſignificant, qđ hæc ab aliis de nobis habeamur. At deſiderium, faſti dium, cura, ſolicitudo, memoria, copia, dolor, poteſtas, utilitas, vſus, amor, meus, tuus, ſuus, noſter, ueſter, actiuè ſeu poſſesſiuè ſignificāt, quod ea penes nos ſint, neque aliunde ad nos emanent atque influant. Vehementer tua ſui memoria delectatur: *Grandemẽte ha appiacere per la tua memoria di eſſo.* Sic ornatè etiā dicimus. Mea unius o pa liberatus es: *Tu ſei ſtato liberato per la mia opera ſola.* Ex tuo ipſius animo cōiecturā feceris an grauer ita accipi: *Per l'affettione di te ſteſſo, tu potrai preſumere o imaginare. ſel mi aggreua eſſere coſi trattato.* Noſter duorum conatus nihil efficiet, niſi manū ipſe admoueris. *Il forzo di noi doi non ſarà niente; ſe tu non gli metti la mano.* Item, mei ſolius es immemor. *Tu non ti arecordi di me ſolo.* Sui conueniendi omnibus poteſtatẽ facit: *Il permette facilmente a ciaſcheduno di parlare a lui ſteſſo.*

DE EXIGENTIA poſteriore uerbi.

Quot caſus exigit uerbum a poſteriore? Quinque: Nominatiuum, genitiuum, datiuum, accuſatiuum, & ablatiuum.

Quæ uerba exigunt a poſteriore nominatiuum?

Verbum ſubſtantiuum, verbum vocatiuum, & quodcunque eorum vim obtinet, exigit a poſteriore nominatiuum, qui ad idem pertinet, quod ſignificat nominatiuus a priore, vt ſum pius, uocor Aeneas, ſalutor poeta.

Quot ſunt uerba ſubſtantiua? Vnum tantum, Sum es eſt.

Quot ſunt uerba vocatiua? Quinque, Appellor, dicor, nominor, nuncupor, & uocor.

Dic horum uim habentia. Fio, euado, exiſto, ſto, venio, videor, iudicor, cognominor, inſcribor, & ſimilia ferè ex omni genere perſonalium, ut Oſcurus fio. Hodie intelligentes, & boni videntur ſtulti. Dormit ſecurus. Bibo ieiunus. It cubitum incœnatus.

DE GENITIVO.

Quæ verba genitiuum exigunt?

Omnia uerba cuiuſcunque generis ſint, quorum quidem ſignificatio ad aliquod precium attinere poteſt, admittunt poſt ſe hos genitiuos, tanti, quanti, tantidem, quãtiuis, quantilibet, quanticunque, pluris, & minoris, ſubſtantiuè quidem acceptos. Nam ſi adiectiue ponuntur cum ſubſtantiuis, abeunt in ablatiuos. Quemadmodum cætera pretij nomina, quæ omnia in ablatiuo ponuntur ſine ulla præpoſitione.

Non eſt mihi copia tanti, ut fieri ſeruus ventris amore velim. Quanti virtutem pendes, facies, habebis, æſtimabis, tantidem apud homines penderis, fies, habeberis. Quanti pranſus es? *Quanto hai pagato pel tuo deſinare.*

Quanti conſtat tibi ſemel duodeni panes? *Quanto coſtati una donzena di pane.*

Tanti emi tria pondo carnis ueruecinæ, ideſt libras. Quanti libet indicat pannum, *Appretia il panno quanto le piace.*

Pluris liceor, quàm quanti eſt, *Io ue ne offriſco piu che non uale.* Liceor præſenti pecunia.

Nõ addicet tibi ædeis minoris, *Non ui liberarà la caſa per manco.* Tanta ſumma non mercor.

Quanto pretio redempta eſt?

Nihilo minore pretio diſtrahitur lignum, quàm ſi frigus eſſet acrius. Magno illi ſtetit, *Egli è coſtato buon pretio.* Putri neſpilo nõ emerim. *Io non lo haueria comprato una neſpola marza*

Vſitatius tamen eſt Latinis, Vitioſa nuce nõ emerim, Nimio,

docet,

docet, *Lui uende troppo le ſue lettioni*. Hoc non valet teruntio, aut teruntium etiam.

Priuatim uerò uerba æſtimandi, curo, puto, facio, conſulo, duco, pendo, habeo, ideſt, æſtimo, præter dictos genitiuos amant etiam hos ſibi adiungere, magni, parui, nihil, maximi, minimi, flocci, nauci, aſſis, huius.

Quid de me fiat parui curas. *Poco tu ti curi di quello che interuiene di me*. Non aſsis facio, nihil, floccipendo iſtos nebulones, *Io non ſtimo queſti nebuloni, o cianciatori*. Aequi boniq; facio, æqui boniq; conſulo, & boni cōſulo, *Toglio in patientia*.

Præterea ex actiuis uerba accuſandi, damnandi, abſoluendi, monendi, & conſimilia, præter accuſatiuum adſciſcunt ſibi genitiuum uel ablatiuum ſignificantem crimen aut pœnam.

Qui alterū incuſat probri, ipſum ſe intueri oportet, *Quello che accuſa l'altro di diſhonore, debba bene riguardare ſe ſteſſo*. Arguo te ſolœci, vel ſolœco, *Io riprendo di incongruità*. Ne quem quam peccati temere damnes, *No condannare ſtoltamente alcuno di fallo, o di hauer fallito*. Magnæ ſummæ damnatus fuit, aut magna ſumma, *E ſtato condannato una grande ſomma*. Reuincam te mendacii, ſeu mendacio, *Io conuincerò te della boſia*. Inſimulat herum auaritię, *Accuſa lo ſuo Meſſere d'auaritia*. Abſolui illum iniuriarium. Abſolui illum iniuria. Admoneo te errati. *Io auiſo te del fallo*.

Commoneo te promiſsi. Omne tēpus nos admonet Chriſti.

Excipiuntur alter, uter, vterque, ambo: conſtruuntur enim hæc duntaxat in ablatiuo. Vtro accuſatus es, mendacii, an p. uirii, an vtroque? Reſponde neutro, aut altero, aut ambobus.

Atque ex neutris ſatago aſſumit genitiuum rerum.

Vt, hic ſatagit rerum ſuarum, *Coſtui penſaſe & inſognaſe nelle ſue facende*.

Quædam genitiuum recipiunt aut ablatiuum, in eundem ſenſum.

Vt ego tuì, egeo pecunia. Careo tui, & careo libris.

Memini conſtruitur cum genitiuo. ut memini huius rei. Cum accuſatiuo: ut memini hanc rem, ideſt recordor. Cum ablatiuo accedente præpoſitione de: ut, non meminit de hac re, ideſt mentionem non fecit: quo ſenſu dicitur etiam, non meminit huius rei. Conſtruitur præterea cum infinitiuo, ut non memini legere.

Tum ex deponentibus Miſereor, Recordor, Obliuiſcor genitiuum requirunt.

Miſerere mei Deus. Recordare ſuperioris uitæ, Obliuiſcere malorum.

Ad hæc intereſt, refert, & eſt, pertinentia ad officium uel utilitatem, ſeu imperſonalia ſint actiuæ uocis ſeu perſonalia, quoſuis genitiuos admittunt, præter illos quinque pronominum primitiuorum paſſiuè ſignificantes, mei, tui, ſui, noſtri, ueſtri: vice quorum intereſt, & refert, aſſumunt ablatiuos poſſeſſiuorum fœminini generis, mea, tua, ſua, noſtra, ueſtra, quibus additur ablatiuus cuia. Eſt uerò accipit nominatiuos generis neutri, meum, tuum, ſuum, noſtrum, ueſtrum.

Intereſt omniũ rectè agere. *Appartiene à ogn'uno a fare bene.*

Doctoris eſt præcipere, diſcipuli obtemperare. *Appartiene al maeſtro a donare dottrina, & allo diſcepolo obedire.* Magni referebat te conſiliis eius intereſſe. *Era gran bene tu eſſere preſente a li conſigli di eſſo.*

Aut noſtra aut amicorum intereſt ſcire, *Appartiene a noi & alli amici ſapere,* Quid tua id refert? Ineptum nimis eſt, quid habes tu ad faciendum?

Non eſt meum contra auctoritatem præceptoris dicere; *Non ſta a me dire contra lautorità del precettore.*

Cuia refert doceri, eius eſt idoneum magiſtrum diligere. Dicimus etiàm, magni mea intererat, Mea nihil refert, dum potiar modo, *Io non me ne curo, pur ch'io l'habbia hora.*

Ite m

Item in prima & ſecunda declinatione, numero ſingulari loci minoris proprium nomen, in quo eſſe aut agi aliquid dicitur, cum omni verbo abſolutè conſtrui poteſt in genitiuo.

Vixit Romæ, Egit Lugduni, Lutetiæ florent bonæ literæ.

In tertia uerò declinatione, aut plurali tantum numero, in ablatiuo.

Vt, militauit Carthagine, Claruit Athenis.

Etiam appellatiua hæc ponuntur in genitiuo.

Iacet humi, Domi, belliq; uiximus. Domi noſtræ cęuaui: non autem, domi pulchræ, ſed in domo pulchra.

Cætera appellatiua aut propria maiorum locorum, ponuntur in ablatiuo cum præpoſitione.

Vt commorabar in ſuburbano. Dixi horarias in templo. Minora loca ſunt urbes, ſeu oppida, caſtella, pagi, ſeu uici. Maiora, regiones, prouinciæ, inſulæ.

DE DATIVO.

Quæ uerba exigunt datiuum?

Cuiuſcunque generis verbum habere poteſt etiam præter alios caſus datiuum ſignificantem perſonam ſiue rem, in cuius gratiam, vel honorem, vel commodum, uel horum contrarium, actio verbi cedit.

Nequicquam ſapit, qui ſibi non ſapit, *Nulla sà quello, che non sà à ſe ſteſſo.*

Mihi iſtic nec ſeritur, nec metitur. *Io nòn faccio coſi alcuni de gli miei guadagni.* Omnia tibi faciam, & obſequar quæ uoles: *Io farò tutto quello che uorrai.*

Si quid peccat, mihi peccat, *Si el fa fallo, el fallo à mio danno.* Se ua tibi non pro te. Cui viuis? ideſt, in cuius gratiam vel honorem? Viuit Deo, *Viue à Iddio, cioe, per Dio.*

Atque hoc eſt, quod dicunt uerbum acquiſitiuè poni. Quid mihi ſuccenſes, ſeu iraſceris? *Di che ſei tu irato contra me.* Semper mihi reclamas, & obſtrepis. *Tu ſei ſempre contra me.* Item contingit, accidit, euenit, uſu uenit, obtigit, vacat, congruit, ceſſit, cecidit, obuenit, & uertit. Atq; hæc poſtrema ferè cum aduerbio bene aut male, ut bene ceſſit tibi. &c.

DE ACCVSATIVO.

Quæ uerba exigunt accuſatiuum?

Omne uerbum actiuum eius naturæ eſt, ut à nominatiuo perſonæ agentis feratur in accuſatiuum perſonæ patientis. *Vt,*

Non abigo, non exigo te, *Io non ti ſpingo fuori.*
Non eſcluſi te foras. *Io non ti ho ſerrato di fuori.*
Tu refers mihi patrem. *Tu mi raſſomigli il padre.*
Appendi lardum meum. *Io ho peſato il mio lardo.*
Pendit uiginti libras. *Il peſo libre uinti.*
Piſces iſtos pulchrè macerato. *Mollifica bene coteſti peſci.*
Currus bouem trahit, Italicum prouerbium eſt. *Il carro uà auanti alli buoi.*

Sequamur Chriſtum. Amplectamur Euangelium.

Quid uocas perſonam agentẽ? Rem quæ agit id, quod verbum ſignificat.

Quid patientem? Rem quæ in ſe illud agi ſuſtinet, ideſt, quæ illam actionem recipit. Vt quum dico, ignis vrit lignũ, ignis quantum hic attinet, eſt perſona agens, quia eſt res quæ id agit, quod uerbum ſignificat, lignum, eſt perſona patiens, ſic enim loquuntur Grammatici, quia eſt res, quæ in ſe recipit id quod ignis agit. Et huiuſmodi vocatur perſona conſtructionis. Nam ſermonis perſona ea eſt, de qua ſupra in Pronomine egimus.

Actiua ſunt, quæcunque ex omni genere actionem ſignificant. Atque ex his ſunt, quæ præter accuſatiuum perſonæ patientis, adſciſcunt ſibi etiam alterum accuſatiuum rei.

Vt,

Vt, docui te honeſta.
Erudit te bonas literas.
Pacem te poſcimus omnes.
Hoc te uehementer rogo.
Si te ueritatem exigant, quid dices?
Precor te veniam, Percontor te vnum. Hortor te virtutem.

Sunt quæ poſteriorem accuſatiuum mutant ablatiuo ſine præpoſitione. Vt,

Induo te veſtem, & induo te veſte. Erudio te literas, & literis.

Quædam cum præpoſitione, ut oro, quæro, flagito, rogo, interrogo, poſco, poſtulo, precor, ſciſcitor, percontor hoc abs te.

Porrò quinque uerba imperſonalia actiuæ uocis, pœnitet, tædet, miſeret, pudet, & piget à fronte poſtulant accuſatiuum, & à tergo genitiuum, uel infinitiuum.

Vt pœnitet nos huius rei. Cuius? Nempe, te non adfuiſſe. Neminem miſeret mei, *Niuno hà pietà di me*.

DE ABLATIVO.

Quæ verba exigunt Ablatiuum?

Paſſiua omnia exigunt ante ſe nominatiuum perſonæ patientis, & poſt ſe ablatiuum cum præpoſitione a uel ab perſonæ agentis, aut nonnunquam datiuum ablatiui loco.

Vt deſeror ab amicis. Superor ab æqualibus. Honeſta bonis uiris, non occulta quæruntur, ideſt à bonis viris. Sunt mihi reperti capreoli. i. à me. Poſt paſsiua participia frequentior datiuus quàm ablatiuus, dilectus Deo, nulli cognitus, frequẽtius, quàm à Deo dilectus, à nullo cognitus &c.

Hoc fit à Deo. Væneo ab hoſte Supellex iſta à nemine licuit. Vapulauit à præceptore. Oſculor à matre. Paſsiua, ideſt quæ agi in ſe aliquid ſignificant.

Inter actiuum autem in o, & eius paſſiuum in or, ita conuenit, ut ex actiui nominatiuo fiat paſſiui ablatiuus cũ præpoſitione a, uel ab: & ex accuſatiuo illius fiat huius nominatiuus. Hoc eſt, ut eadem perſona ſit agens in paſſiuo, quæ eſt in actiuo, & eadem ut obique patiens. Caſus autem qui ab actiuo exiguntur ſupra nominatiuum, & accuſatiuum non mutantur, ſed manent in paſſiuo.

Vt doceo te grammaticen, Tu doceris à me grammaticen. Imbuo te bonis morib. Tu imbueris à me bonis moribus. Sunt ne quibus accuſatiuus, aut ablatiuus in eundem ſenſum addi poteſt?

Tempus quantum, aut quandiu, quandudum, quampridem, in accuſatiuo, ſeu ablatiuo: Tempus quando, aut quo aut quanto, pro intra quantum, in ablatiuo tantum cuique uerbo ſuccedere poteſt. Vt,

Totos tres annos uerſatus ſum in dialecticis, aut tribus annis. Profeſſus eſt triennium, & triennio. decẽ menſes, & decem menſibus. Iam ſeculum uideor te non vidiſſe, *Il me appare già eſſere anni cento, che non te ho uiſto.* Quandiu egiſti Lutetiæ? annum cum dimidiato, hiemem totã, uel anno &c. Quandudũ veniſti? Ab hinc horam. Quampridem conſcendicti nauem. Quampridem mortui ſunt tibi pater & mater? Ab hinc octo dies, vel octo diebus. Quàm mox cocta eſt cœna. *Quanto preſto è cotta la cena?* Iuxta regulam reſponderi poteſt, ab hinc ſemihoram, *De quà à mez'hora.* Quando dabimus illi operam? ideſt, quando illum audiemus: hora prima pomeridiana. Seſquianno poſtquam Pariſios uenit, magiſtri titulo decoratus eſt, *Vno anno & mezo dapoi che uenne à Pariſe, è ſtatto fatto maeſtro.* Paucis ante diebus quàm ad te ſcriberem, frater noſter exceſſit è vita. Quo tempore purgatur maria? Plenilunio. Quanto tempore iſtud feceris? Triduo, Quatriduo. Quoto ab hinc die celebrabimus hilaria? *Quale giorno dipoi celebramo la feſta.* Octauo ab hinc die.

Poteſt autem interuenire præpoſitio.

Vt, ante duos annos rem hanc confeci, *E gid doi anni, che io ho fatto coteſta coſa.* Poſt duos dies lenita eſt tempeſtas, *Dipoi doi giorni e placata la tempeſta.*

Ad quem diem profecturus eſt? *Qual giorno debbe ello andare, o partire?* Ad diem præſcriptum pecuniam ei numerabo. *Io gli darò li danari il giorno ordinato*

In tempore ipſo adueni, *Io ſon uenuto bene apunto, o in tempo.* Per hos totos dies nihil aliud, quàm aut potauit, aut choreas duxit, *Tutti queſti giorni non hai fatto altre coſe, che bere, o ballare.*

Item per poſtquam ſic dicitur.

Menſis hic agitur iam ſeptimus, poſtquàm ad te uenit, *E già ſette meſi, poi che e uenuto uerſo te.*

Diſtantia item & ſpatium cum adiectiuis nominibus & uerbis in accuſatiuo uel ablatiuo itidem conſtruuntur.

Vt, Lugdunum abeſt hic iter uel itinere octo dierum. Patet area quoquo verſus pedes triginta, *La corte ha di larghezza trenta piedi da gni lato.*

Non diſcedit latum vnguem, ſeu trãſuerſum digitum ab hoc præcepto, *Non ha paſſato queſta dottrina o queſta regola uno largo d'unghia, o uno trauerſo d'uno dito.*

Latas tres pedes menſas fecerunt. Nam ſpatium ferè per accuſatiuum effertur.

Quibus verò addi ſolet tantum ablatiuus, atque is ſine ulla præpoſitione.

Cum omni genere uerborum inſtrumentum quoduis, Item cauſa efficiens, Item actionis modus, Itemque materies, conſtrui ſolent in ablatiuo ſine ulla præpoſitione.

Candefacies linthea lixiuio, & inſolatione. *Tu farai bianche i lenzuoli per leſſiua, & per metterli al ſole.*

Hoc abſterge aqua, *Netta queſto, con acqua, o laua.*

Tabeſcit mærore, *Diuenta pallido di triſtezza.*

Liberatus ſum opera tua Barbarum eſt, medio tuo.

Gaudeo eius cauſa, *Io ſon allegro, per amor di lui.*

Lacrymabat gaudio. Aequo animo feras aduerſa.

Nollem tecto, nollem hoſpitio recipere furem. *Io non uorria loggiare, o albergare uno ladrone*. Nullo pacto fieri poteſt. Exitu comperientur omnia, *Nella fine tutto ſi trouerà*. Explebo eius animum gaudio, Muta mihi ſcutarum ſolidis, *Cambia a me uno ſcudo in ſoldi*, Cãbio barbarum eſt. Vtere libro meo, quam diu voles, *Seruite del mio libro, tanto quanto tu uoi*.

Et uerba quidem quæ motum ad aliquem locum quoquo pacto ſignificant, proprij nominis loci minoris, & horum appellatiuorum rus, & domus, accuſatiuum flagitant abſque præpoſitione.

Vt, Eo Lugdunum, Sal aduehitur Condricum. Hoc perlatum eſt Auenionem. Aufer iſtud domum. Rus hunc abigam.

Aliorum uerò appellatiuorum, aut propriorum maiorum locorum accuſatiuum etiam recipiunt, ſed non ſine præpoſitione.

Vt, Confero me in Franciam. Comportetur in forum. Nauigat in Siciliam.

Sed quæ motum per locum, aut de loco ſignificant proprij nominis loci minoris, & appellatiuorum rus, & domus, ablatiuum etiam ſine præpoſitione poſtulant.

Vt, Tranſiui Gratianopoli. Venio Lutetia. Profecti ſunt hi Auenione, Profectus eſt, mouit Turnone, *E partito da Turnone*. Venit rure. Egreditur domo.

Aliorum autem appellatiuorum aut propriorum nominum maiorum locorum ablatiuum etiam recipiunt, ſed accedente prępoſitione, uti quę quę ſignificant de loco, nam quæ per locum ſignificant, accuſatiuum intermedia præpoſitione flagitant.

Vt, eum adduxi è ganeo, *Io ho tirato eſſo dal poſtribolo*. Ab Italia nihil aduehitur librorum. Ex ædibus noſtris modo prodiit Per Siciliam tendebat in Latium. Tranſit per templum, per aream &c.

At uero ſum, es, eſt, quotuplicem conſtructionem ha-

bet? Quintiplicem: Primo conſtruitur cum genitiuo poſſeſſiuè.

Vt, Hoc pecus eſt Meliboei. Poſſesſiue: ideſt, cum genitiuus ille poſsidentis perſonam exhibet.

Secundò conſtruitur cum datiuo acquiſitiuè, & cum per uerbum, habeo, interpretatur.

Vt, ne mihi ſuffenus eſſem, *Affin che io non foſſe uno uantatore, o gloriatore.*

Ne nulli ſis amicus, neque multis. *Intertiene pochi delli buoni amici.* Eſt mihi liber, ideſt, habeo librum. Et non eſt ſalus homini, ideſt, homo non habet ſalutem.

Aſſumit identidem alterum datiuum accipiendum (ut uolunt) pro accuſatiuo cum præpoſitione ad, uel in.

Vt, Fuiſti mihi præſidio. Fuiſti mihi auxilio. Negotium meum non eſt tibi curę *Tu non tieni conto del mio affare.* Hoc tibi erit uſui, *Queſto ſarà a tuo uſo.*

Erat alicui rei, *E ſtato buono a qualche coſa.*

Ea res tibi eſt lucro, honori, infamiæ, ignominiæ, dedecori, ornamento, indicio, argumento, documento, exemplo, ideſt, in lucrum, honorem &c.

Nec in uerbum, Sum, es, eſt, modo: ſed in alia quoque non pauca uerba huiuſmodi duplices datiui cadunt appoſitiſſimè.

Vt, Relinquo tibi pignori ueſtem, *Io ti laſſo la mia ueſta in pegno.*

Do tibi pignori libros, *Io ti dò miei libri in pegno.*

Miſit mihi caſeum dono. Muneri accepi à patruo thoracē undulatū, *Io ho tolto in dono uno giuppone di zābaloto da mio barba.*

Id ſibi habet ſtudio, Id ſibi laudi putat.

Do tibi uitio, Verto tibi uitio, ideſt, uituperio.

Habes me deſpectui. deſpicatui, fruſtratui.

Habent omnia ſophiſtæ quæſtioni. Datur nuptui virgo.

Canit receptui. *Il ſuona alla ritornata, ò il fine è fatto.*

Itē, natus eſt opprobrio, laudi, ludibrio, gratiis, muſis &c.

Tertio, Sū, es, eſt, aſſumit accuſatiuū cum præpoſitione,

Vt, Non fuit is apud te. Facultates meæ ſunt penes tutorē.
Li miei beni ſono nelle mani,& poſſanza del mio tutore.

Quarto, ſi quid ex his quæ ſunt animi aut corporis, cuipiam per adiectiuum laudis aut vituperij tribuimus, hic verbum, Sum es eſt, ablatiuum habet, aut etiam genitiuum.

Vt, Non ita ſum acri ingenio: & acris ingegnii: Tu es obtuſi capitis, & obtuſo capite.

Quinto, iungitur ablatiuo interueniente præpoſitione.

Vt non ſum in culpa, *Io non ſono in culpa.*

Non ſum in cauſa; *Io non ſono in cauſa.*

Prӕterea ſum, es, eſt, plerunque intelligendum eſt in oratione, Vt gloria tibi domine.

IMPERSONALIA passiuæ vocis.

QVid imperſonalia paſſiuæ uocis, quam conſtructionem hæc etiam habent?

Imperſonalia paſſiuæ vocis cum ſignificant actionem cum quadam generalitate, nullo indigent anteriore caſu: quanquam generalitatis illius reſtringendæ gratia, eis aliquando præponitur ablatiuus cnm præpoſitione à vel ab. Poſt ſe autem à neutris quidem acquiſitiuis profecta, datiuum aſſumunt.

Vt ſeruitur tyrannis, Benefit multis a principe.

Alia nō habent caſum, niſi quem ſuppeditat præpoſitio.

Vt, Itur in antiquam ſyluam, Luditur de tuo corio, Viuitur in diem.

INFINITIVA PERSONALIVM.

INfinitiuorum autem conſtructio quæ?

Infinitiua verborum perſonalium, quum ante ſe caſum habent,

habent, duntaxat habent accuſatiuum: poſt ſe verò caſus ſuorum verborum.

Vt, Heccine flagitia facere te? hæc te admittere indigna genere noſtro?

Excipitur infinitiuum, eſſe: nam hoc caſum poſt ſe habet ſimilem ei, qui ipſum continuo præcedit, etiam ſi is aliunde pendeat.

Vt, Ego precor eſſe tuus. Chriſtus dedit omnibus eſſe beatis. Apparet hunc eſſe ſeruum domini pauperis. Latinè tamē dicitur, Expedit uobis bonos eſſe, & tibi licet eſſe fortunatisſimum.

Quid aliorum verborum item ſimiles caſus annectentium, hoc eſt, obtinentium uim ſubſtantiui uerbi, infinitiua, non etiam excipiuntur? Non opinor: ferè enim ad hunc modum conſtruuntur. Non poſſum reſiſtere ſolus. Spero uidere tibi amicus. Gaudeo illum haberi doctum.

INFINITIVA IMPERSONALIVM.

Porrò imperſonalium infinitiua, quid? Hæc conſtructione a thematis non differunt.

Vt, quis non uidet moris eſſe præferri vitioſa rectis? Scit illum pœnitere peccati.

Iam verò in ſumma, a quot partibus orationis exigūtur infinitiua? Duabus. A quibus? Nomine, & Verbo. Nomine, vt Audax impingere colaphum. *Quello che e audace a dare vno ſchiaffo.* Timidus vapulare, &c. Item, facilè eſt iugulare mortuum, *E coſa facile amazzare il morto.* Operæ pretium eſt audire eorum ſtultitiam, *E vno paſſare tempo, aldire la loro ſtultitia.*

A verbo actiuo, vt, Cupio illum proueh, *Io deſidero quello auanzare.* Cogito ab eo inire gratiam, *Io penſo d'intrare in ſua gratia.* Negat ſic eſſe, *Nega coſi eſſere.*

A paſſiuo, vt creditur feciſſe illos uerſus. Non videris mihi rectè intelligere.

A neutro: Quid ceſſas intro irrumpere? *Che tardi tu, a entrare*

re la dentro? Quid ceſſas eum alloqui? Pergis eſſe Demea, *Tu continui eſſere un terribile huomo.*

A deponenti: vt, Molitur oppugnare. Inficior me feciſſe. Reor illum bene tibi velle. Iandudum aliquid ruri agere arbitror.

Ab impersonalibus. Non vacat audire. Cœpit non couueni re inter Chriſtianos. Perueniri ad ſummam, niſi ex principiis, non poteſt.

GERVNDIA ET SVPINA.

Gerundia ſeu participalia verba, & ſupina quem præ ſe caſum, quem poſt ſe exigunt?

Gerundia & ſupina ante ſe nullum prorſus exigunt caſum, poſt ſe autem quæ actiuam ſignificationem habent, eoſdem caſus admittunt, quos habeat uerba, à quibus deſcendunt.

Vt, venio ad ſpectandum ludos. Eo ſeruitum tibi.

Quæ uerò paſſiuam ſignificationem præferunt, reſpuunt omnem caſum.

Vt; Vrit uidendo fœmina, ideſt, dum uidetur, Turpe dictu, ideſt, ut dicatur.

Nam poſteriora ſupina in u, ſemper ſignificant paſſiuè: eoque omni exigentia carent.

Gerundia quot caſibus variantur? Quinque. Nominatiuo, ut Petendum eſt pacem ab rege.
Genitiuo, ut certus eundi.
Datiuo, ut non ſum tibi ſoluendo.
Accuſatiuo, ut inter cœnandum.
Ablatiuo, vt, in tribuendo ſuum cuique.

Cui debetur gerundium nominatiui caſus? uerbo ſubſtantiuo acquiſitiuè, & reſoluitur in opus eſt, ſeu oportet, & infinitiuum ſui uerbi.

Vt, Iterandum eſt iſta, ideſt, opus eſt, ſeu oportet iterare.

Quibus adhærent gerundia in di genitiui caſus? Certis

quibuſ-

quibuſdam nominibus ſubſtantiuis.

Vt, Hoc ego ad te non tã cognoſcendi, q̃ emendandi cauſa tranſmiſi. Occaſio ſcribendi. Non eſt nunc narrandi locus.

Item paucis adiectiuis.

Vt, certus eundi, gnarus bellandi, cupibus uiſendi te.

Quibus iunguntur gerundia in do datiui caſus? Hæc ſunt admodum pauca, & ad hunc modum fere habent.

Tibi ſoluendo non ſum, *Io non ſon ſufficiente a pagar te.* Cũ eſt inficiando accuſatori reus, *Quando il difenſore, o colui che e accuſato puole negare allo accuſatore.*

Mala hęc nõdum comedendo matura ſunt, *Queſti pomi non ſono ancora maturi da mangiare.*

A quibus pendent gerundia in dum accuſatiui caſus? Ab his præpoſitionibus: ad, inter, ante, ob.

Vt, Ad dicendum locus ornatisſimus eſt viſus. Inter legendum venit in mentem mihi, quod de lemuribus iã audieram, *Leggendo, o mentre io leggeua, il m'e uenuto in memoria delli ſpiriti, de quali io haueua aldito parlare.*

Quibus adduntur gerundia in do ablatiui caſus? Quibus ſeruiunt præpoſitiones in, de, è, uel ex, a uel ab, cum pro. Vt,

Huius interfector ſi eſſet in confitendo, apud Ciceronem. Cogitabat de redeundo in patriam.

E, vel ex defendendo, quàm ex accuſando vberior gloria cõparatur. Verbum dictum eſt a verberando.

Deterres eum a diſcendo, *Tu lo ſpauenti allo imparare.*

Ratio rectè ſcribendi cum loquendi coniuncta dicitur.

Pro uapulando quid pretii auferam? *Che guadagnerò io per eſſer battuto.*

Mutantur gerundia in nomina adiectiua, quæ gerundiua Grammatici uocant, idque ad ornatum.

Non eſt tempus imperandi pecuniam. venuſtius imperandæ pecuniæ. Complures vineas oportet eſſe ad præbendũ tãtos reditus vini, & ad tantos vini reditus præbendos, *E di biſo*

gno eſſere molte vigne, a dare tanta abondantia di uino. In accipiẽdo beneficium; & in accipiendo beneficio tenetur quis agere gratias. tenetur, *E tenuto.*

Supina in uni, quibus iunguntur? Verbis aut participijs uel apertum, uel latentem motum ſignificantibus. Vt,
Cur te is perditum. Eo quæſitum Petrum. Mitto emptum panem. Datur illa hodie Pamphilo nuptum. Venundantur libri a bibliopola. Admiſſus eſt ſpectatum.

Supina in u quibus? Certis quibuſdam nominibus. Vt,
Res digna memoratu. Optimum factu reor, *Io penſo, che ſarà ben fatto.* Iucundum vſu.

PARTICIPII CONSTRVCTIO.

Quæ eſt participiorum natura? Vt poſteriorum ſuorum uerborum conſtructionem imitentur.
Vt, amans uirtutem, amaturus literas, amatus à præceptore, amandus à te, & tibi. Volens fugere. Abiens pranſum.

REGVLA GENERALIS.

Vbi ſignificatio eſt eadem, ibi eandem oportet eſſe & conſtructionem.

ABLATIVI CONSEQVENTIAE.

Franciſco primo Gallos regente: unde pendent hi ablatiui? Non aliunde. Quomodo igitur conſtruuntur? Nimirum abſolutè: reſoluuntur per cum, ſi, dum, poſtquàm.
Vt animante tuba galeatum ſero duelli pœnitet, ideſt, cum uel ſi, uel dum, uel poſtquàm animat tuba.

Semperne oportet alterum illorum eſſe a participio? Etiam.
Atqui dixit Cicero pro Milone, Quinimò nondum libera ciuitate, tamẽ populi Romani comitiis liberatus eſt. Hic neuter ablatiuorum eſt a participio. Reſpondeo. In id genus orationibus

tionibus ſubaudiri ablatiuum ente, ut ſit ſenſus, Ciuitate ente libera: Franciſco rege, ideſt, ente rege, hoc eſt, cum nondum eſſet libera ciuitas, & cum Franciſcus eſſet rex.

Cur dicuntur ablatiui conſequentiæ? Quia eis deſignatur conſequentia quædam.

Vt, orto ſole dies eſt, ideſt, dum ſol ortus eſt, ſequitur, ut ſit dies.

Poteſtne ſolus ablatiuus participij aliquando ita poni abſolutè? Præteriti quidem temporis & generis neutri.

Vt, Dicto de participio, dicendum eſt de præpoſitione, id eſt, poſtquam dictum eſt. Cuiuſmodi participium eleganter etiam in uicem ſuccedit infinitiui. ut opus eſt facto, ideſt facere. Curabo adductum, ideſt, adducere. Quomodo dicitur latine, *E per leggere*? Venturus eſt, Lecturus eſt. Item hoc, *E da eſſere pregato da noi*? Orandus eſt nobis? *Queſto è da eſſere fatto da te.* Id tibi faciendum eſt.

CONSTRVCTIO PRAEPOSITIONIS.

QVot caſus exigit præpoſitio? Duos. Quos? Accuſatiuum & ablatiuum. Quæ præpoſitiones exigunt accuſatiuum? Ad, aduerſus, &c. Quæ ablatiuum? A, ab, &c. Quæ vtrunque ſibi vendicant? In, ſub, ſuper, & ſubter. Habent ne ſemper hos caſus præpoſitiones? Habent, duntaxat extra compoſitionem: alioquin degenerant in aduerbia, ut præceptor eſt infra: propè eſt dominus, iacet extra. Quis delectus, & quæ obſeruatio eſt in præpoſitionibus quæ exigunt accuſatiuum? Diſces exemplis ſequentibus.

Primum, ne dixeris, iuit apud uos, ſed, iuit ad vos, *E andato alle caſe noſtre.* Nam ad ſignificat ad locum, & ad perſonam, ſi ue rem quamlibet. Apud ſignificat in loco, uel in perſona, nec ſequitur verba motus.

Vt pernoctaui apud te, *Ho ripoſato queſta notte appreſſo te.* Apud templum illum conueni, ideſt in templo. *Non è appreſſo à Pietro,*

Pietro, Non eſt apud Petrum. Et differt a penes. Nam penes ſignificat in manu ſiue in poteſtate & dominio eſſe, quod non ſignificat apud, *Tutto quello che io ho, e nelle ſue mani, e in ſua poſſanza, o in ſua balia*. Omnia mea ſunt penes illum.

Aduerſus & aduerſum, ideſt, contra. Ne hercules quidem aduerſus duos. Si rectè facis, aduerſus ingenium tuum facis, *Se tu fai bene, tu lo fai contra la tua natnra.*

Contra ſtimulum calçem iactas, *Tu recalcitri contra il ſtimolo*. Princeps erga populum clemens. Erga, verſo.

Cis Alpes, *Di quà dalli monti*. Citra Sequanam, *Di quà dalla Sequana fiume*. Citra pontem, *Di quà dal ponte*.

Accipitur pro fine, Citra iactantiam, *Senza inanegloria*. Vltra opponitur Citra. vltra pontem, *Di là dal ponte*. vltra Sequanam, *Di là dalla Sequana fiume*. Trās mare, *Di là dal mare*. Circiter, ad tempus refertur & ad numerum. Circiter calendas Februarias, *Circa il giorno primo di Febraro*. Circiter duo millia, *Circa duo miglia*.

Circum, *intorno dalle mura ſono le foſſe*. Circum muros ſunt foſſæ. Circa forum, circa tres annos.

Intra, *Dentro*. Intra fortunam debet quiſque manere ſuam. Extra, *De fori*. Extra oleas, *Fuori delli termini*.

Inter os & offam, *Fra la uiuanda & la bocca, molte coſe può in trauenire.*

Ob rem tam paruam. *Per una coſa coſi picciola*. Ob oculos mors erat, *La morte era auanti gli occhi*. Propter te cęſus ſum, *Son ſtato battuto per tuo amore*. Secus uiam, *Preſſo la uia*.

Ante, opponitur præpoſitioni poſt. Ante domum, & poſt domum, non retro. Pone ædem virginis matris, *Dopò la Chieſa della noſtra donna*. Pone ſe. *Dopò ſe*.

Supra, contraria eius quæ eſt infra. Supra omnes homines. *Sopra tutti gli huomini*. infra omnes homines, *Fra, ò tra tutti gli huomini.*

Caue dicas, infra octo dies, aut infra annum, ſed intra.

Iuxta paulum, *ſecondo San Paolo*.

Secundum, *In te è la ſperanza mia appreſſo Iddio*. In te eſt ſpes mea ſecundum Deum.

Verſus poſtponitur ſuo caſui. Portum verſus abimus.

Vſque etiam poſtponitur, præſertim ordinatum cum altera præpoſitione, ut ad multam uſque noctem. Sed & præponitur, ut, uſque flumen, & vſque ſomni tempus.

Quis delectus, quæue obſeruatio eſt circa præpoſitiones, quæue auferendi caſum uolunt? A, conſonantibus tantum præponitur.

Venio à Petro, nec dixeris, uenio de apud Petrum. Ab, uocalibus, & i conſonanti, & liquidis l, & r, ut ab Ioanne, ab Ioue, ab legibus, ab re, *Senza cauſa.*

Abs proponitur, t, & q, ut abs te, abs quouis homine.

Si ſignificat autem motum a loco.

Vt, à Gymnaſio eunt in uicum ſtramineum. Et motum à perſona, vt venio à vobis, *Vengo da caſa uoſtra.* Redeo à matre, *Ritorno da mia madre.* Item perſonam agentem, ut doceor ab amicis.

Præterea accipiunt pro poſt, ut, non vidi eum à prandio. *Io non l'ho uiſto dopò diſnare.* Ab eo tempore quid factum eſt? *Dopò quel tempo, che coſa è ſtato fatto?* Et pro de. *E di caſa uoſtra.* Eſt à vobis. *E della uilla.* Eſt à uilla.

Abſque, ideſt, ſine: Abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum. Triuiale eſt, ſi tu non eſſes, &c. *S'ello non foſſe, io haueria ben proueduto al caſo mio.* Abſq; eo eſſet, ego rei meæ ſatis prouidiſſem.

Io ſon fortunato in tutte le altre coſe, ſe nõ foſſe ſtata coteſta quà Fortunatus ſum cæteris rebus, abſque una hac foret.

Cum bonis agas conſuetudinem. *Pratica con li buoni.* Corã Præceptore, *Auanti lo Precettore.*

Migrat in aduerbium, & ſignificat quod barbari dicũt præſentialiter. ut, Cupio tecum agere coram.

Clam patre fecit, *L'ha fatto ſenza lo ſapere del padre.* Non clã me eſt, ideſt, non ignoro.

De, ſignificat materiam, ut Carmen eſt de bello Troiano, ideſt, cuius materia eſt bellum Troiauum. vbi ineptè diceretur. a bello Troiano: nam a, nunquam ſignificat materiam: quare non dicam, magnanimus, compoſitum eſt a magnus, & animus: ſed ex, uel de, neque a, ponitur uſquam pro de.

Et

Et tamen contra, de, ponitur pro a, ut, Audiui de te, ideſt, abs te. Emi de Petro, ideſt à Petro. De, etiam ſignificat propter, ut amat te de virgine, de munere tuo, ideſt propter . . . .

E, & ex etiam ad materiam referuntur, ut, Annulus ex auro. Iungitur autem e, conſonantibus tantum; ut è renibus laborat. *L'ha male alle reni.* Ad hunc modum, laborat è capite, è pectore.

Ex, & vocalibus, & conſonantibus. vt, Ex vſu tuo, meo, ſuo, noſtro, ideſt ad utilitatem tuam, meam, &c. Ita, è re tua, ſua. illius, & è dignitate ueſtra, &c. Viuo ex ſententia, *Io uiuo à mio piacere, ò à mia fantaſia, ò ſecondo il mio cuore.* Ex animi ſententia ſignificat etiam poſt. Ex illo non audiui patruum. Barbarorum infantiſſimi hic uſurpant de poſt, uel ex tunc, *Io non l'ho uiſto doppo.* Ex eo, ſiue ex illo etiam non uidi, *Qual giorno e dipoi che tu e uenuto? o quanti giorni e?* Quotus dies eſt quo uenisti? ſiue: Quotus dies eſt poſtquam uenisti?

Pro te hoc non facerem, ideſt tua cauſa. Significat etiam ante, ut, Quidam pro foribus te conuentum expetit. *Vn certo huomo e auãti le porte, che vuol parlare à te.* Infinitiuus ponitur pro nominatiuo, ideſt, loco nominatiui.

Præ oculis, ideſt, ante oculos: ut, Supina nullum præ ſe caſum uolunt. Præ ſe fert fiduciam. *Il ſe moſtra ſicuro.* Præ te fers magnam grauitatem. *Tu moſtri una grande grauità. De paura non ha ardire parlare.* Præ metu loqui non audet: Præ nequitia, Præ luxuria. Præ amore. Præ ſtudio literarum dormire non poteſt. *Per il ſtudio delle lettere, & l'affettione quale ha alle lettere, lui non può dormire.* Præ te alios nihil facis, *Tu non ſtimi niente gli altri appreſſo di te.* Præ manu nihil tibi dabo, *Io non ti darò niente auanti mano.*

Tenus, poſtponitur ſemper ſuo caſui. Capulo tenus, *Infino al manego.* Mento tenus, *Infino al barbozzo.*

Conſtruitur etiam cum genitiuo plurali nominis ſignificantis res geminas, aut ſingularem numerum deſiderantis: vt Aurium tenus, nuptiarum tenus.

Quis delectus, & obſeruatio eſt in ijs, quæ nunc accuſatiuo, nunc ablatiuo gaudent?

Nam

Nam in, vbi eſt motus ad rem ſiue locum, item vbi diuiſio aut mutatio in aliquid ſignificatur, accuſatiuo iungttur. Vt hæc via fert in urbem. *Queſta uia uà alla città*. Cicero inuectus eſt in Antonium. Commoda mihi librum in quatuor dies.

Ne dixeris, pro quatuor diebus.

Non peto niſi in unum diem. Alium famulum quærito in hunc diem. *Cerca un'altro fante in queſto giorno*.

Seruato aut emito perdicem in cenam, *Per la cena*. Et dicas in aurem, *Dillo ad eſſo nelle orecchie*.

Redit in gratiam cum ſocio. *E ritornato in gratia con il ſuo compagno*. Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus. Eraſmus phraſin Græcam fæliciter vertit in latinam.

Pro erga: ut, Multa in me contuliſti beneficia. Cum uero ſignificatur in loco, ſiue in re quippiā aut agi, aut eſſe, in ablatiuum adiſcit: ut, Nunquam uerſatus es in ſchola Pariſienſi? Prodeambulemus in baſilica palatina, *ſpaſſeggiamo nella ſala palatina del palazzo*.

Sub, accuſatiuum requirit cum motum ad rem, ſiue locū, item cum paulo ante uel circa, aut etiam paulo poſt ſignificat: ut Deſcenditur ſub terram. Non cadunt hæc ſub oculos. Sub horam prandij exercetur iuuentus commiſſionibus, ſeu concertationibus literariis. Vulgo dicitur, fiunt quæſtiones paulo ante prādium. Sub lucem exportans calathis, ideſt, circa lucem adueniente die. Sub rem diuinam examinantur præfecta, ideſt, paulo poſt. Vbi autem nihil tale eſt, ablatiuo gaudet: ut pernoctaui ſub Dio, *Io ho dimorato queſta notte al diſcoperto, o alla luna*. Recubas ſub tegmine fagi.

Super, opponitur præpoſitioni ſubter. Et ubi eſt motus ad rem ſiue locum, iungitur accuſatiuo: ut, ſuper Garamantas & Indos proferet imperium. Vbi motus non eſt: accuſatiuo & ablatiuo indifferenter apponitur: ut poteris mecum requieſcere ſuper fronde uiridi, & ſuper frondem uiridem. Significat & de, ſed tū coniuncta eſt ablatiuo: ut, Multa ſuper Priamo rogitans, ideſt de Priamo.

Subter, cuius vna eſt ſignificatio, eaq; contraria ei quæ proprie eſt ſup. ſine delectu alias accuſatiuo coheret, aliās ablatiuo:

tiuo:ut ſubter aquas, aut ſubter aquis pulchrè vrinatur, *Il noda gagliardamente ſotto acqua.*

CONSTRVCTIO ADVERBII.

Cum quot caſibus conſtruitur aduerbium? Cum quinque nominatiuo, genitiuo, datiuo, accuſatiuo, & ablatiuo.

Quęnam aduerbia conſtruuntur cum nominatiuo & accuſatiuo?

Aduerbia demonſtrandi, En improbitas, En quatuor aras, Ecce tibi ſtatus noſter. Tibi, datiuus eſt generalis. Ecce rem. En exprobrandi tantum accuſatiuum vult: ut, En aſtutias. En animum bonum, ironicè.

Quænam conſtruuntur cum genitiuo?

Primo aduerbia temporis, ut Tunc temporis, *All'hora.* Interea loci, id eſt, temporis, Pridie eius diei, *Il dì dauanti.* Poſtridie reſurrectionis, *Il di dipoi la reſurrettione.*

Conſtruuntur etiam duo hæc poſteriora cum accuſatiuo.

Vt pridie & poſtridie calendas Februarij. Item cum particula quàm, & ſine caſu: ut pridie quàm pateretur Chriſtus comedit Paſcha cum diſcipulis, *Il di auanti che Chriſto patiſſe, &c.* Et ſine quàm etiam. Venit ad me poſtridie clamitans, *Il di dipoi uenne a me, gridando.*

Quæ ſunt aduerbia temporis interrogatiua? Quando, quandiu, quandudum, quampridem, quàm mox, quoties, quouſque.

Sunt & aliæ percontandi formulæ, Quanto tempore, Quo tum ab hinc, Ex quo, In quo, & intra quod.

Quæ redduntur per quando? Heri, cras, pridie, poſtridie, perendie, *Dipoi dimane,* nudiuſtertius, nudiuſquartus, &c. diu, noctu, interdiu, iam, nuper, aliquando, alias, olim, dudum, pridie, tum, quum, ſtatim, continuò illicò, antehac, poſthac.

Quid elegantiæ eſt in aduerbio quum? diſces à ſequentibus

bus exemplis, *Le già doi anni, che cominciò a eſſere cõn meco*. Bien nium eſt quum mecum eſſe cœpit.

Non è lungo tempo, quando i denti gli caſcarono. Haud diu eſt quũ illi dentes exciderunt.

E già meſi ſette, che perſona non ha meſſo qua dentro il piede. Septem menſes ſunt, quum in has ædes pedem nemo intro detulit, *Il tempo uenirà, quando tu te ne pentirai*. Aderit quum te pœnitebit.

Io ho ſempre mai deſiderato queſto giorno, conciosia che da te foſſe alcuno, che ti nominaſſe padre. Hunc uidere ſemper optaui diẽ, cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.

Si ullum unquam fuit tempus, quum tibi gratum fuerim: quæſo te, hanc mihi dato ueniam, *Fammi coteſta gratia*. *E già giorni tre, che non ha fatto, che dormire*. Tertius hic dies, quum interea nihil aliud quàm dormitauit.

Quæ reſpondentur ad quandiu? Tantiſper, pauliſper, parumper, ſemper. Caue dicas, Da mihi parumper uini, ſed parum: dicas autem, mane parumper, & reſiſte pauliſper, *Arreſtati un poco*.

Quæ reſpondentur ad quàmmox? Statim, cito, iam, nunc, & cætera.

Quæ reſpondentur ad quoties? Sæpe, raro, ſubinde, nunquam, plerunq;, quotidie, toties: item numeralia, ſemel, bis, ter, quater, quinquies, ſexies, & ſic deinceps.

Quæ reſpondentur ad quouſque? Hactenus, adhuc, in diẽ, in horam, hucuſque, &c.

Secundo cum genitiuo conſtruuntur aduerbia loci.

Vt, Vbi terrarum eſſes, ne ſuſpicabar quidem. Vbiuis gentium, quoquo terrarum, nuſquam gentium. Quò miſeriæ deuenimus? Eo impudentiæ, eo temeritatis ventum eſt, ideſt ad eam impudentiam, temeritatem. Huccine rerum venimus? id eſt ad has ne res? Eò loci redactus eſt ſtatus noſter.

Quæ ſunt quæſitiua aduerbia loci? Vbi, ideſt, in quo loco. Vnde, ideſt à quo loco. Quò, ideſt ad quem locum. Quà, ideſt per quem locum. Quorſum, ideſt, quem locum verſus. Quouſq;, ideſt quem locum uſque.

Quæ reſpondentur ad ubi? Hic, iſtic, illic, ibi, intus, foris, utrobique, paſſim, nuſquam, ſupra, infra, ſubtus.

Quæ reſpondentur ad unde? Hinc, iſtinc, illinc, inde, eminus, cominus, aliunde, undecunque, ſuperne, inferne.

Quæ reſpondentur ad quò? Huc, iſtuc, illuc, eò, illò, aliquò, quoquò, quocunque, intro, foras, peregre, ſupra, infra.

Quæ reſpondentur ad quà? Hac, iſtac, illac, quaqua, quacũque, quaquauerſus.

Quæ reſpondentur ad quorſum? Horſum, iſtorſum, illorſum, quoquouerſus, ſurſum, deorſum.

Quæ redduntur ad quouſque? Hucuſque, iſtucuſque, illuc, uſque, eouſque, aliquouſque.

Quis de his omnibus traditur canon.

Aduerbia localia ſeu quietis, ſeu motus ſignificationem præferentia, uerbis aut participijs adduntur, quorum ſignificatio ad eundem motum, aut quietem pertineat: ut quum abſit motus, dicamus fui, amaui. docui illic, &c. Si adſit motus, atque is ad locum, dicamus: illuc ueni: Si per locum, hac iter facit: Si de loco, hinc proficiſcuntur.

Tertiò conſtruuntur cum genitiuo aduerbia quantitatis. Satis uirium, parum animi.

Multum, paulum, paululum, dum, aduerbia modo ſunt. Abundè eruditionis, affatim lignorum. *Abondantia di legne.* Singulare eſt, minimè gentium, pro nequaquam. Inſtar montis. Inſtar montis eſt hoc pati *A ſimilitudine della morte è coteſto patire.* Porrò vt ſummam celeriter comprehendam. Sunt in aduerbiis quæ à quibus deriuantur, datiuum accipiunt, vt venit obuiam illi: nam obuius illi dicitur. Canit ſimiliter huic. ſicut ſimilis huic.

Comparatiua etiam & ſuperlatiua conſtructionem ſeruant nominum unde profecta ſunt.

Vt melius te dicit, ideſt, quàm tu. Plus quingẽtis colaphis. Maximè omnium, &c. Subſeruit generalis regula, Vbi ſignificatio

ficatio eſt eadem hic quoque, eandem conuenit eſſe conſtru-ctionem.

De accuſatiuo patuerunt exempla, pridie nonas, &c.

CONSTVCTIO interiectionis.

Cum quot caſibus cohæret interiectio? Quatuor. Nominatiuo enim, accuſatiuo, & vocatino gaudent apponi O, Pro, & Heu.

Vt, O magna vis veritatis, Pro dolor. Heu dementia. O inſignem impudentiam.

Aliquando tamen hic ſupprimitur, O, vt, Miſerum me. Pro Deum atque hominum fidem.

Heu ſtirpem inuiſam.

O Pamphiile ſalue. Pro Deus immortalis. Heu ſocii.

Hei autem, & væ datiuo, vt hei mihi, væ tibi phariſæe.

CONSTRVCTIO. coniunctionis.

Coniungunt ſimiles quidem caſus, & modos ſed res tamen diuerſas, coniunctiones copulatiuæ, & diſiunctiuæ, item voculæ tam, quàm, niſi, præterquam, & fere aduerbia ſimilitudinis: dum ne diuerſum ſit regimen.

Vt, Fegiſti arcum, & calamos, Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt. Paupertas laudatur, & alget. Amplectitur tum literas, tum uirtutem. Colit cum eruditos omnes, tum in primis Budæum. Hoc Petrus vel Ioannes fecit, Seu Claudius, ſeu Henricus habet.

Vbi regimen eſt diuerſum?

Intereſt mea, & Petri. Emi Caroleo, & pluris.

Vtrius numeri oportet eſſe ita coniunctos caſus, ſiue

iungi poſtulet. P. Quid inciſum? D. Membri partem, quæ ab eo integro abſciſſa, per ſe nihil efficere poſſet. P. Quænam ea eſt membri pars? D. Orationis partiũ ſtructura, cui finitũ de eſt verbum: aut cui etiam ſi uerbum adeſt, ſenſus tamen non conquieſcit, ſed ad membrum quaſi metam properat, quemadmodum membrum ipſum ad periodum recta tãquam ſententiæ verticem currit, quem ut pertigit, conquieſcit. quo fit, vt ſi quid ſequatur, alia ſit oratio. P. Quid ergo differunt colon & comma? D. Colon. dictum eſt a corpore abſciſſum integrum membrum. Comma quaſi trunca pars membri a corpore amputata. Corpus autem orationis intelligi volo. P. In omni colo, quid primum quærendum eſt? D. Verbum opinor. P. Næ hic ſcopus eſt. Conuenit enim ante omnia in verbum inſpicere, quid ſibi id velit, & quid agat: an perficiat ſenſum necne: vnde, quo feratur, ideſt, quid ante ſe, quid poſt ſe exigat: cur hunc potius, quàm illum admittat caſum, cur alicubi interueniat præpoſitio: quid ei faciat aduerbium. breuiter, quo pacto quæque dictio cum eo conſtructa ſit. Nam ex eo pendent omnia. P. Cæterum quo pacto hæc perſpicias omnia? an pro arbitratu, & de animi tui ſententia? D. Immò uerò ex certo quodam Grammaticorum præſcripto textum in ordinem ſcholaſticum redigã: & quod inuolutum erit explicabo. P. Expecto quod dicas. D. Primũ ſi erit vocatiuus, ab eo incipiam. Hinc cõtinuo veniam ad nominatiuum, quod ſuppoſitum verbi dictitant. Deinde verbum ipſum capiam: cui accedat, ſi quod aduerbium eius ſignificationem declarabat. Tũ caſus omnes adiungam, quos video conſtructos cum eo a parte poſteriore. Vt ad pauca redeam. Quæcunque dictio alteram adſciuerit, hanc ei præponam. Ita fiet, opinor, ut omnia mihi ſint aperta. P. Recte ſentis. Verum non ſunt alia, unde iſto pacto ſententiam ordiare? Sunt profecto, & quidem multa. Nam pè aduerbia demonſtrandi, hortandi, vocandi, reſpondendi, optandi, quædam temporis, ut cum, dum, quando, quãdoquidem, &c. Item aduerbia interrogandi, negandi, eligendi, prohibendi, ordinis, ſimilitudinis. Præterea interiectiones, & ferè cõiunctiones: ab his his omnibus initium capit grammaticus ordo. Procedunt etiam interrogatiua, relatiua,

latiua, negatiua diuiſum, & antecedens relatiui, cuiuſcunque caſus fuerint. P. Cur nunc ordinem ſcholaſticum, nunc grāmaticum nominas? D. Scholaſticum dico: quòd in ſcholis protritus ſit; grammaticum, quòd iuxta canones grammaticos conſtituatur, neque is eſt quo teximus orationem, certè quum ipſi eleganter, aut loquimur, aut ſcribimus: tunc enim tale nihil obſeruamus. Nam quomodo loquuti ſunt veteres Latini, alia ratione non habita, loqui ſtudemus. Sed eſt reſolutio quædā textorum, qua dicendi gratia in autoribus enarrandis vtimur. P. Agedum ergo, in hac periodo cola quot ſunt? D. Sex. P. Cedò quæ? D. Ego omni officio, ac potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus: primum colon eſt. Mihi ipſe nunquam ſatisfacio: ſecundum. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum: tertium. Vt quoniam tu niſi perfecta re de me non conquieſti: quartum. Quia non idē in tua cauſa efficio: quintum colon eſt, Vitam mihi eſſe acerbam putem, ſextum, in quo eſt periodus & clauſula, ideſt, totius ſententiæ cōcluſio. P. Quot in eadem ſunt commata? D. Tria. P. Fac videā. D. Nam in primo membro ſunt duo. Prius eſt, Ego omni officio. Alterum eſt, ac potius pietate erga te. Tertium eſt in membro illo, Quoniam tu niſi perfecta re de me nō conquieſti. Niſi perfecta re, comma eſt ſeu inciſum. P. Quæ ſunt in his omnibus neceſſario animaduertenda? D. Ea ipſa quæ in conſtructione partium orationis requiruntur, cōuenientia, exigentia, delectus, ordo. P. Ordina ergo primum colon. D. Ego ſatisfacio omnibus cæteris omni officio, ac potius pietate erga te. P. Dic verbum. D. Satisfacio. P. Quid ſignificat ſatisfacere? D. Satisfacere generale eſt in præſtando, efficiendoq; illud, quo quis contentus ſit. vulgus Italicum dicit *contentare*. P. Quodnam verbum eſt? D. Perſonale. P. Finiti modi, an infiniti? D. Finiti. P. Cuius? D. Indicatiui. P. Quæ eſt eius exigentia? D. Exigit ante ſe nominatiuum perſonæ agentis eiuſdem ſecum numeri & perſonæ, & poſt ſe datiuum perſonæ patientis, cum ablatiuo ſine præpoſitione, ſi ſenſus exigit. P. Cur addis ſi ſenſus exigit? D. Quia poteſt carere ablatiuo: vt hoc mihi non ſatisfacit, ideſt, non explet mihi animum. P. Quis eſt canon de nominatiuo anteriore? D. Omne

verbum

gno eſſere molte vigne, a dare tanta abondantia di uino. In accipiẽdo beneficium; & in accipiendo beneficio tenetur quis agere gratias. tenetur, *E tenuto.*

Supina in uni, quibus iunguntur? Verbis aut participijs uel apertum, uel latentem motum ſignificantibus. Vt,
Cur te is perditum. Eo quæſitum Petrum. Mitto emptum panem. Datur illa hodie Pamphilo nuptum. Venundantur libri a bibliopola. Admiſſus eſt ſpectatum.

Supina in u quibus? Certis quibuſdam nominibus. Vt,
Res digna memoratu. Optimum factu reor, *Io penſo, che ſarà ben fatto.* Iucundum vſu.

PARTICIPII CONSTRVCTIO.

QVæ eſt participiorum natura? Vt poſteriorum ſuorum uerborum conſtructionem imitentur.
Vt, amans uirtutem, amaturus literas, amatus à præceptore, amandus à te, & tibi. Volens fugere. Abiens pranſum.

REGVLA GENERALIS.

Vbi ſignificatio eſt eadem, ibi eandem oportet eſſe & conſtructionem.

ABLATIVI CONSEQVENTIAE.

Franciſco primo Gallos regente: unde pendent hi ablatiui? Non aliunde. Quomodo igitur conſtruuntur? Nimirum abſolutè: reſoluuntur per cum, ſi, dum, poſtquàm.
Vt animante tuba galeatum ſero duelli pœnitet, ideſt, cum uel ſi, uel dum, uel poſtquàm animat tuba.

Semperne oportet alterum illorum eſſe a participio? Etiam.
Atqui dixit Cicero pro Milone, Quinimò nondum libera ciuitate, tamẽ populi Romani comitiis liberatus eſt. Hic neuter ablatiuorum eſt a participio. Reſpondeo. In id genus orationibus

tionibus ſubaudiri ablatiuum ente, ut ſit ſenſus, Ciuitatę ente libera: Franciſco rege, ideſt, ente rege, hoc eſt, cum nondum eſſet libera ciuitas, & cum Franciſcus eſſet rex.

Cur dicuntur ablatiui conſequentiæ? Quia eis deſignatur conſequentia quædam.

Vt, orto ſole dies eſt, ideſt, dum ſol ortus eſt, ſequitur, ut ſit dies.

Poteſtne ſolus ablatiuus participij aliquando ita poni abſolutè? Præteriti quidem temporis & generis neutri.

Vt, Dicto de participio, dicendum eſt de præpoſitione, id eſt, poſtquam dictum eſt. Cuiuſmodi participium eleganter etiam in uicem ſuccedit infinitiui. ut opus eſt facto, ideſt facere. Curabo adductum, ideſt, adducere. Quomodo dicitur latine, *E per leggere*? Venturus eſt, Lecturus eſt. Item hoc, *E da eſſere pregato da noi*? Orandus eſt nobis? *Queſto è da eſſere fatto da te.* Id tibi faciendum eſt.

CONSTRVCTIO PRAEPOSITIONIS.

QVot caſus exigit præpoſitio? Duos. Quos? Accuſatiuum & ablatiuum. Quæ præpoſitiones exigunt accuſatiuum? Ad, aduerſus, &c. Quæ ablatiuum? A, ab, &c. Quæ vtrunque ſibi vendicant? In, ſub, ſuper, & ſubter. Habent ne ſemper hos caſus præpoſitiones? Habent, duntaxat extra compoſitionem: alioquin degenerant in aduerbia, ut præceptor eſt infra: propè eſt dominus, iacet extra. Quis delectus, & quæ obſeruatio eſt in præpoſitionibus quæ exigunt accuſatiuum? Diſces exemplis ſequentibus.

Primum, ne dixeris, iuit apud uos, ſed, iuit ad vos, *E andato alle caſe noſtre.* Nam ad ſignificat ad locum, & ad perſonam, ſiue rem quamlibet. Apud ſignificat in loco, uel in perſona, nec ſequitur verba motus.

Vt pernoctaui apud te, *Ho ripoſato queſta notte appreſſo te.* Apud templum illum conueni, ideſt in templo. *Non è appreſſo à Pietro,*

Pietro, Non eſt apud Petrum. Et differt a penes. Nam penes ſignificat in manu ſiue in poteſtate & dominio eſſe, quod non ſignificat apud, *Tutto quello che io ho, e nelle ſue mani, e in ſua poſſanza, o in ſua balia.* Omnia mea ſunt penes illum.

Aduerſus & aduerſum, ideſt, contra. Ne hercules quidem aduerſus duos. Si rectè facis, aduerſus ingenium tuum facis, *Se tu fai bene, tu lo fai contra la tua natura.*

Contra ſtimulum calcem iactas, *Tu recalcitri contra il ſtimolo.* Princeps erga populum clemens. Erga, verſo.

Cis Alpes, *Di quà dalli monti.* Citra Sequanam, *Di quà dalla Sequana fiume.* Citra pontem, *Di quà dal ponte.*

Accipitur pro fine, Citra iactantiam, *Senza inane gloria.* Vltra opponitur Citra. vltra pontem, *Di là dal ponte.* vltra Sequanam, *Di là dalla Sequana fiume.* Trās mare, *Di là dal mare.* Circiter, ad tempus refertur & ad numerum. Circiter calendas Februarias, *Circa il giorno primo di Febraro.* Circiter duo millia, *Circa duo miglia.*

Circum, *intorno dalle mura ſono le foſſe.* Circum muros ſunt foſſæ. Circa forum, circa tres annos.

Intra, *Dentro.* Intra fortunam debet quiſque manere ſuam. Extra, *De fori.* Extra oleas, *Fuori delli termini.*

Inter os & offam, *Fra la uiuanda & la bocca, molte coſe può interuenire.*

Ob rem tam paruam. *Per una coſa coſi picciola.* Ob oculos mors erat, *La morte era auanti gli occhi.* Propter te cęſus ſum, *Son ſtato battuto per tuo amore.* Secus uiam, *Preſſo la uia.*

Ante, opponitur præpoſitioni poſt. Ante domum, & poſt domum, non retro. Pone ædem virginis matris, *Dopò la Chieſa della noſtra donna.* Pone ſe. *Dopò ſe.*

Supra, contraria eius quæ eſt infra. Supra omnes homines. *Sopra tutti gli huomini.* Infra omnes homines, *Fra, ò tra tutti gli huomini.*

Caue dicas, infra octo dies, aut infra annum, ſed intra.

Iuxta paulum, *ſecondo San Paolo.*

Secundum, *In te è la ſperanza mia appreſſo Iddio.* In te eſt ſpes mea ſecundum Deum.

Verſus poſtponitur ſuo caſui. Portum verſus abimus.

Vſque etiam poſtponitur, præſertim ordinatum cum altera præpoſitione, ut ad multam uſque noctem. Sed & præponitur, ut, uſque flumen, & vſque ſomni tempus.

Quis delectus, quæue obſeruatio eſt circa præpoſitiones, quæue auferendi caſum uolunt? A, conſonantibus tantum præponitur.

Venio à Petro, nec dixeris, uenio de apud Petrum. Ab, uocalibus, & i conſonanti, & liquidis l, & r, ut ab Ioanne, ab Ioue, ab legibus, ab re, *Senza cauſa.*

Abs proponitur, t, & q, ut abs te, abs quouis homine.

Si ſignificat autem motum a loco.

Vt, à Gymnaſio eunt in uicum ſtramineum. Et motum à perſona, vt venio à vobis, *Vengo da caſa uoſtra.* Redeo à matre, *Ritorno da mia madre.* Item perſonam agentem, ut doceor ab amicis.

Præterea accipiunt pro poſt, ut, non vidi eum à prandio. *Io non l'ho uiſto dopò diſnare.* Ab eo tempore quid factum eſt? *Dopò quel tempo, che coſa è ſtato fatto?* Et pro de. *E di caſa uoſtra.* Eſt à vobis. *E della uilla.* Eſt à uilla.

Abſque, ideſt, ſine: Abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum. Triuiale eſt, ſi tu non eſſes, &c. *S'ello non foſſe, io haueria ben proueduto al caſo mio.* Abſq; eo eſſet, ego rei meæ ſatis prouidiſſem.

Io ſon fortunato in tutte le altre coſe, ſe nõ foſſe ſtata coteſta quà Fortunatus ſum cæteris rebus, abſque una hac foret.

Cum bonis agas conſuetudinem. *Pratica con li buoni.* Corã Præceptore, *Auanti lo Precettore.*

Migrat in aduerbium, & ſignificat quod barbari dicũt præſentialiter. ut, Cupio tecum agere coram.

Clam patre fecit, *L'ha fatto ſenza lo ſapere del padre.* Non clã me eſt, ideſt, non ignoro.

De, ſignificat materiam, ut Carmen eſt de bello Troiano, ideſt, cuius materia eſt bellum Troiauum. vbi ineptè diceretur. a bello Troiano: nam a, nunquam ſignificat materiam: quare non dicam, magnanimus, compoſitum eſt a magnus, & animus: ſed ex, uel de, neque a, ponitur uſquam pro de.

Et

Et tamen contra,de,ponitur pro a,ut, Audiui de te, ideſt, abs te. Emi de Petro,ideſt à Petro. De,etiam ſignificat propter,ut amat te de virgine,de munere tuo, ideſt propter.

E,& ex etiam ad materiam referuntur, ut, Annulus ex auro.Iungitur autem e,conſonantibus tantum;ut è renibus laborat. *L'ha male alle reni.*Ad hunc modum,laborat è capite, è pectore.

Ex,& vocalibus,& conſonantibus.vt,Ex vſu tuo,meo,ſuo, noſtro,ideſt ad utilitatem tuam, meam,&c.Ita,è re tua, ſua. illius,& è dignitate ueſtra,&c.Viuo ex ſententia,*Io uiuo à mio piacere,ò à mia fantaſia,ò ſecondo il mio cuore.*Ex animi ſententia ſignificat etiam poſt.Ex illo non audiui patruum.Barbarorum infantisſimi hic uſurpant de poſt, uel ex tunc, *Io non l'ho uiſtò doppo.* Ex eo,ſiue ex illo eum non uidi, *Qual giorno e dipoi che tu e uenuto?o quanti giorni e?* Quotus dies eſt quo ueniſti? ſiue:Quotus dies eſt poſtquam ueniſti?

Pro te hoc non facerem, ideſt tua cauſa. Significat etiam ante,ut,Quidam pro foribus te conueatum expetit. *Vn certo huomo e auāti le porte,che vuol parlare à te.*Infinitiuus ponitur pro nominatiuo,ideſt,loco nominatiui.

Præ oculis, ideſt,ante oculos:ut,Supina nullum præ ſe caſum uolunt.Præ ſe fert fiduciam.*Il ſe moſtra ſicuro.* Præ te fers magnam grauitatem.*Tu moſtri una grande grauità. De paura non ha ardire parlare.* Præ metu loqui non audet:Præ nequitia, Præ luxuria. Præ amore.Præ ſtudio literarum dormire non poteſt.*Per il ſtudio delle lettere,& l'affettione quale ha alle lettere,lui non può dormire.*Præ te alios nihil facis, *Tu non ſtimi niente gli altri appreſſo di te.*Præ manu nihil tibi dabo,*Io non ti darò niente auanti mano.*

Tenus,poſtponitur ſemper ſuo caſui.Capulo tenus, *Infino al manego.*Mento tenus,*Infino al barbozzo.*

Conſtruitur etiam cum genitiuo plurali nominis ſignificantis res geminas,aut ſingularem numerum deſiderantis:vt Aurium tenus,nuptiarum tenus.

Quis delectus, & obſeruatio eſt in ijs, quæ nunc accuſatiuo, nunc ablatiuo gaudent?

Nam

Nam in, vbi eſt motus ad rem ſiue locum, item vbi diuiſio aut mutatio in aliquid ſignificatur, accuſatiuo iungttur. Vt hæc via fert in urbem. *Queſta uia uà alla città*. Cicero inuectus eſt in Antonium. Commoda mihi librum in quatuor dies.

Ne dixeris, pro quatuor diebus.

Non peto niſi in unum diem. Alium famulum quærito in hunc diem. *Cerca un' altro fante in queſto giorno*.

Seruato aut emito perdicem in cenam, *Per la cena*. Et dicas in aurem, *Dillo ad eſſo nelle orecchie*.

Redit in gratiam cum ſocio. *E ritornato in gratia con il ſuo compagno*. Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus. Eraſmus phraſin Græcam fæliciter vertit in latinam.

Pro erga: ut, Multa in me contuliſti beneficia. Cum uero ſignificatur in loco, ſiue in re quippiã aut agi, aut eſſe, in ablatiuum adſciſcitur: ut, Nunquam uerſatus es in ſchola Pariſienſi? Prodeambulemus in baſilica palatina, *ſpaſſeggiamo nella ſala palatina del palazzo*.

Sub, accuſatiuum requirit cum motum ad rem, ſiue locũ, item cum paulo ante uel circa, aut etiam paulo poſt ſignificat: ut Deſcenditur ſub terram. Non cadunt hæc ſub oculos. Sub horam prandij exercetur iuuentus commiſſionibus, ſeu concertationibus literariis. Vulgo dicitur, fiunt quæſtiones paulo ante prãdium. Sub lucem exportans calathis, ideſt, circa lucem aduenientе die. Sub rem diuinam examinantur præ lecta, ideſt, paulo poſt. Vbi autem nihil tale eſt, ablatiuo gaudet: ut pernoctaui ſub Dio, *Io ho dimorato queſta notte al diſcoperto, o alla luna*. Recubas ſub tegmine fagi.

Super, opponitur præpoſitioni ſubter: Et ubi eſt motus ad rem ſiue locum, iungitur accuſatiuo: ut, ſuper Garamantas & Indos proferet imperium. Vbi motus non eſt: accuſatiuo & ablatiuo indifferenter apponitur: ut poteris mecum requieſcere ſuper fronde uiridi, & ſuper frondem uiridem. Significat & de, ſed tũ coniuncta eſt ablatiuo: ut, Multa ſuper Priamo rogitans, ideſt de Priamo.

Subter, cuius vna eſt ſignificatio, eaq; contraria ei quæ proprie eſt ſup. ſine delectu alias accuſatiuo cohæret, aliàs abla-

tiuo:ut ſubter aquas, aut ſubter aquis pulchrè vrinatur, *Il noda gagliardamente ſotto acqua.*

CONSTRVCTIO ADVERBII.

Cum quot caſibus conſtruitur aduerbium? Cum quinque nominatiuo, genitiuo, datiuo, accuſatiuo, & ablatiuo.

Quęnam aduerbia conſtruuntur cum nominatiuo & accuſatiuo?

Aduerbia demonſtrandi, En improbitas, En quatuor aras, Ecce tibi ſtatus noſter. Tibi, datiuus eſt generalis. Ecce rem. En exprobrandi tantum accuſatiuum vult: ut, En aſtutias. En animum bonum, ironicè.

Quænam conſtruuntur cum genitiuo?

Primo aduerbia temporis, ut Tunc temporis, *All'hora*. Interea loci, id eſt, temporis, Pridie eius diei, *Il dì dauanti*. Poſtridie reſurrectionis, *Il di dipoi la reſurrettione*.

Conſtruuntur etiam duo hæc poſteriora cum accuſatiuo.

Vt pridie & poſtridie calendas Februarij. Item cum particula quàm, & ſine caſu: ut pridie quàm pateretur Chriſtus comedit Paſcha cum diſcipulis, *Il di auanti che Chriſto patiſſe, &c.* Et ſine quàm etiam. Venit ad me poſtridie clamitans, *Il di dipoi uenne a me, gridando.*

Quæ ſunt aduerbia temporis interrogatiua? Quando, quandiu, quandudum, quampridem, quàm mox, quoties, quouſque.

Sunt & aliæ percontandi formulæ, Quanto tempore, Quo tum ab hinc, Ex quo, In quo, & intra quod.

Quæ redduntur per quando? Heri, cras, pridie, poſtridie, perendie, *Dipoi dimane*, nudiuſtertius, nudiuſquartus, &c. diu, noctu, interdiu, iam, nuper, aliquando, alias, olim, dudum, pridie, tum, quum, ſtatim, continuò illicò, antehac, poſthac.

Quid elegantiæ eſt in aduerbio quum? diſces à ſequentibus

bus exemplis, *Le già doi anni, che cominciò a eſſere con meco*. Biennium eſt quum mecum eſſe cœpit.

Non è lungo tempo, quando i denti gli caſcarono. Haud diu eſt quũ illi dentes exciderunt.

E già meſi ſette, che perſona non ha meſſo qua dentro il piede. Septem menſes ſunt, quum in has ædes pedem nemo intro detulit, *Il tempo uenirà, quando tu te ne pentirai*. Aderit quum te pœnitebit.

Io ho ſempre mai deſiderato queſto giorno, conciofia che da te foſſe alcuno, che ti nominaſſe padre. Hunc uidere ſemper optaui diẽ, cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.

Si ullum unquam fuit tempus, quum tibi gratum fuerim: quæſo te, hanc mihi dato ueniam, *Fammi coteſta gratia. E già giorni tre, che non ha fatto, che dormire*. Tertius hic dies, quum interea nihil aliud quàm dormitauit.

Quæ reſpondentur ad quandiu? Tantiſper, pauliſper, parumper, ſemper. Caue dicas, Da mihi parumper uini, ſed parum: dicas autem, mane parumper, & reſiſte pauliſper, *Arreſtati un poco*.

Quæ reſpondentur ad quàmmox? Statim, cito, iam, nunc, & cætera.

Quæ reſpondentur ad quoties? Sæpe, raro, ſubinde, nunquam, plerunq;, quotidie, toties: item numeralia, ſemel, bis, ter, quater, quinquies, ſexies, & ſic deinceps.

Quæ reſpondentur ad quouſque? Hactenus, adhuc, in diẽ, in horam, hucuſque, &c.

Secundo cum genitiuo conſtruuntur aduerbia loci.

Vt, Vbi terrarum eſſes, ne ſuſpicabar quidem. Vbiuis gentium, quoquo terrarum, nuſquam gentium. Quò miſeriæ deuenimus? Eo impudentiæ, eo temeritatis ventum eſt, ideſt ad eam impudentiam, temeritatem. Huccine rerum venimus? id eſt ad has ne res? Eò loci redactus eſt ſtatus noſter.

Quæ ſunt quæſitiua aduerbia loci? Vbi, ideſt, in quo loco. Vnde, ideſt à quo loco. Quò, ideſt ad quem locum. Quà, ideſt per quem locum. Quorſum, ideſt, quem locum verſus. Quouſq;, ideſt quem locum uſque.

Quæ reſpondentur ad ubi? Hic,iſtic, illic,ibi,intus, foris, utrobique,paſſim,nuſquam,ſupra,infra, ſubtus.

Quæ reſpondentur ad unde? Hinc, iſtinc, illinc, inde, eminus,cominus,aliunde,undecunque,ſuperne, inferne.

Quæ reſpondentur ad quò? Huc,iſtuc,illuc, eò,illò,aliquò, quoquò,quocunque,intro, foras,peregre, ſupra,infra.

Quæ reſpondentur ad quà? Hac,iſtac,illac,quaqua,quacũque,quaquauerſus.

Quæ reſpondentur ad quorſum? Horſum, iſtorſum,illorſum,quoquouerſus,ſurſum,deorſum.

Quæ redduntur ad quouſque? Hucuſque,iſtucuſque, illuc, uſque,eouſque, aliquouſque.

Quis de his omnibus traditur canon.

Aduerbia localia ſeu quietis, ſeu motus ſignificationem præferentia, uerbis aut participijs adduntur, quorum ſignificatio ad eundem motum, aut quietem pertineat: ut quum abſit motus, dicamus fui,amaui.docui illic, &c. Si adſit motus,atque is ad locum, dicamus: illuc ueni: Si per locum,hac iter facit: Si de loco,hinc proficiſcuntur.

Tertiò conſtruuntur cum genitiuo aduerbia quantitatis. Satis uirium,parum animi.

Multum,paulum,paululum,dum,aduerbia modo ſunt. Abundè eruditionis, affatim lignorum. *Abondantia di legne.* Singulare eſt,minimè gentium, pro nequaquam. Inſtar montis. Inſtar montis eſt hoc pati *A ſimilitudine della morte è coteſto patire.* Porrò vt ſummam celeriter comprehendam. Sunt in aduerbiis quæ à quibus deriuantur, datiuum accipiunt, vt venit obuiam illi: nam obuius illi dicitur. Canit ſimiliter huic. ſicut ſimilis huic.

Comparatiua etiam & ſuperlatiua conſtructionem ſeruant nominum unde profecta ſunt.

Vt melius te dicit, ideſt, quàm tu. Plus quingẽtis colaphis. Maximè omnium, &c. Subſeruit generalis regula, Vbi ſignificatio

ficatio eſt eadem hic quoque, eandem conuenit eſſe conſtru-ctionem.

De accuſatiuo patuerunt exempla, pridie nonas, &c.

CONSTVCTIO interiectionis.

Cum quot caſibus cohæret interiectio? Quatuor. Nominatiuo enim, accuſatiuo, & vocatino gaudent apponi O, Pro, & Heu.

Vt, O magna vis veritatis, Pro dolor. Heu dementia. O inſignem impudentiam.

Aliquando tamen hic ſupprimitur, O, vt, Miſerum me. Pro Deum atque hominum fidem.

Heu ſtirpem inuiſam.

O Pamphiile ſalue. Pro Deus immortalis. Heu ſocii.

Hei autem, & væ datiuo, vt hei mihi, væ tibi phariſæe.

CONSTRVCTIO. coniunctionis.

Coniungunt ſimiles quidem caſus, & modos ſed res tamen diuerſas, coniunctiones copulatiuæ, & diſiunctiuæ, item voculæ tam, quàm, niſi, præterquam, & fere aduerbia ſimilitudinis: dum ne diuerſum ſit regimen.

Vt, Fegiſti arcum, & calamos, Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt. Paupertas laudatur, & alget. Amplectitur tum literas, tum uirtutem. Colit cum eruditos omnes, tum in primis Budæum. Hoc Petrus vel Ioannes fecit, Seu Claudius, ſeu Henricus habet.

Vbi regimen eſt diuerſum?

Intereſt mea, & Petri. Emi Caroleo, & pluris.

Vtrius numeri oportet eſſe ita coniunctos caſus, ſiue

modo? Si copulatiua eſt coniunctio pluralis numeri.

Vt, Claudius, & Simon ſunt æquales, Ego tuque ſcribimus.

Si uero diſiunctiua: ſingularis.

Vt, hoc Plato uel Cicero tradit, Aut frater tuus, aut tute ſublegiſti.

PARADIGMATA

Tam doctus eſt quàm pater fuit. Ne dixeris, eſt tam doctus ſicut tu, ſed quàm tu, nec ſignificat tantum ſicut quancum. Nam penè cecidi, quàm tu. Nemo niſi ſtultus ita ſentiret. Auarus nulli rei præterquam pecuniæ ſtudet: Munificus quaſi rex. Superbit tanquam leo, &c.

Quot ſunt ordines coniunctionum? Tres. Quæ? Præpoſitiuus, Subiunctiuus, & Communis.

Quæ ſunt coniunctiones præpoſitiui ordinis? Et, ac, atque, at, aſt, aut, neque, nec, ſi, quin, quatinus, ſin, ſeu, ſiue, niſi, ni.

Quæ ſunt coniunctiones ſubiunctiui ordinis? Quæ, ne, ue, quidem, quoque, autem, uerò.

Quæ ſunt communis? Ferè reliquæ, ut quidem, igitur, tamen, ergo, &c.

FINIS.

IOANNES PELLISSO CONDRIENSIS DE MODO EXAMINANDAE CONSTRV-ctionis in oratione, Dialogus.

Interlocutores, Præceptor, & Diſcipulus.

PRAECEPTOR.

DIc mihi adoleſcentule, quis tibi enarratur autor? D. M. Tul. Cicero. P. In quo opere? D. In epiſtolis familiaribus. P. Recita tibi perlecta. D. Ego omni officio, ac potius pietate erga te cæteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe nunquã ſatisfacio. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum: vt quoniam tu niſi perfecta re, de me nõ conquieſti; Ego quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem. P. Non progrederis ultra? D. Nempe quòd hic putem eſſe periodum. P. Quid uocas periodum? D. Orationis continuationem vſque ad id, quo ſenſus concluditur, ideſt, In lectione totam ſententiam, ſeu mauis orationis uelut integrum quoddam corpus. P. Græcum nomen eſt periodus? D. ſcilicet. P. Quomodo interpretatur Latine? D. Quintiliano autore, uel ambitus, uel circunductus, vel continuatio, uel concluſio. P. Cur ambitus uel circunductus? D. Quòd in orationis ſerie ea ſit vocũ circuitio ac comprehenſio, qua & impletur, & abſoluitur ſententia. P. Cur autem concluſio? D. Quia non prius eſt periodus, quàm ad extremam clauſulam præuentum eſt. P. Quid, periodi quot ſunt partes? D. Duæ, colon & comma. ex his enim conſtat omnis periodus, ſi quidem ex commatis ſint cola, ex colis periodi. P. Non his quoque Latina nomina data ſunt? D. Prorſus. Illi membrum; huic inciſum. P. Quid appellas membrum? D. Perfectam quidem orationem, ſed cuius tamen ſenſus adhuc pendeat, atque aliud quidpiam ſibi ad-

iungi poſtulet. P. Quid inciſum? D. Membri partem, quæ ab eo integro abſciſſa, per ſe nihil efficere poſſet. P. Quænam ea eſt membri pars? D. Orationis partiũ ſtructura, cui finitũ deeſt verbum: aut cui etiam ſi uerbum adeſt, ſenſus tamen non conquieſcit, ſed ad membrum quaſi metam properat, quemadmodum membrum ipſum ad periodum recta tãquam ſententiæ verticem currit, quem ut pertigit, conquieſcit. quo fit, vt ſi quid ſequatur, alia ſit oratio. P. Quid ergo differunt colon & comma? D. Colon. dictum eſt a corpore abſciſſum integrum membrum. Comma quaſi trunca pars membri a corpore amputata. Corpus autem orationis intelligi volo. P. In omni colo, quid primum quærendum eſt? D. Verbum opinor. P. Næ hic ſcopus eſt. Conuenit enim ante omnia in verbum inſpicere, quid ſibi id velit, & quid agat: an perficiat ſenſum necne: vnde, quo feratur, ideſt, quid ante ſe, quid poſt ſe exigat: cur hunc potius, quàm illum admittat caſum, cur alicubi interueniat præpoſitio: quid ei faciat aduerbium. breuiter quo pacto quæque dictio cum eo conſtructa ſit. Nam ex eo pendent omnia. P. Cæterum quo pacto hæc perſpicias omnia? an pro arbitratu, & de animi tui ſententia? D. Immò uerò ex certo quodam Grammaticorum præſcripto textum in ordinem ſcholaſticum redigã: & quod inuolutum erit explicabo. P. Expecto quod dicas. D. Primũ ſi erit vocatiuus, ab eo incipiam. Hinc cõtinuo veniam ad nominatiuum, quod ſuppoſitum verbi dictitant. Deinde verbum ipſum capiam: cui accedat, ſi quod aduerbium eius ſignificationem declarabat. Tũ caſus omnes adiungam, quos video conſtructos cum eo a parte poſteriore. Vt ad pauca redeam. Quæcunque dictio alteram adſciuerit, hanc ei præponam. Ita fiet, opinor, ut omnia mihi ſint aperta. P. Recte ſentis. Verum non ſunt alia, unde iſto pacto ſententiam ordiare? Sunt profecto, & quidem multa. Nem pè aduerbia demonſtrandi, hortandi, vocandi, reſpondendi, optandi, quædam temporis, ut cum, dum, quando, quãdoquidem, &c. Item aduerbia interrogandi, negandi, eligendi, prohibendi, ordinis, ſimilitudinis. Præterea interiectiones, & ferè cõiunctiones: ab his his omnibus initium capit grammaticus ordo. Procedunt etiam interrogatiua, relatiua,

latiua, negatiua diuiſum, & antecedens relatiui, cuiuſcunque caſus fuerint. P. Cur nunc ordinem ſcholaſticum, nunc grãmaticum nominas? D. Scholaſticum dico: quòd in ſcholis protritus ſit; grammaticum, quòd iuxta canones grammaticos conſtituatur, neque is eſt quo teximus orationem, certè quum ipſi eleganter, aut loquimur, aut ſcribimus: tunc enim tale nihil obſeruamus. Nam quomodo loquuti ſunt veteres Latini, alia ratione non habita, loqui ſtudemus. Sed eſt reſolutio quædã textorum, qua dicendi gratia in autoribus enarrandis vtimur. P. Agedum ergo, in hac periodo cola quot ſunt? D. Sex. P. Cedò quæ? D. Ego omni officio, ac potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus: primum colon eſt. Mihi ipſe nunquam ſatisfacio: ſecundum. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum: tertium. Vt quoniam tu niſi perfecta re de me non conquieſti: quartum. Quia non idẽ in tua cauſa efficio: quintum colon eſt, Vitam mihi eſſe acerbam putem, ſextum, in quo eſt periodus & clauſula, ideſt, totius ſententiæ cõcluſio. P. Quot in eadem ſunt commata? D. Tria. P. Fac videã. D. Nam in primo membro ſunt duo. Prius eſt, Ego omni officio. Alterum eſt, ac potius pietate erga te. Tertium eſt in membro illo, Quoniam tu niſi perfecta re de me nõ conquieſti. Niſi perfecta re, commã eſt ſeu inciſum. P. Quæ ſunt in his omnibus neceſſario animaduertenda? D. Ea ipſa quæ in conſtructione partium orationis requiruntur, cõuenientia, exigentia, delectus, ordo. P. Ordina ergo primum colon. D. Ego ſatisfacio omnibus cæteris omni officio, ac potius pietate erga te. P. Dic verbum. D. Satisfacio. P. Quid ſignificat ſatisfacere? D. ſatisfacere generale eſt in præſtando, efficiendoq; illud, quo quis contentus ſit. vulgus Italicum dicit *contentare*. P. Quodnam verbum eſt? D. Perſonale. P. Finiti modi, an infiniti? D. Finiti. P. Cuius? D. Indicatiui. P. Quæ eſt eius exigentia? D. Exigit ante ſe nominatiuum perſonæ agentis eiuſdem ſecum numeri & perſonæ, & poſt ſe datiuum perſonæ patientis, cum ablatiuo ſine præpoſitione, ſi ſenſus exigit. P. Cur addis ſi ſenſus exigit? D. Quia poteſt carere ablatiuo: vt hoc mihi non ſatisfacit, ideſt, non explet mihi animum. P. Quis eſt canon de nominatiuo anteriore? D. Omne

verbũ perſonale finiti modi exigit ante ſe &c.P. Quis de datiuo poſteriore? D.Omne verbum cuiusq; generis habere poteſt etiam præter alios caſus &c.P. Quis autem canon de abla tiuo ſine præpoſitione? D. Cum omui genere verborum inſtrumentum quoduis,item cauſa efficiens,item actionis modus &c. P.Oſtende eius generis nominatiuum ante verbum. D.Ego. P.Expreſſus ne eſt, an ſubauditus? D.Expreſſus eſt. P. Cur expreſſus,quum in uerbis primæ & ſecundæ perſonæ ſatis intelligitur nominatiuus? D. Quia in eo eſt emphaſis. P. Quid eſt emphaſis? D.Figura altiorem præbens intellectum, quàm quem uerba per ſe ipſa declarant. P.Hanc ergo mõſtra hic eſſe.D.Nam ita capio, O Lentule,quàm ſint in te officioſi alii amici tui, nõ ſcribo:ſed de me illud tibi adfirmo,me amicum tibi talem eſſe,me in te ita officioſum eſſe,ſic agnoſcere, ſic in memoria habere tua in me merita,ut dicant quidẽ omnes,eorum me nihil omittere,quæ amici gratia eius quidem cui plurimum debeas,par ſit obire & præſtare:ſed tamen omnia cum faciam,& nihil intentatum tua cauſa relinquam,mihi ipſe uidear nihil facere:adeò magnipendo, quæ tu mea cauſa feciſti. P: Oſtende conuenientiam.D.Ego,eſt numeri ſingularis & primæ perſonæ: ſatisfacio item eſt numeri ſingularis & primę perſonæ.P.Quod eſt conuenientia? D.Orationis partium inter ſe certus in aliquot accidentibus ſuis conſenſus. P. Quotuplex eſt conuenientia? D: Triplex. Nominatiui cum verbo, Adiectiui cum ſubſtantiuo, & Relatiui cum antecedẽte. P.Oſtende a poſteriore datiuum: D.cæteris omnibus. P. Cęteris quomodo conſtructum eſt cum omnibus? D. Sanè in recta adiectiui cum ſubſtãtiuo cõuenientia: utrunque enim eſt numeri pluralis,datiui caſus, & maſculini generis. P. Adiectiui cum ſubſtantiuo? atqui vtrunque eſt adiectiuum. D. Nõ inficior, ſi extra hanc orationem accipiantur. Sed hic omnibus vim obtinet ſubſtantiui a nominatiuo omnes, omnium &c. P.Quid in hoc deputas elegans? D.Quod ipſum nouisſimo ſit loco poſitum. Præceptio nanq; eſt elegãtiæ, Superlatiuus, negatiua nomina,nomen omnis,& quodlibet adiectiuum,quo magnificum quiddam ſignificatur,poſt alia vt quàm frequẽtisſimè collocari ſolent. Paradigmata ſunt. Nõ offertur dicendi

di materies ampliſſima: Quia ſuo iure cedere vltro velit reperies neminem. Quæ tu dixiſti, uera ſunt omnia Alexander ille Magnus, P. Cedò ablatiuum ſine prępoſitione. D. Omni officio, ac rurſum hic adiectiuum congruè iunctum eſt ſubſtantiuo in eodem numero, genere, & caſu. P. Quid proprie eſt officium? D. Quod quiſque efficere debet pro ſuæ conditione perſonæ, in quo animaduertere oportet, quid loco cõueniat, quid tempori, quid rerum, aut perſonarum dignitati: Italicè, *e l'officio de ogn'uno*: vt in familia bene inſtituta omnes in officio eſſe oportet, *In una caſa bē ordinata è dibiſogno che ogn'uno faccia il ſuo officio*. Vnde qui officium ſuum facit, is eſt, qui recte facit. Nā officiū dicitur quaſi efficium ab efficiendo, quod unicuique perſonæ congruit. Conuenit autem, ut quiſque merētibus uel honorem exhibeat, uel opem ferat: quo factum eſt, ut officium beneficiū dicatur ſiue obſequium, *Honore piacere ſeruitio*. Vt officii gratia deduximus eū, *Noi l'hauemo accompagnato, per fargli honore*. Item, Quandoquidem tuum in me officium mihi exprobras, nullam tibi habeo gratiam, *Dapoiche apponi l'appiacere, che tu m'hai fatto, io nõ te n'ho gratia alcuna*. Et, eius in te officia ei rependere non poſſes, *Tu non gli potrai rendere il ſeruitio, che eſſo ti ha fatto*, Hinc officioſus, *Sempre eſſo mi ha fatto de gli appiaceri, o ſeruitij*. Sēper ī me officioſus fuit. Vnde & officioſè aduerbiū, quo ſic licebit vti. *Di alla madre mia, che io mi raccomando a ella tanto humilmēte quanto tu puoi*. Matri meæ ſalutē, quàm potes officioſiſſimè nūtiato. Habes præceptor de nomine officiū, quæ dicenda putaui. P. Probo. Caue igitur dixeris ſeruitiū, ad iſtum quidem ſenſum: ſignificat nanque hoc idem quod ſeruitus: Dic, nō functus es amici officio. Non feciſti amici officiū; *Tu non hai fatto l'officio dello amico*. Nullum tuum erga me agnoſco officium, *Io non conoſco officio alcuno tuo, uerſo me*. Quod in me cõtuliſti officium? *Qual ſeruitio m'hai tu fatto, o qual piacere?* P. Ac, quō hic poſitū ē? D. Inter duos ablatiuos, quos cõnectit. P. Cędò quos? De officio & pietate. P. Quo canone eos coniungit? D. coniungunt ſimiles quidem caſus, & modos, ſed res tamen diuerſas, &c. P. Cuius ordinis coninnctionum. Ac? D. Præpoſitiui. P. Quare? D. Quia poſtponi non poteſt. P. Ac potius pietate, eſtne

hic figura quæpiam? D. Eſt. P. Quænam? D. Quam Rhetores correctionem appellant, quum id tollitur, quod primo dictum eſt, & pro eo reponitur, quod magis idoneum uidetur. P. Ablatiuus pietate, unde pendet? D. A tergo uerbi ſatisfacio, eadem ratione qua ablatiuus officio. P. Pietas quid propriè ſignificat? D. Diuinum cultum, ſiue obſeruantiam quandam, & reuerentiam cum omni officio, Primum in deū dein de in patriam, tum in parentes, præterea in propinquos & ſanguine cōiūctos, poſtremo in eos omneis a quibus magnis affecti beneficijs ſimus, Græcis eſt, εὐσέβεια, & εὐσεβῶ quod eſt pietatem colo, σέβομαι, colo, ueneror &c. Italis uernacula lingua, *l'honore & reuerentia, l'obedientia, & ſeruitù, quale noi dobbiamo primieramēte a Iddio; dipoi la carità o amore che noi dobbiamo hauere uerſo i noſtri paeſi, à noſtro padre, & madre, a tutti gli noſtri ſuperiori, a quelli che ſono del ſangue noſtro o parēti, à tutti quelli, che ne hāno fatti grādi beni. In ſomma l'amore et affettione ſingolare, che noi habbiamo à tutti quelli, che nō ſono inferiori à noi.* Pietas. n. ſignificat ēt ſingularē amorē; & plus eſt longè, quā officiū. P. Vt dicis Latinè, *Queſto è un huomo molto diuoto à Iddio*. D. Vir eſt ſumma in Deū pietate. In Deū admodū pius; homo pietatis in Deū nō vulgaris egregiæ, eximiæ. P. Deuotus ergo & deuotio hic nō uſurpas? D. Quippe quæ barbara ſunt in eo ſignificatu. P. Dic ēt Latinè, *Ha bene amato ſuo padre, & ſua madre, & li ha ben ſeruiti*. D. Pius fuit in parētes. P. Significat ne etiā pietas quod Italicè dicitur. *Miſericordia, o pietà?* D. Actiuè fortaſſe, paſsiuè non uidetur. P. Quomodo actiue? D. Vt, nō ſecus in me pius fuit, quàm fuit pater in filios. i. vt exponit Perottus, miſericors, benignus. Paſsiuè. *E grāde pietà di quello huomo*. Non hic dicam, magna eſt eius hominis pietas, ſed miſeria: miſera eſt illius hominis conditio, miſer ſtatus. *E coſa miſera guardare a quello*, miſerum eſt id ſpectare, res miſera eſt, ſi id ſpectes. *Io ſon miſero*. Miſer ego ſum. *Io hò pietà di eſſo*. Me miſeret eius, illius, non autē, pietatē habeo. P. Iam tandem, quis autori delectus in his fuit? D. Nimirum, vt officio potius diceret, quā obſequio. Nam officiū magis neſcio quō in eos quadrat, qui ſe ijs magnopere deuinctos eſſe fatentur, quorum gratia quippiam faciunt aut præſtant.

Et

Et pietate:in quo nomine plus multo ponderis eſt;quàm ſi dixiſſet,aut amore,aut obſeruātia,aut aliud quiduis eiuſmodi. P.Erga,quod genus dictionis? D. Præpoſitio P. Quid hic facit? D.Declarat nomen pietate: ſic.n.eſt, pietate erga te.i. quā ego habeo in te, ſi ita liceret dicere. P. Illud te cuius caſus? D. Accuſatiui. P.Cur potius accuſatiui,quàm ablatiui? D.Quia erga flagitat accuſatiuū.non ablatiuum.P. Quid ſignificat erga? D.Italice, *uerſo qualcuno*,]refertur.n. ad perſonam, non ad rem,Et capitur ferè in bonam partem, nonnunquam etiā in malā,In bonā,vt pius erga parentes.In malā,*Io non ho peccato uerſo te*. Nihil erga te ſum commeritus;nihil erga te peccaui. Item,erga me contumelioſus.*Quello che mi ha fatto tante uillanie & oltraggi*.P.Cur dixiſti non referri ad rem? D. Quia non ſatis Latinum eſt. Turbaris erga plurima; dicendumq; circa. P. Profer ſecundum membrum.]D. Mihi ipſe nunquam ſatiſfacio.P. Ordina. D.ipſe nunquam ſatisfacio mihi. P. Oſtende verbum.D.Satisfacio.P.Nominatiuum à fronte.D.Ipſe.P,Cōuenit ne huic ſatis cū illo?]D,Satis,P. Planum fac.D. Ipſe, eſt nominatiuus ſingularis]numeri, primę perſonę,& ſatisfacio, eſt eius verbū,itē ſingularis numeri,Primæ perſonæ. P. Quid non tradunt Grammatici caſus nominādi omneis eſſe tertiæ perſonæ præter Ego,& nos, qui ſunt primæ perſonæ, Tu, & uos,qui ſunt ſecundæ? D.Tradunt. P.Tenes regulam? D. Teneo.P.Profer in medium.D.Omnia nomina, pronomina, & participia ſunt tertiæ perſonæ, exceptis &c. P. Qui fit igitur, ut illud ipſe hic ſit primæ perſonæ? D. Quid, quòd idem poſſet eſſe ſecundæ,ſi verbum eſſet ſecundæ? P.Ain' verò? D.Quippe quòd ſit cuiuſq; perſonarū indiſcriminatim· ut ipſe lego, ipſe dormis. P. Da verbi caſum à poſteriore.D.Mihi. P. Quis caſus eſt? D.Datiuus. Nam,ut iā dixi, verbum ſatisfacio, exigit poſt ſe datiuum. P.Eſt ne aliud quicquam cum hoc verbo? D. Aduerbiū temporis nun quam.P. A tergo ne,an a fronte? D.Iſtud quæri non ſolet de aduerbio,ſed tantum de caſu. Aduerbiū utrobiq; attexas licet,modo iuxta verbum:huic enim adhęret,ut eius ſignificationē explanet atq; impleat. P. Quid eſt,mihi ipſe nunquam ſatiſfacio? D. Non facio ad cupiditatem meam,non expleo mihi animum, nō facio ſatis meo tui

ſtudio

ſtudio. P.Nonne ſatisfacio compoſitum ex ſatis & facio? D. Quid tum poſtea? P.nam tu diſſoluis compoſitionē.D. Quid inde diſpendij? nonne itidem dicimus, adeo te, & eo ad te? P. Optime, Perge ad reliqua.D. Vis reſoluam tertium colan? P. Si uidetur. D. Magnitudo enim meritorū tuorum erga me eſt tanta. P.Quodnam eſt uerbum? D. Eſt. P.Quis nominatiuus? D.Magnitudo tuorum erga me meritorum. P.At enim, tuorum erga me meritorum, nominatiuus non eſt.D.Eſto: ſed unà ſunt cum nominatiuo. P.Qui ſic? D. Quippe genitiuūs meritorū, pendet ex noīatiuo magnitudo: & tuorū, eſt eius adiectiuum, & illud, erga me, pendet ex eodem genitiuo meritorum.Nam ſenſus eſt, meritorum erga me, ideſt, eorū quæ in me contuliſti, hoc eſt, curæ, & diligentiæ, quæ tu in ſalutem meam contuliſti. P.Eſt ita, ut dicis, ſed cur potius genitiuum illum cum nomine, quàm cū uerbo conſtruis? nā uerbum eſt, etiam genitiuum admittit.D. Quia ſenſus orationis oſtendit ad nomen, nō ad uerbum referri.Is enim ſenſus eſt, ut dixi, *Per la grandezza delli beneficii, che tu mi hai fatto*. Iam eſt canon, Subſtantiuum nomen ſi ad alterum diuerſæ rei ſubſtantiuum quoquo modo ſpectat, & refertur, cum eo iungitur in genitiuo.P. Cōſentit adiectiuum cum ſubſtantiuo? D. Conſentit. P.Demonſtra. D. tuorum eſt adiectiuum numeri pluralis, genitiui caſus, & neutri generis.Itemq; meritorum, eſt ſubſtantiuum eiuſdem numeri, caſus, & generis. P. Quod adiectiuum eſt tuorum? D.Pronomen P. Quotuplex adiectiuum? D.Triplex.Nomen, ut bonus; Pronomen, ut tuus. Participiū, ut legens. P.Eſt ne hic alia conuenientia? D.Eſt. P. Quę? D.Nominatiui cum uerbo.P.Oſtende.D.Magnitudo eſt. P. Eſt tanta, dicis etiam conuenientiam nominatiui cū uerbo? D. Non. P. Quid igitur? D. Exactionem. P.Quapropter? D. Quia is nominatiuus tanta, conſtruitur à tergo uerbi: uerbū enim ſubſtantiuum exigit poſt ſe nominatiuum, qui ad eandem rem pertinet, quam ſignificat nominatiuus anterior. P. Tamen nec numero, nec perſona diſsidet ab eo uerbo. D. Sit ita ſanè, eo ne continuo uerbum tenebitur cōuenire cū nominatiuo poſteriore? Minimè uerò, quia ueſtes ſunt lana: nō eſt lana dicimus. Atque de hoc præceptum eſt. Si uerbū ſubſtantiuum

ſtātiuum poſt duos aliquos nominatiuos diuerſorum nume rorum ponitur,ipſum conuenit cum proximiore. Si autē inter duos.cum priore tantum:vt Omnia pōtus erat:verba Dei ſunt meditatio Chriſtiani. P.Magnitudo meritorum tuorū, *La grandezza delli tuoi beneficij fatti &c.* Pulchrè hoc latinè dixiſti.Cæterū quomodo dixiſti illud,*che tu hai a me fatto?* Non enim viſus es mihi dicere, quæ tu feciſti mihi.D.Ridiculum, quaſi Latinam linguam oporteat ſeruire Italicè. P. Quid tum poſtea?D. Nempe quòd nihil æquè Latinam linguā cor rumpit ac cōtaminat, atque ſi quis hanc ad Italicam aut aliā peregrinam linguam uelut obtorto collò trahat,cum eadem ſententia efferri ferè ſoleat aliter Gallicè, aut Hiſpanicè, aut Germanicè,aut Italicè, aliter Latinè.P. Vbi igitur enūciatus eſt ſenſus iſte.D.In præpoſitione erga, ſtructa cum accuſandi caſu.me.Si quidem tāta eſt magnitudo tuorum erga me meritorū, perinde eſt,ut iā admonui, quaſi dicat, Adeò magna ſunt officia quæ tu in me collocaſti &c. P. Erga,præpoſitio cur ſtructa eſt cū accuſatiuo?D.Quia de grege earum eſt,quæ ſeruiūt accuſatiuo caſui. P.Meritorum quiſnam intellectus. an idem qui hic eſt, Quod uapularis, meritū eſt tuum? D.Vide quo ſenſu dicatur, bene mereri de aliquo:inde enim exiſtunt merita,ideſt beneficia,ſiue quæcunq; præſtantur, & efficiuntur alterius gratia.P.Dic ergo Latinè,*Quando mi ricōpenſerai di tante coſe,che io ho fatte per te?* D.Quādo mea in te merita rependes, remetieris? quando meis in te meritis reſpondebis? P. Reſolue quartum membrum. D. Vt quoniam tu non conquieſti de me,niſi re perfecta. P.Oſtende verbum.D. Conquieſti.P.Cuius generis perſonalium verborum?D.Neutrius.P. Regula ne formatum eſt? D.Non,ſed figura. P.Quanam? D.Syncope. P. Quid eſt ſyncope? D. Ablatio literæ uel ſyllabæ è medio dictionis: ut conquieſti,pro conquieuiſti. P. Quē caſum adſciſcit ſibi à poſteriore? D.Ponitur plurimū abſolutè: eſt. n. verbū neutrum abſolutū:aut ſi quē caſum poſt ſe admittit duntaxat cum præpoſitione admittit. P.Admiſit ne hic quenquam?D. Etiam. P. Quem? D. Ablatiuum cum præpoſitione de:eſt enim,non conquieſti de me. P.Quid aūt eſt.Nō cōquieſti de me?D.Ideſt, de me ſolicitus eſſe non deſijſti?

ſti: mearum rerum ſatagere non ceſſaſti. aut potius de me.i. propter me.P. Quot ſignificata habet de? D. Circiter ſeptem, P. Age, Dic. D. Primo ſignificat materiā. ut, nunc dlſputamus de præpoſitionibus. Secūdo ſignificat à, uel ex, ut emi domū de Petro.i, à Petro. De pueris diſce quis hoc flagitium fecit, *Sappi dalli fanciulli chi ha fatto queſto male.* Quæſiui de Pompe io, ideſt, ex Pompeio. Clamat de via.i. ex uia: & de fructu cognoſcitur arbor, *E conoſciuto l arbore dal frutto.* Domum hanc de patre cōduxit extruendam. *Lha tolto à pretio, à edificare q ue ſta caſa da mio padre.* Tertio ſignificat propter, Latinè quidē: Nam Italicè, ipſum de auditur. *E molto allegro de' ſuoi figliuoli.* Lætus eſt admodum de liberis ſuis. *E laſſo di caminare.* Defeſſus eſt de uia ideſt, propter uiam, propter liberos &c. *Grandemente ti ama per le lettere Greche.* Impenſe te amat, de literis Græcis, ideſt, ob, ſeu propter literas Græcas. *Il capo mi duole per il uēto.* Caput mihi dolet de uento, ideſt, propter uentum: auditur & Italicè propter, hoc modo uidelicet. *E uenuto uno Imbaſſatore da lo Imperatore in Franza per la pace.* A Cæſare in Frāciam uenit legatio de pace, ideſt, propter pacem *Io ho man dato uno gargione al libraio per cambiare queſti libri.* Puerum miſi ad bibliopolam de libris iſtis commutandis. Quarto ſignificat ſecundum, ſeu pro. *Il fa ſecondo il ſuo coſtume.* De more facit, aut ſecundum morem. *Quello nō ſi farà ſecondo la tua ſenten tia:* Non id fiet de tua ſententia. Quinto latinè ſignificat per ſed Italicè accipitur ipſum idem de. *Di notte non poſſo uigilare:* De nocte uigilare non poſſum. Latinè, ideſt, per noctem. Sexto perinde ſignificat de, ac ſi dicas, quantum ad, ſiue quo ad P. Expone exēplis. D. *Quāto à quello che tu mi ſcriui della pēſione del tuo figliuolo, tu ſai che le uiuande ſono care: nōdimeno io farò quello che tu uorrai.* De filij tui penſitatione, non te clam eſt, an nona quàm ſit cara, tamen quomodo tibi placuerit faciā: *Di tuo figliuolo mi pare hauere conoſciuto in eſſo quelli ſegni di uirtù, & ingegno, che io non poſſo fare, che non ſperi di eſſo ogni coſa grāde.* De filio tuo, ea virtutis, & ingenij ſigna uideor in eo perſpexiſſe, ut non poſſum, quin de illo ſumma omnia mihi promittam. Hic de ita exponetur. Quod attinet ad penſitationē filij, de qua mihi ſcribis &c. Et, quantum attinet ad filium tuū, uideor,

decor perſpexiſſe in eo, &c. P. Quid eſt, non conquieſti de me, niſi perfecta re? D. Non deſiiſti ſolicitus eſſe & anxius propter me, quoad effeciſti ut ab exilio reuocarer. Nihil ceſſauiſti uſque, ut me reſtitueres, inquit Cicero, ſignificans Lentulū ſua cauſa omneis labores excepiſſe, & nihil nō feciſſe, quo ſuę dignitati reſtitueretur. P. Vnde ſenſum iſtum colligis? D. E uerbo conquieſcere. Nā non conquieſcere dicuntur, qui maximè ſtudent, & conantur aliquid. In id enim totos (quod dicitur) neruos intendunt, ut effectum dare queant quod cupiūt. Itaque pręcurarum multitudine nec dormire poſsūt, nec remittere animum, & tamen nuſquam uidentur defeſsi, cum nihil ſit actuoſius illis, ut iure dicātur inquietes, ſiue inquieti: ſeu ita ſunt ad malum, ut feroces, & crudeles: ſeu ad bonū, ut grauiſsimi & uehementer ſtudioſi. Contra conquieſcunt ſecuri, & quibus nihil eſt obiectum, quod magnopere curent, qui de nulla re laborant. P. Cæterum quæ utendi ratio? D. Quieſcas, Quietus eſto. Italicè, *Laſſa fare, non ti curare.* Sex ego te totos menſes quietum reddam, ne ſurſum deorſum curſites, ne ue uſque ad lucem uigiles. Ex Terentio. Italicè, *Io recarò te di pena, tutti queſti ſei meſi, che tu non corri tāto quà & là, & nō uigili infino alla luce.* Itē non prius quieuit, quàm effecit illud, ut iuuentuti bonorū autorū lectione interdiceretur; *Non ha ceſſato, che primieramente ha fatto quello, che alla giouentù foſſe prohibito la lettione delli buoni autori.* Non poteſt conquieſcere de filio, *Non può hauer riposo per causa dei ſuo figliuolo.* P. Ergo quieſcere etiam eſt Italicè, *Ceſſare?* D. Næ: ceſſare enim propriè eſt Italicè, *Demorare, & tardare, o arreſtare à fare qualche coſa.* Vt, ceſſo eū alloqui, *Io tardo di parlare à lui.* Nec eſt quod addas nimis. Ceſſamus ire ad cenam, *Noi tardamo andare à cena.* At uero quieſcere propriè eſt ceſſare. P. Da paradigma quodpiam. D. Do ex Terentio. Vt quieſcant porro moneo, & deſināt maledicere, *Io conſiglio certamente, che ceſſino dire male della gente.* P. Non etiam ceſſare ſignificat: Italicè, *Ceſſare?* D. Quidni? Vt deſinant. i. ceſſent: & non ceſſat clamare, *Il non ceſſa di gridare.* P. Niſi perfecta re, &c. Perfecta re, Quęnam hic pars orationis exigit hos ablatiuos? D. Nulla. P. Nulla uero? D. Nimirum quod non aliunde pendeant. P. Quomodo igi-

tur contexti ſunt in hac oratione? D. Per ſe, & abſolute. P. Quid hoc ſibi uult abſolute? D. Nempe quòd per ſe habent ſen ſum: P. Qui ſcis? D. Nam ſic reſoluuntur, niſi perfecta re, ideſt niſi quum perfeciſti rē, niſi dum, quoad, ſeu poſtquàm perfeciſti rem, ideſt negotium, ideſt illud effeciſti, ut reuocarer. P. Ordina deinceps quintum colon. D. Quia, inquit, ego non efficio idem in tua cauſa. P. Quid in hoc pronomine ego, & in illo ſuperioris membri tu, ita expreſsis, quid ſpectas? videtur enim hic Cicero hoc illi uelut oppoſuiſſe: D. Videtur ſanè, & ita eſt, ſatis enim apparet in eis eximiam quandam emphaſim eſſe. Nam ut illud tu ſuperius, ita hoc ego, multum habet ponderis, præſertim cum uerbo efficio: ſignificat enim Cicero ſe magno conatu, & molimine facere quod Lentulus ipſe ſibi exoptabat & ambiebat. ſed ſe non poſſe perficere, non enim poſſe, id à ſenatu extundere, &c. P. Quid intereſt inter facio & efficio? D. Facere, eſt in opere eſſe: efficere uerò, eſt in effectum perducere, & rem perfectam dare. P. Dic latine, *Tu non ſaperai fare, che gli cani ſempre baiano à quelli che nō conoſcano.* D. Non efficies, ne canes ſemper adlatrent ignotos. P. Rurſum. *Ha fatto quello, che li ſuoi hanno uinto uno ottimo beneficio con la lite.* D. Illud effecit, ut ſui euicerint lite optimū ſacerdotiū. P. Profer ſiquid aliud habet elegantiæ. D. *Ha tanto fatto col ſuo inganno, che in fine ſuo figliuolo ha pigliato queſta dongella.* Odio ſuo effecit, ut filius tandē virginē hanc duxerit. Dicitur & effectū dare, pro efficere. *Fa ciò che à te piace, tu non farai quello.* Facias ſatis licet, id certè effectum nō dabis. P. Quid præterea e ſitu & collocationē uerborū huius ambitus notandum ducas? D. Nempe orationē uerbo optime claudi, nam conquieſti, efficio, putem & quod in ſequenti clauſula eſt oppugnat, in fine collocata ſunt: quod ipſum, pro aurium iudicio imitari licebit. P. Quod aurium iudicium mihi uarias? D. Ideſt, ſi compoſitio patiatur. P. Quid dicis cōpoſitionē? D. Eam quæ eſt e numeris orationis, obſeruanda ab omnibus qui ornatè & uerè Latinè dicere cupiunt. P. At enim non aperis, qui ſint iſti numeri. D. Res eſt difficilior certè mihi, quā ut poſsim, niſi ratio quædam eſt concentus, & ut ſic dicam quadrantiæ uocum in contextu & ſerie orationis. Nam & pedibus ſuis quibuſdam

buſdam certis orationem metiuntur oratores, & ad eorũ modulos connectunt ſingula, quo congruunt maxime. P. Quomodo ennarras illud in cauſa tua? D. In negotio tuo. P. At uero cauſa quid proprie ſignificat? D. Rem quæ, ut in hoc loco, controuerſiam habet in dicendo poſitam cum certarũ perſonarum interpoſitione. P. Expone Italice. D. *Tutte le coſe ha a difendere o litigare per qualcuno:* vnde cauſa cadere, ideſt, *Perdere la cauſa o la lite:* Et cauſa cedere. *Quietare la cauſa o la lite.* Sed accipitur multis modis, ut pro quadam defenſione ſiue expurgatione, puta ſic. Quã cauſam dices patri, cur a præcepto re defeceris, ideſt quomodo defendes te de hoc, quod deſeruiſti præceptorem? Quam rationem & excuſationem habebis? ſic enim inepte & illepide vulgo dicitur. *Tu non ti ſaperai defendere da quella* . Nulla tibi eſſe poſſet de hac re cã: hoc eſt, *Tu non potreſti hauere alcuna ſcuſa. Quale ſcuſa trouerãno. Che dirãno per la difeſa.* Quam cauſam reperient, quam dicent? Dicimus præterea venuſte, cauſam haud dicas, cauſæ nihil dicis, quin is ſit profuſus ſui, id eſt; *Tu non ſai dire il contrario, che coteſto non ſia prodigo.* Ideſt, non poſſis inficias ire, non poſſis negare, Concedas oportet, &c. Item pro recuſare & detractare. Si tibi non ſoluero ad præſcriptum diem, cauſam haud dico, quin me in ius voces. *Se io nõ ti pagarò il giorno terminato, ſon contento, che tu mi facci uenire alla giuſtitia.* Dicitur etiam, nõ cauſor, non cauſificor, *Se io ti trouo bugiardo, ſei tu contento eſſere battuto?* Si te mendacii conuinco, nunquid cauſare quin uapules? Diuerſum eſt, Non ſum in cauſa, *Io non ſon in cauſa.* Quòd negotia male geſſeris, in cã eſt ſecordia tua. Quid cauſæ, cur non promoueas in literis; ideſt, quid uetat, quid prohibet? *Nõ è cauſa, che non obediſca alla uolontà ſe a me piace.* Nihil cauſæ eſt, cur non obſequar uoluptati, ſi uidetur. Reperitur & cauſa pro conditione, & ſtatu, ut in eadem ſum cauſa, qua antea erã, *Io & tu non ſiamo nella medeſima cauſa.* Ego & tu nõ ſumus in eadem cauſa. P. Iam tandem dic clauſulam & periodum. D. Vt uitam mihi eſſe acerbam putem. P. Quis ordo eſt? D. vt putem vitam eſſe mihi acerbam. P. Dic verbum. D. Putem. P. Cur hoc in fine collocatum eſt? D. Quia uerbum eleganter ultimum locum orationis ſortitur, quemamodum

paulo ante diximus. P. Quæ eſt ius conſtructio? Dei. Conſtruitur cum oratione infinitiua, uitā eſſe acerbam mihi: eius. n. hæc ſignificationem expilcat, itaq; ei eſt uice appoſiti. Quid nam uocas appoſitum? D. Grammatici eſſe dicunt caſum verbi a poſteriore: ſicut nominatiuum ante verbum perſonale finiti modi, ſuppoſitum. Infinitiuus autem, uel ſine caſu, uel cū caſibus ſuis non raro adiungitur uerbo finito pro ſuppoſito (ut ita dicam) aut appoſito: fungiturque officio nominis, ut legere & non intelligere, negligere eſt. P. Cæterum quæ eſt natura infinitiui eſſe? D. Vt caſum poſt ſe habeat eundem, & ſimilem ei, qui primus inuenitur ante ipſum, quanquam præcedente datiuo recte poſt ſe recipit accuſatiuum, ut mihi licet eſſe diuitem, ſi uelim. P. Quid ſibi vult acerbā? D. Inſuauē, iniucundam, & plenam ſolicitudine. P. Vitam mihi eſſe acerbam puto, quomodo hoc Itali vernacule dicimus? D. Equidē ſic ferme opinor, *Mi rincreſce il uiuere, perche io nō poſſo fare per te nelli tuoi ſeruigij quello, che tu hai fatto per me nelli miei.* Vt addatur illud, quoniā non idem in tua cauſa efficio, &c. P. Perge rem exemplis explanare. D. Igitur quod Italicè dicitur, *A lui è noia il uiuere.* Latinè non dubitabo dicere, uita eſt ei acerba, & fortaſſe quod eſt apud Terentium; ſeſe odit, Græci dicunt ἀβίωτον τὸν βίον quaſi quibus uita eſt acerba uiuendo nō uiuant. Vnde Cicer. I I. de Oratore: *Noi giudicamo il uiuer eſſer nulla, uiuer ſenza quaſti ſtudij della eloquentia:* ſine his eloquentiæ ſtudijs nullam uitam eſſe ducimus uitam inſuauem ſine his ſtudiis putamus. Quomodo hic uitam ſibi acerbam eſſe ait, Metaphora a fructibus non maturis, tunc enim propriè dicuntur acerbi: Italicè etiā dicitur, *Queſto o quello, è molto forte o acerbo.* Hoc illi eſt oppido acerbum, ideſt valde. *Io ſon caſcato in uno inconueniente molto amaro, & faſtidioſo,* Impegni in caſus multum acerbos. Fit autem ſubſtantiuū multitudinis numerō acerba acerborū, quomodo aduerſa aduerſorum. *Tante noie, & faſtidii interuiene ogni giorno da coteſto mondo all' huomo.* Tot quotidie acerba homini ex hoc mundo offeruntur. P. Putare quid propriè ſignificat? D. Luxuriem quandam, ideſt, quæ redundant, & ſuperflua ſunt, reſecare, ut putare uites dicimur, quum eis ſermenta abſcindimus. Italicè. *Taglia-*

re le uigne. Transfertur autem ad animum, & ſignificat exiſtimare: quod cogitando dum in id inclinat animus, quod in rem fore uidetur, cætera omnia reiicit. Accipitur interdum pro eo quod eſt, conferre rationem, ſubducere rationem, ponere calculum. Nam Plautus dixit, Putatur ratio cum argentario, *Lui conta con l'argentario*. Hinc compoſitum ex eo eſt ſupputare. P. Dic aliquot alia ex eodem compoſita. D. Diſputare, quod eſt diſſerere de re quapiam. *Lui tratta molto bene di coteſta materia*. Optimè de hac re diſputat. Deputare, id eſt, cenſere: Reputare, id eſt, conſiderare. P. Ex his texe orationem. D. Cum mecum reputo, quanta me neceſsitas eius hominis mores perferre cogar, non deputo quenquam, uſquam gentium eſſe æquè miſerum ac me, id eſt, *Quando penſo a me medemo, quanta forza conſtrenza me ſopportare li coſtumi di queſto huomo, non penſo alcuno eſſer fra qual ſi uoglia luogo delle genti, tanto miſero come me*. P. Ex reputo fit reputatio uerbale nomen? D. Quorſum iſtud? P. Num rectè dicatur, ipſe eſt bonæ reputationis, ut in Italico dicitur, *Eſſo è di buona reputatione*? D. Minimè: ſed dicendum eſt, bonæ exiſtimationis. P. Rectum ne eſt deputauerunt cuſtodes, id eſt. *hanno deputato guardiani*. D. Non, ſed præfecerunt cuſtodes. Terent. Chęream ei rei præfecimus. Deſtinauerunt cuſtodes: aut, deſignauerunt etiam: aut conſtituerunt. P. Vt, hoc loco vnde pēdet? D. Ex ſuperiore nomine tanta. P. Licuiſſet ne autori dicere. Tanta quod, quemadmodum vulgus ferè ſolet? D. Non. P. Quid cauſæ eſt? D. Quia poſt tam, tantus, talis, adeo, tot, ſic, ita & poſt uerba rogandi, iubēdi: item poſt facio, efficio, fio, timeo, vereor, metuo, ſequitur vt, non quod, ut Tā ſegnis eſt, vt ad opus exire nolit, *E' tanto pigro, che non vole andare alla ſua opera*. Nullum tam impudens mendacium, ut teſte careat. Tanta eſt magnitudo tuorum erga me officiorum, Vt, &c. Talis fuit, ut cum eo nemo durare poſſet. Adoleſcentula eſt vultu adeò modeſto, adeò uenuſto, ut nihil ſupra. Tot mala ubique ſunt, vt quo te uertas, tibi prorſus incertum ſit. Sic Deus dilexit mūdum, vt filium ſuum vnigenitū daret. Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitā æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut

iudi-

iudicet mundum,ſed vt ſeruetur mundus per eum.Ita doctus eſt, vt ne legere quidem ſciat. Poſt verba rogandi. Orat te,ut ad ſe venias. Te precor, ut ne uelis mihi aduerſari. Obſecro, obteſtor,vt te inopis miſereſcat mei. Diſcipuli rogant, ut ſibi ego prælegam libros Rhetoricorum. Poſt verba iubendi. Chriſtus ait,Hæc mando vobis,ut diligatis uos inuicem. Interdico tibi, ne puerum extuliſſe extra ædes uſquam uelis, *Io ti prohibiſco,che non ſia coſi ardito di portare il fanciullo in luoco del mondo fuora di caſa*. E dico uobis,ut ne quoquam effert innatis,aut edico vobis,&c. ſimpliciter.*Io ui comando, che non ſopportate ch'el ſia portato in alcun luoco*. Non iuſſit vt hoc faceret. Poſt reliqua verba,Feci,ut, ad te ſcriberem. Si quid eſt, quod mea ſcire interſit,fac ut ſciam. Non efficies, ut ſint meliores. Cum nullam des literis operam, fit ut nihil ſit mirum ſi oratione imperitus es. Poſt verba timoris, ut ſignificat ne non. Vt,Metuo ut ſubſtet hoſpes. Vereor ut firmæ ſatis ſint nuptiæ,id eſt, ne non. P. In his omnibus. Vt, quæ pars orationis? D. Coniunctio. P. Cuius poteſtatis? D. Cauſalis puto. P. Rectè, quæ eſt eius natura? D. Adſciſcit uerbi ſubiunctiuum modum. P. Exemplum. D. Iuſſiſti, ut facerem. P. Non Latinè diceretur, iuſſiſti, ut faciam? D. Quibuſdam non uidetur. P. Cur non uidetur? D. Quia præcedente verbo(inquiunt) præteriti temporis, ut coniunctionem excipit,& ſequitur verbum ſubiunctiuum præteriti imperfecti temporis. Precedente uerò preſentis temporis uerbo, ipſi eidem. Vt ſubiicitur præſens ſubiunctiuum. P. Hoccine eſt catholicum? D. Non cenſes? P. Non equidem. D. Quãobrem quæſo? P. Quia nec id ſemper obſeruatum eſt, & ratio nonnunquam exigere uidetur, ut aliter fiat, ut apud Teren. in Eunucho. Ita conturbaſti mihi rationes omnes,vt eam non poſſim ſuis. ita ut æquum fuerat,atque ut ſtudui, tradere. Nã quæ loquitur Thais illic non potius, opinor, dicat, ut eam non poſſim reddere. Sed quod id,ut donemus uſitatum eſſe,tamen non ſit ubique,nec ſemper obſeruatum,ex eodem Comico fiet manifeſtum. Qui itidem in ea ipſa Comœdia ait: Nunc mihi hoc negotij cæteri dedere,illum ut quæram, Non ait,illum ut quærerem. Et continuo in ſequẽti ſcena ſubmonuit

nuit me Parmeno ibi ſeruus, vt ueſtem cum eo mutem, & pro illo iubeam me ducier. Vides hic etiam nec mutarē, nec iuberem dixit: & ne cauſificeris Poetam eſſe. Liuius item in præfatione primi, Res eſt, inquit, quæ ab exiguis profecta initiis eò creuerit, ut iam magnitudine laboret ſua. Nec eò ita quadraſſet, ut magnitudine laboraret ſua. Præterea poſt ut, licet ſubiicere ēt præteriti perfecti ſubiunctiuū. Suet. in Aug. Tantis perterruit minis, ut is ſe præcipitarit. Titus Liuius in primo: Subito contra tempeſtas, tam denſo regem operuit nimbo, ut conſpectum eius concioni abſtulerit. Pluſquam perfecti etiam, quis enim rectum eſſe neget? tam ſtultus, & indoctus erat, & ut etiam cerdo huius ſeculi eſſe potuiſſet? Quid quòd etiam ſi præſentis temporis uerbum præceſſerit, poſt ut poni poteſt ſubſtantiuum præteriti temporis imperfecti? Cicer. in Quintiana: Iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. Item inibi, Ita diſceditur, ut idibus Septembris Publium Quintium ſibi Sextus Alphenus promitteret. Et paulo poſt, ita in utroque excellunt, ut nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet. P. Quot modis uſurpatur ut? D. Multis. P. Planum fac. D. Primo pro poſtquam, & tunc iungitur indicatiuo, exemplum ſit, ut ab urbe diſceſſi, nullum intermiſi diem, quin aliquid ad te literarum dederim, ideſt poſtquam. Pro quemadmodum uel ſicut idque rurſum cum indicatiuo, ita faciam, ut iubes. Credo, ut eſt impudens, id ſibi arrogabit. P. Mane parumper: Eſt etiam in ut neſcio quid peculiare, quod non admodum diuerſum uideri queat ab iſto tuo poſtremo exemplo. Nam quomodo Latinè dicas, E' *un'huomo aſſai dotto, per eſſer huomo di Franza*. D. Vir, ut in Gallia, literis ſatis eruditus, quemadmodum dici poſſe opinor, Alexāder in tēporibus illis, nō malus autor fuit. *Aleſſandro per quei tempi, non è ſtato mal'autore*. P. Sat habeo, perſequere quod reſtat. D. Igitur tertio accipitur pro quam, quod ſignificat quantū, ueluti, ut ferox eſt? i. quàm ferox. Quarto, pro quomodo interrogatiuè, & his duobus proximis modis non intuetur diſcrimen modorū, ut uales? ut ualuiſses? ut fecerit, neſciò, ut declinatur? & dic ita ut dixiſſes. Quinto pro quamuis, ut deſint uires, tamen eſt laudanda

uolun-

voluntas. Præter hæc ut, eſt aduerbium ſimilitudinis, ut homo eſt ita feras. Vt mores ſunt, ita fortuna reſpondet. Quadrat & ſuperlatiuis, præceptore Valla, vt quiſque maximè placet mundo, ita eſt nequisſimus. Eſt & imprecatiuum, ut omnes antichriſtos Deus perdat. *Puotu far quella mala fine. perche tu non mi crederai?* Vt te Deus perdat, non eris mihi dicto audiens? Vt tibi ſit male. Inaudita Latinis ſunt illa, quòd diabolus poſſit te importare, uel quod febris poſſit te relegare, &c. P. At tu mihi adoleſcentule, caueto, ſi quid Deum revereris, talia ex te audiantur unquam. Interdixit dominus noſter Chriſtus ne cui malediceremus unquam, aut imprecaremur, ſit omnis oratio noſtra Chriſtianis digna. D. Curabitur obſeruande præceptor. P. Supereſt ne quicquam quod uideas, de hac periodo? D. Nihil puto: excuſsimus omnia.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE